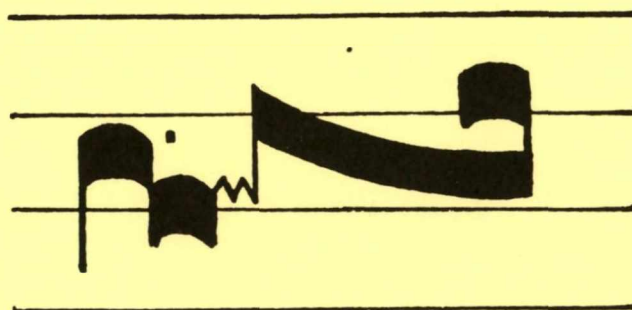

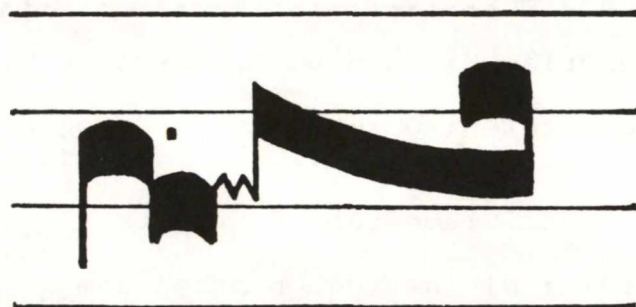
Hymnologiske Meddelelser

udgivet af Salmehistorisk Selskab

16.årg. dec.1987 nr. 3-4

Hymnologiske Meddelelser

udgivet af Salmehistorisk Selskab

16. årg. dec. 1987 nr. 3-4

H Y M N O L O G I S K E M E D D E L E L S E R

TIDSSKRIFT OM SALMER

UDGIVET AF SALMEHISTORISK SELSKAB

NYE SALMER:	Melodier af Niels Viggo Bentzon Tekster af Johannes Møllehave og Sten Kaalø	s. 109
Jens Lyster:	In memoriam Niels Knud Andersen	s. 113
Jens Aarsbo:	Sprogmasteren: Om Grundtvigs sprog og salmedigtning	s. 115
Johannes H. Christensen:	Glædesråb på jubelvers -	s. 174
Henrik Fibiger Nørfelt:	Niels Viggo Bentzen som salmekomponist	s. 178
ANMELDELSER:	Jens B. Olsen: Hvorfor skal vi i kirke? (ved Jette Dissing)	s. 180
	Sumlen: Årsbok för Vis- och Folkemusikforsk- ning 1985 (ved Peter Balslev-Clausen)	s. 183
FORFATTERNES ADRESSER		s. 185
INDHOLDSOVERSIGT over årgang 1987		s. 186

ISSN 0106 - 4940

Melodi og sats: Niels Viggo Bentzon

EN FAR GAV TO SØN-NE-RE DET SELV-SAM ME JOB DEN

E — NE SA JA MEN GAV SE — NE-RE OP.

En far gav to sønner
det selvsamme job
Den ene sa ja
men gav senere op.

Den anden forstod
hvor besværligt det lød
så han sa et nej
som han siden fortrød.

Det rejser et spørgsmål
og hvad er dit svar
Hvem af sønnerne
mener du adlød sin far?

En tilhører svared
(skønt kinden blev rød)
Det gjorde vel han som sa nej
og fortrød.

Historien handler
om dig og om mig
som gerne sir ja
men som mener et nej.

Men bag ved fortællerens
drillende ord
er der antydnet noed
om en tredje slags bror.

Det er ham som sa ja
til at lyde sin far
og var lydig til døden
og korset han bar.

Han sa ja og selv bødlerne
hørte hans bøn
og nu afhænger alt
af den lydige søn.

Teksten og melodien er hentet fra 20 salmer : Johannes
Møllehave: Niels Viggo Bentzon. Greens Forlag 1975.

Melodi og sats: Niels Viggo Bentzon

JESUS SA' DA DE BLEV KALDT I ER JORDENS LYS OG SALT.

DER ER TRO I DISSE ORD I ER LYS OG SALT PÅ JORD.

Jesus sa' da de blev kaldt
I er Jordens lys og salt.

Der er tro i disse ord
I er lys og salt på jord.

Mensker har du på din vej
som blev lys og salt for dig.

Hvis det gamle skal fornys
må der være salt og lys.

Hvad der byder døden trods
det er lys og salt for os.

Når du tvivled eller faldt
trængte du til lys og salt.

Mensker traf du på din vej
som blev lys og salt for dig.

Gud som vil og skaber alt
gav dig livets lys og salt.

MENNESKESØNNEN

Mel.: "Nu falmer skoven" (Den muntre)

Dér står en rod, en drukkenbolt,
dér står en tyv, en tigger,
dér står en kvinde, som har holdt
om tusind mænd - hun stikker!

Med drukkenboltens iltre blik,
med tiggerbarnets hænder,
med kroppen fyldt af narko-stik,
med Halmtorvs-pigens lænder

Så fyldt af snavs og fattigdom
de ser med trætte øjne
efter den hjælp, som ikke kom
- de ser på verdens løgne!

Han følger med ad gaden hen
og mærker hjertet banke,
og som en ny grafitti-dreng
Han tegner himlens tanke!

Frem bag hvert ansigts angst og sved
et andet ansigt trænger,
der er Vor Frelser, dér bagved,
Hans menske-øje brænder!

Han kigger ud fra alle os,
som farer vild og længes,
Han har det samme smil som os,
den samme mund der vrænges!

Han kender vores hverdags-gru,
og ser med vore blikke.
Han sover i et midnats-tog
- andet sted har Han ikke!

Derfor vær ikke mere ræd,
Han kender alle kroge,
tal nu kun frit, og vær kun glad,
Han lærer os at vove

Men i det første morgengry,
hver dag på banegården,
ruller den tunge sten påny:
- Vor Frelser Han er vågen!

at leve livet dag for dag,
Han er som dig i verden,
stol blot på Ham, giv Ham din sag,
Han følger al din færd!

Stå da med glæde livet ud
hver syndefuldt nedbøjne.
Menneskesønnen, sendt af Gud,
Har dine egne øjne!

Sten Kaalø.

Fra Sten Kaalø: "Spurven. 25 salmer". Vindrose, 1987.

BEBUDELSEN

Mel.: "Den store Mester kommer"

Fra rummets stjernekaaber
og ned til jordens muld,
af Helligåndens dråber,
spandt Gud en tråd af guld!

Med lys fra fjerne kloder
en engel trådte frem,
og vævede Guds eget blod
i Maria-Hjertet ind!

Og alle himlens fugle,
som så det Under ske,
med pigen på jordens kugle,
så kimen til livets træ!

Det var alverdens-nåden
Gud sendte ned i løn.
Og Maria løste gåden,
hun fødte Menneskets Søn!

Sten Kaalø.

ORDET

Mel.: "Juletræet med sin glans"

Ikke alle kors er ens,
ikke alle ting kan ses,
noget står i parentés,
skjult bag latteren der le's
men én sag vi sikkert ved:
Ordet er Guds kærlighed!

Derfra springer lyset ud,
nadverskålens glædesbud,
bryllupsfestens hvide skrud,
barnedåbens smil fra Gud,
påskemorgens evighed:
Ordet er Guds kærlighed!

Ugen løber, dagen går,
vinter, sommer, år for år,
fodboldkamp og pjerrot-blår,
valg og moderigtigt hår.
- Midt i al vor daglighed:
Ordet er Guds kærlighed!

Sten Kaalø

IN MEMORIAM NIELS KNUD ANDERSEN 22.11.1916 - 22.8.1987.

Salmehistorisk Selskabs formand siden 1979, professor, dr.theol. Niels Knud Andersen døde i sit hjem i Rungsted lørdag den 22. august og blev bisat fra Rungsted Kirke den følgende lørdag.

Niels Knud Andersens kirkehistoriske forskning tog sin begyndelse langt fra hymnologien, nemlig i en dybtgående analyse af den kanoniske ret i middelalderen og dens betydning for opgøret omkring ærkebiskop Jens Grand. Efter dette svendestykke, der honoreredes med universitetets guldmedalje i 1940, fulgte disputatsen "Confessio Hafniensis" i 1954 om den bibelhumanistiske kristendomsforståelse, der prægede de tidlige danske prædikanters bekendelse på herredagen i København 1530. Fra dette teologihistoriske arbejde går der en lige linie til interessen for den samme epokes fromhedsliv, som det finder udtryk i de tidlige danske salmebøger. Det blev på dette sidste område, Niels Knud Andersen skulle yde en banebrydende indsats for dansk hymnologi.

Som professor extraordinarius i dansk kirkehistorie (fra 1957) indledte han i efteråret 1964 med sine øvelser over reformationstidens, ortodoksiens og pietismens salmedigtning et salmehistorisk studium ved Københavns Universitet, der kom til at vare helt frem til hans afgang som professor i august sidste år. Og så igangsættende var hans initiativer i disse godt 20 år, at Institut for Kirkehistorie ved Københavns Universitet i dag har de bedst tænkelige faciliteter og traditioner til fortsat at være den selvskrevne ramme om arbejdet med dansk salmehistorie.

De salmehistoriske øvelser blev et tilbagevendende indslag i undervisningstilbuddet til studenterne: I 1967-69 og 72 var emnet reformationstidens salmer, i 1966 og 70 pietismens, i 1969 Thomissøns salmebog, i 1971, 74 og 82 vækkelsessangen i det 19. årh., i 1975 Luthers salmer, i 1979 Brorsons, i 1980 "Tiden fra Thomissøn til Kingo" og "Centrale temaer i det 16. og 17. århundredes danske salmer", i 1984 "Luthers salmer i dansk oversættelse" og endelig i forårssemestret 1986 "Salmer fra reformationstiden, som stadig synges".

Blandt øvelsesdeltagerne lykkedes det allerede i 1965 at håndplukke en lille flok særligt interesserede studenter og kandidater, der under navnet "Salmekredsen" samledes en gang om måneden enten på instituttet eller hjemme i Rungsted. På disse møder fremlagde deltagerne deres nyeste arbejder til drøftelse, inden de blev

trykt i diverse publikationer. I 1969, i 400-året for Thomissøns salmebog, tog Niels Knud Andersen inspireret af Salmekredsens aktiviteter initiativet til oprettelsen af Salmehistorisk Selskab, som fra november 1971 begyndte at udsende Hymnologiske Meddelelser.

Men inden da var et andet perspektivrigt projekt sat i gang: Dansk Salmeregistrant, hvori samtlige trykte danske salmer fra 1528 og frem til år 1700 skulle registreres. Arbejdet udførtes af studenter fra de førnævnte øvelseshold og afsluttedes i 1974. Resultatet er blevet et enestående arbejdsredskab for hymnologien.

Af Niels Knud Andersens egne forskningsbidrag er der grund til at fremhæve de to facsimileudgaver af tidlige danske salmebøger. I 1972 kom "Ludwig Dietz' Salmebog 1536" indeholdende den såkaldte Malmøsalmebog 1529 med tillæg og en omfattende efterskrift med skarpsindige analyser. Den samme penetrerende analytiske evne parret med en iøjnefaldende glæde ved at rokke ved hævdundne sandheder og berede læseren små overraskelser er lagt for dagen i "En Ny Psalmebog 1553", der udkom i 1983 ledsaget af et kommentarbind. Når den igangværende revision af de historiske oplysninger i DDS er tilendebragt om kort tid, vil adskillige nye data om de tidlige danske salmer hidrøre fra landvindingerne i disse to udgivelser.

I Salmehistorisk Selskabs bestyrelse havde vi håbet, at Niels Knud Andersens pensionisttilværelse pr. 1. august 1986 kunne frigøre ham til en ny koncentreret indsats på det hymnologiske felt, gerne i dette tidsskrifts redaktion. Men en halslidelse, der sidste sommer krævede hospitalsindlæggelse, viste sig at være mere ondartet og omsiggribende, end Niels Knud Andersens optimisme og galgenhumor lod ane.

"Vil du have mange mennesker til din begravelse, må du dø i tide!", hviskede Niels Knud Andersen til mig, da han og jeg engang var ene om at repræsentere gejstligheden ved en ældre kollegas sparsomt besøgte begravelse. Den 29. august var vi mange, der med "Aleneste Gud i Himmerig", "O kristelighed" og "Den mørke nat forgangen er" sagde tak for det liv, over hvilket Gud os sin nådes lys tilsender.

Jens Lyster

SPROGMESTEREN

OM GRUNDTVIGS SPROG OG SALMEDIGTNING

AF JENS AARSBO

Stadsbibliotekar Jens Aarsbo (1878-1944) efterlod sig ved sin død et stort, maskinskrevet manuskript med titlen Grundtvigs Sangværk til den danske Kirke. Skildringer fra den danske Kirkesangs Historie. Jens Aarsbo nåede ikke at få sit manuskript, der blev afsluttet 1940, offentliggjort, og det findes i dag kun i få, maskinskrevne eksemplarer, bl.a. på Det kongelige Bibliotek i København. Manuskriptet ville, hvis det var blevet udgivet, have været det første store, afrundede forsøg på en samlet fremstilling og vurdering af N.F.S. Grundtvig som salmedigter og ville som sådant have haft en betydelig indflydelse på Grundtvig-forskningen. I dag er de fleste af Jens Aarsbos resultater og synspunkter blevet overhalet af den mellemliggende forskning. Det vil derfor være formålsløst at overveje en samlet udgivelse af hele manuskriptet; enkelte afsnit vil dog stadig kunne gøre krav på interesse, ikke mindst afsnittet Sprogmasteren (s. 318-396 i Aarsbos manuskript). Takket være rundhåndet støtte fra N.F.S. Grundtvigs fond er det blevet muligt for Hymnologiske Meddelelser at offentliggøre dette afsnit, ikke alene for at mindes en upåagtet Grundtvig-forsker, men også for på denne måde dels at henlede opmærksomheden på et væsentligt aspekt i Grundtvigs salmedigtning, dels at inspirere til videre studier i Grundtvigs salmedigtning som udtryk for hans sproglige og dermed menneskeligt-kristelige univers.

Red.

MODERSMAALET

I det skønne Kvad til Modersmaalet, som Grundtvig indleder sin Udgave af Kæmpeviserne med, synger han:

O flyv fra Øresund til Dannevirke!
Syng til Dans, til Skole og til Kirke.

Paa Folkets Modersmaal, med Danmarks Tunge,
Syng, som ingen andre Fugle sjunge.

Da mærke alle, som har Mødre kære,
Der er godt i Danmark at være.

Da gløder alt, hvad Solen har bestraalet,
Som det røde Guld paa Modersmaalet.
I de grønne Sale
Mellem Nattergale,
Og de andre Fugle smaa, som tale.

I disse Ord har Skjalden selv særtetegnet sin Sang og dens Virkning i det danske Folk. Ingen har som han mægtet at vække Sangen til Live i Folk og Menighed. Ingen har leget saa lifligt med den danske Tunge som han, faaet Modersmaalet til at funkle i al sin Glans og forvissat os om, at der er godt i Danmark at være.

Allerede mange Aar før tolkede han Modersmaalets Pris i sin første Fædrelandssang, hvori han siger: Langt højere, ædlere, finere Sprog - skal findes på Fremmedes Tunge - om Højhed og Dejlighed Danemænd dog - med Sandhed kan tale og sjunge -

Og træffer vort Modersmaal ej paa et Haar
Det smelter dog mere end Fremmedes slaar.

Det var hans faste Overtydning, at Modersmaalet er Vilkaaret for Hjertets aandelige Liv og virksomhed. Derfor maatte han i en anden navnkundig Sang synge:

Modersmaal er vort Hjertesprog,
Kun løs er al fremmed Tale,
Det alene i Mund og Bog
Kan vække et folk af Dvale.

Dette tydedes i Reglen, som om Skjalden vil spotte de fremmede Sprog, men det er næppe rigtigt. Han tænker snarere paa de Danske som hellere taler Tysk end Dansk, som det jo var velkendt i Datiden, baade i Hovedstaden og i Sønderjylland. Løs Tale vil da ikke sige uvederhæftig Tale, men overfladisk, paaklistret, modsat hjertelig.

Løs er al fremmed Tale i vor Mund, naar vi lader det træde i Stedet for Modersmaalet. Grundtvig selv baade talte og skrev fremmede Sprog, naar Nødvendigheden bød det.

Men til Brug i Folkets Tjeneste, til Redskab for Folkeandaen, Folkets Opvækkelse og Fremgang, til Forkyndelsen af Guds store Gerninger, til at bære Menighedens Lov- og Takkesang, er alene Modersmaalet brugbart. Thi Modersmaal er det Kraftens Ord, som lever i Folkemunde. Naar det elskes, æres og dyrkes, da kan Folkets Sang klinge sødt i Lyst og Nød, i Liv og Død. Og ingen har været en Dyrker og Elsker af vort Sprog i større Maal end denne Digter.

Om Modersmaalets Udtryksmuligheder nærede Skjalden de højeste Tanker. I Det danske Firkløver udtaler han sig om sine sproglige Færdigheder, at han en Tid sværmede for Islandsk og i en Række af Aar har lagt sig efter Engelsk

som er det Sprog en dansk Latiner bedst kan faa i sin Magt, og efter alt dette tør jeg godt vove at gentage alle mine Lovtaler over Moders-Maalet, uden at frygte noget Skulder-Træk af Fremtidens anderledes veloplyste Sproggranskere. Jeg tror saaledes virkelig, at alt Smukt og Godt lader sig oversætte paa Dansk uden at tabe det Mindste, medens det bedste Danske ej lader sig oversætte paa noget Sprog, end ikke paa Engelsk, uden i det mindste at tabe det halve. Thi det gaa med Hav-Fruens Sprog ligesom med Havet, der er levende tilbunds og lige naturligt i alle sine Skikkelser; fra det mildeste Hav-Blik til den mest opførte Sjø-Gang. -

Det var imidlertid ikke det, man forstaar ved Bogsproget, eller det mere højtidelige dannede Sprog, Grundtvig i særlig Grad elskede eller tog i Brug. Han var fuldt og fast overtydet om, at den hjertelige Klang, Modersmaalet skulde have, for at kunne blive et Redskab for Aandens Paavirkning, maatte kræve et folkeligt Præg. I Nyaars-Morgen har han givet et djærvt Udtryk for dette:

Hvo Folket vil træffe
Tilbunds under Ø,
Med Folket maa bjæffe,
Om ej det kan gø.
Hvo for det vil sjunge,
maa laane dets Tunge,
Og lære at aande paa den.

Men digteren er klar over, at det folkelige Præg kan frastøde mange. Det faar saa være, thi for ham er det afgørende, at Modersmaalet kan genvinde sin Kraft i Folkelivet:

Ja, støder end Sproget,
Og tykkes for plat,
O føler dog: Broget
Er bedre end mat!
O, føler dog, Livet
Langt mere er værd,
End Skyggen, opstivet
Med Dødninge-Sværd.
Og levende Tale
Om Thyra i Dvale
Maa svæve, men lavt over Muld.

Det er bekendt, at Grundtvig i samme Digt fejrer sin gamle Amme Malene som sin Sprogmasterinde. I de saakaldte G l a r ø j n e til Digtet siger han derom: Det er bogstavelig sandt, at jeg skylder den Gamleen stor el af de Ord, Vendinger og Talemaader, som i Krønikerne (Saxo og Snorre), og i det Hele i min Skrift, findes plat-

te og stødende, samt at naar jeg staar i Tvivl om en eller anden Ordføjning, jeg da gerne tænker efter: hvordan sagde Malene? Men ogsaa sin Moder skyldte han Hjælp i denne Sag, hvad han nævner i Forordet til sine Danske Ordsprog og Mundheld. Han taler om de grove eller platte Ordsprog, med Hensyn til hvilke der er en Grænse, der ikke bør overskrides, hvorpaa han fortsætter: Det gælder da her om en vis kvindelig Takt, og min Regel har været at huske efter, hvad min Moder en meget fintfølende og dannet Kone af det gamle Slags, enten selv sagde eller hørte paa uden Anstød.

Hans Tanker om Modersmaalet faldt helt sammen med hans store Forbillede Morten Luther. Ogsaa han havde været Modersmaalets Talsmand:

Med Mund og Pen paa Modersmaal
Han trodsed Band og Staal og Baal.

Ja, da løb Guds Ord vidt om Land med Liv paa Folkets Tunge-Maal.
Fra Donau helt op til Nørrestrande, til Dovre og til Hekla klang

det liflig sødt i Kirke-Sang,
da var det Lyst at leve.

Intet er lettere end paa overfladisk Vis at øve Kritik over Grundtvigs Sprog og karrikere det. Baade store Mænd og smaa Aander har givet sig af dermed. Blandt disse var hans Samtidige Mynster, P. Hjort, J.L. Heiberg og Poul Martin Møller. Bedre end dette er det at følge Skjalden paa de Veje, hvor han søgte at trænge ind til Sprogets Marv og Kærne, med ham at føle den dybe Glæde over de Skatte, han fremdrager og indsætter i en Ramme af funklende eller tankefyldte Vers. Denne Glæde havde enkelte af hans Samtidige, der ellers ikke stod eller vedblev at staa han nær kristeligt og teologisk, saaledes Rudelbach og Martensen. Denne priste især Grundtvigs store og ejendommelige Sproggave. Thi der er, siger han, neppe nogen dansk Forfatter, der i højere Grad besidder en Rigdom af Sprogets aandelige Ting, ligesom hans Billedsprog i høj Grad kan siges at være udvoxet ikke blot af Sindbilledsproget i Nordens Myter, men ogsaa af Aabenbaringens Billedsprog. -

At Ingemann og Grundtvigs yngre Venner værdsatte Skjaldens Sprog og hans Kamp for Modersmaalets Ret, er en Selvfølge. Vi skal her høre et Par Udtalelser fra særlig sagkyndig Side i Kredsen af hans Tilhængere. Det er Prof. Chr. Flor og Mag. Martin Hammerich, begge Udgivere af højt agtede Haandbøger i den danske Litteratur. Flor ytrer sig saaledes:

Særskilt af Modersmaalet har Grundtvig stor Fortjeneste

og ej alene i Anskuelser, men ogsaa i Sprog maa han anses for at være vor mest folkelige og ægte danske Forfatter, hvorfor han ogsaa for Fremmede er den vanskeligste at forstaa. Hans Sprog er ikke let eller hvad man sædvanlig kalder smagfuldt, men det er fuldt af Liv og Glans, er kraftigt, klangfuldt og rigt paa træffende Udtryk og oplysende Billeder. Skønt hans videnskabelige Værker ere Frugter af stor Lærdom, især et saare grundigt Kildestudium, saa ere de dog altid saaledes voxede ud af hans ejendommelige, dybt poetiske Natur, at de ere fri for al Tørhed og Pedanteri. -

Ligesaa kort, men rammende er H. Hammerichs Redegørelse for sin Opfattelse af Grundtvig som Skribent:

N.F.S. Grundtvig, "hælvten Skjald og Hælvten Bogorm" er ved sine Prædikener, Digte, historiske Arbejder og Lejligheds-skrifter en af Litteraturens frugtbarste Forfattere, endda han har virket fuldt saa meget ved Tale som ved Skrift, og al hans Skrift flyder og strømmer som levende Tale. Selv synes han at have uddannet sig mere i Ensomhed og ved Omgang med Bøger og Fortids Minder end med Mennesker. Hans Sprog bærer Præg deraf. Modersmaalet tager han ikke, som det mellem Mand og Mand er givet: med Forskel mellem platte og høje, ældre og dagligdags Udtryk, med Bibemærkelser paa Grund af Ordets Hævd som Fag - eller Kunstord og med det Spil i Stilen, som kan følge af disse Afskygninger og Hentydninger; han tager Ordene mindre efter Sprogbrug end efter Grundbetydning, griber de oprindelige Ordbilleder og fremdrager dem i en Fylde af Ordspil, ejendommelige for hans Tales Fynd saavel i de høje som i de skæmtende Toner. Ingen Forfatter har saa lidt ænset sit Modersmaals gældende Sprogbrug, men det er den h j e m l i g e B u n d, dets Mundheld, Bibelord og Folkebøger, hvoraf han har ladet Sproget ligesom vælde op af nyt, forfriskende for mange, for andre gaadefuldt, barokt og næsten frastødende. -

En alsidig og grundig Undersøgelse af Skjaldens Sprog er endnu ikke foretaget, men i nyere Tid har Prof. P. Rubow undersøgt det paa et enkelt Omraade i sit Skrift "Saga og Pastiche". I den Anledning fremsætter Forfatteren følgende almindelige Vurdering:

Der er ingen af vore store Skribenter, der i den Grad har forstaaet deres Modersmaal som Grundtvig. Han læste fra sin Studentertid af med stedse voxende Interesse den ældre danske Litteratur og søgte længer og længer tilbage: Holberg - Vedel - Folkeviserne - Rimkrøniken. Han havde et dengang ualmindeligt Kendskab til Folkemaalene, ikke blot det sydsjællandske, som han var fortrolig med fra Barndommen i Faderens Præstegaard, men ogsaa de jyske, som han lærte at kende i Drengaaarene i Thyregod og Aarhus. Hans Interesse havde ikke koldt videnskabeligt, men dybt personligt Udspring; han samlede ikke paa Sprogformer og Gloser, men tilegnede sig med Forkærlighed Folkets Viser, Ordsprog og Mundheld.

Heraf Egenhederne ved den grundtvigske Dialekt, der har øst saa dybt af saa mange forskellige Kilder, en Extrakt-Dansk. En analytisk Beskrivelse af dens skriftsproglige, talesproglige, arkaistiske, poetiske og dialektale Bestanddele vilde være uvurdelig for os; vi kunde da se, hvor meget der er blot mekanisk sammenstykket, og hvor meget der er organisk forbundet i hans

Stil. Endnu mere maaske en Udviklingshistorie, der kunde vise os, hvorledes han ligesom erobrede Sproget fra inden af. Hans Dansk smager af Kernen, ogsaa saaledes at forstaa, at hans Ordbrug har den stærkeste etymologiske Bismag, der lader sig mærke nos nogen gedigen dansk Forfatter, ofte paa Folkelighedens og Forstaaelsens Bekostning.

Naar han havde underlagt sig Modersmaalet i den Grad, laa det ikke blot i hans dybe Samfølelse med det Folk, han tilhørte, og Kendskab til alt hvad det vedkom, men ogsaa i en naturlig Begavelse for Aanden i Sprogene i det Hele taget. --- Hans Tilegnelse af fremmede Sprog var saa levende, at han kunde skrive Digte paa Tysk, Engelsk og Islandsk. Man ved ogsaa, at han har haft Indflydelse paa den nordiske og engelske Filologis Udvikling.

P. Rubow hævder, at Grundtvig først o. 1815 har fundet Vejen til sin Stil, og at hans Prosa fra nu af udvikler sig uden Spring, "indtil den naar sit Højdepunkt i Mytologien af 1832 og den store Verdenshistorie, maaske hans mest bastante Prosaværk, ikke upaa-virket af Snorre og ikke ganske ugræsk i Stilen heller, hvor Ordnes Strøm flyder for ham som for en Herodot, med Jevnhed og Runding og Fylde, en amnis sedatus". -

Forfatteren gør en træffende Bemærkning til Grundtvigs Brug af Ordet fordanske: Dette Ord f o r d a n s k e t, som han sætter paa Titelbladet af alle sine Omplantninger af fremmed Litteratur, og som J.L.Heiberg vrænger ad (Pros.Skr.5, 1844), det betegner hos Grundtvig noget meget inderligere end o v e r s æ t t e; det betyder: indblæst af dansk Aand, iklædet dansk Klædebon og indlemmet i den danske Nationallitteratur. Vi ser ham derfor i sin Snorre helt igennem erstatte norrøne Stilejendommeligheder med dansk folkelig Stil og Sprogbrug. --

Modsat i Prosastilen synes der ikke at være nogen Udvikling i Grundtvigs poetiske Stil, i hvert Fald ikke hvad hans Ordbrug og Ordvalg vedrører. Fra første Færd var han i Stand til at udnytte alle de Kilder, som han kendte, med Mesterskab. I Villemoes-Kvadet er det især Folkevisen: saa bold en Ungersvend, Lilievaand, over hviden Sand, røde Tilje. I Morten Borup baade Folkeviser, daglig Tale og Folkemaal: Jer Hjølili flux I hvætte maa, grønne Mag (d.e. Eng), den liden smaa Dreng, Pokker i Vold, og i Roskilde-Rim til-lige Mindelser fra ældre Dansk. Allerede 1809-10 begyndte han at sysle med aandelig Digtning, og Bibelsproget fik saaledes strax stor betydning for hans Stil.

Det mest iøjnefaldende Træk ved Grundtvigs Sprogbrug er den overstrømmende Ordglæde, der lyser ud af al hans Digtning, en Glæde der ikke som hos Ohlenschläger bunder i Lysten til at bruge smukke

Ord, men i hans altid vaagne Sans for at lade alle Sprogets Kræfter træde i Virksomhed, til at udmønte Sprogets Guld og ædle Metaller af yderste Evne. Det er da ikke altid smukke Ord, der straalere eller funkler i hans Digtning, men altid Ord der paa ny og rigt vekslede Maade tolker, hvad Skjalden har paa Hjerte eller i Tanke.

Den Ordklasse, der her for ham er den vigtigste, er Navne-Orde-
ne, og det er Brugen af disse, der giver hans Stil dens særegne Kraft og Fylde. Men til at opnå den ejendommelige Fyndighed, der tillige udmærker den, tjener det Middel, som han mere end nogen anden dansk Digter har taget i Brug, nemlig Komposita eller Samsæt af Navneord eller Tillægsord, de første gerne saaledes at han sammenstiller dem med Bindestreg. Et Mønster for dette er Ordet Gud Hellig-Aand, den Hellig-Aand, Hellig-Aanden, som han har præget i denne Form, i Stedet for det i Poesi temmelig ubrugelige den hellige Aand, der tillige mere minder om en Kraft end om en Guddomsperson. Da Helligaandens Gerning var et Hovedæmne for al Grundtvigs kirkelige Tænkning og Digtning, har Ordets fyndige Form typisk Betydning i denne Sammenhæng.

ORDBRUG

Som Prøve paa Grundtvigs sproglige Mesterskab skal i det følgende kortelig redegøres for denne hans Brug af Navneord, som han paa særlig Maade udnyttede i sin Salmedigtning. Hertil regnes ikke de grundtvigske Livord, som er fælles for hans Prosastil og hans Digtning, saasom Lys og Liv, Bad og Bord, Aand og Ord, heller ikke de kristelige Universalord som Gud, Frelse, Tro og Naade.

I Kvadet om Kirkeklokken finder man i et Par Linjer tre af Grundtvigs mest brugte poetiske Yndlingsord:

Mens som Barn paa Landet jeg var hjemme
Julemorgen var mit Himmerig. ---

Barnet, Julen og Himlen er Hovedord i al Salmedigtning, og de fleste Digtere har udmøntet disse Ord i talrige Samsæt, hvoraf mange ganske vist er Papirblomster. I Salmebogen opregnes mere end 50 Ord, der er sammensatte med Barn eller Børn, 20 med Jul, men 95 med Himmel, der er det frugtbarste af alle disse Ord. Men Grundtvig er tilbageholdende i Brugen af det altfor slidte og blege og foretrækker nogle særprægede Samsæt af stor Virkning:

Himmelglans, Himmelguld, Himmelklarhed, himmelbaaren, himmelblaa, Himmeldaab, Himmeldør, Himmelfærd, Himmelspejl, Himmeltoner - dertil nogle Drigtigheder som Himmelbrev, Himmelbjerg, Himmelbyg.

Saare skønt udfoldes Digterens Sprogkunst i Udnyttelsen af hans særlige Livord Barn-Børn. Han har dannet en hel Række af de fineste Tillægsord: barnebly, barneglad, barnegod, barneklog, barne-svøbt, barnelet - og af sammensatte Navneord: Barsedage, Barsedragt, Barneengel, Barnehaab, Barnekaar, Barnekæmper, Barnemaal, paa Børnevis, paa kærlig Børnemaade, Børnesalme, Guds barnet, Underbarn, Kongebørn, Hyttebørn - og en enkelt Dristighed som en Barne-Gud fuldstærk 81 (henvisningen gælder her som iøvrigt numrene i Grundtvigs Sang-Værk til den danske Kirke, bind 1. Red.), Barne-Gudens Øje 185.

Af de talrige Ord, der er dannet med Jul som Hovedled er kun et Par: Julebud og Julesorg præget af Grundtvig; mærkelig nok bruger han ikke som Øhlenschläger og Ingemann Julegilde, derimod Juleleg, Julekveld og Juletone.

Kun faa Ord er i Salmesproget saa udmøntede som Sjæl og Hjerte. Der opregnes henved 35 Samsæt med det første og 55 med Hjerte, men de fleste er blege og slidt af Tiden. Grundtvig bruger af særprægede Forbindelser Hjertebaand, Hjertefolk, Hjertekamrets ædle Gæst, Hjerte-Grav 337, Hjertesprog, Hjertesku - jfr. Brorsons endnu finere Hjerteblad. Ogsaa de almindelige Hjertesorgen, Hjertelag, Moderhjerte, hjertenskære har Grundtvig paa gribende Maade udnyttet. Hjertestyrkning 145 findes alt hos Kingo. Langt mindre har han brugt Samsæt med Sjæl, og maaske er ingen særlig foretrukket af ham. Han bruger som andre Sjæleven og Sjælesørger. Sjælebad og Sjæletvæt er vist kun brugt af Grundtvig, ligesaa i Salmesproget sjæleglad. Kingo brugte himmelglad, som Grundtvig neppe har optaget. Brorson har Navneordet Himmelglæde, som nu alene er brugeligt.

I Digterens Billedsprog indtager Solen en Førsteplads, og Grundtvig har ved at udnytte dette Ords Muligheder vist sit sprogskabende Snille. I Salmebøgerne forekommer almindelig lidt over tyve Ord med dette Hovedled, de fleste af dem er udmøntet af Grundtvig: Solebjergsskær, Solskinsklæder, Solglans, Solhverv, Solekaar, Soleøje, Foraarssol, Guddomssol, Gyldensol, Stjernesol, soleklar, solsprængt Sky, Men dertil maa føjes en Række andre, der findes i Salmer, som ikke er trængt udenfor Sangværket. Flere af dem er Skjaldekendinger, ikke alle lige letfattelige: Sol-Brud 117,

Sol-Fuglen 64, Sol-Gud i Svøb 203, Solkæmpe-Navnet 239, Sole-dragt 375, Kirke-Sol 313. Ogsaa Udsagnsordet finder Brug: i Glansen af Guds Ord skal sig Støvet sole 97. En særlig grundtvigsk Kending for Solen er S t r a a l e s k y t t e n: Som Straaleskytten morgenrød - saa stod han op af Jordens Skød 306. - Den ædle Straaleskytte i Kommer Sjæle dyrekøbte. Dertil svarer Straaleskud, 239, og mindre heldigt Straaleskyder 304. 198. Udtrykket stammer fra Kingos navnkundige: Som den gyldne Sol frembryder - gennem den kulsorte Sky - og sin S t r a a l e - G l a n s u d - s k y d e r - saa at Mørk' og Mulm maa fly.

Alene i Helligtrekongersangen fremtryller Digteren sex forskellige Stjerne-Ord: Stjernemand, Stjernesol, Stjernetop, Stjernevrimmel, Kongestjerne og Ledestjerne. Iøvrigt bruger han ikke mange Samsæt her: Stjerneland, Stjernetal, Stjernetæpper samt stjernestrøet. Allerede Kingo brugte Stjerneborg og Stjernetelt.

Som Modstykker til disse Ord, Solen som Billede paa Livets Sol, Kristus, Stjernerne som Billede paa Aandens Lysglimt, udnytter Grundtvig forskellige Ord for Livets Forkrænelighed: Støvets Børn, Støvets Egne, Støvets Aar. For ham særegne Samsæt er: Støv-Folket 83, Støv-Hjertet 68, 135, Støv-Fornuften 56, og især det malende Støvtraade-Værket du kommer ihu 64 og Evigheds-Solen i Støvtraade-Svøbet (d.e. Guds barnet i vor forkrænelige Menneske-dragt) 203. Hertil hører ogsaa Dødningdrøm, Dødninghaven, Dødningehjem, Dødningsorgen 217 og Dødning-Dansen 203, 393. I Nyaars-Morgen: Dødningesuk, Dødningekulde m.fl.

I sin Julesang 1810 taler Digteren om D ø d e n s I s, som er smeltet af Guds Naade. Isen var altid siden hans staaende Billede paa Dødsuldens dræbende Magt, og hans Fantasi arbejdet hyppigt med det. Allerede Arrebo brugte det i Ps.147, hvor han taler om Is i Bryst og Barme, det genfindes hos Grundtvig Hjertets Is 116, men udvikles nu langt videre: Isbjerg 232, Iskampe-Badet 203, Is-Gangen trodser i buldrende Strand fra Dødninge-Hjem til de Levendes Land. I Søndagsbogen: Dødens Aand rækker os Is-Bægeret, Verdensaandens Arnesteder kaldes aandelige Is-Kældere. I Nyaars-Morgen: Isbjerge-Land, Isklipperne graa, Iskampe-Fjeld. Man forstaar nu bedre, at Grundtvig ikke vilde tillade, at Dødens Istap-Haand i hans Afskedskvæde maatte afsvækkes. I alle disse stærke og malende udtryk gemtes nemlig Minder om hans egne Kampe paa Liv og Død, hvad Martensen og alle de, der senere ønskede Istappen smeltet bort, naturligvis ikke agtede paa.

Andre af Grundtvigs Yndlingsord er Konge og Folk, der optræder paa mangfoldig Vis: Naaden hun er af Kongeblod, Saa er vi alle Kongebørn, Kongelys i Stjernesalen 85, Kongelam 123, Kongeflag, Kongepræst, Kongesal, Kongevej, Kongeørn samt lidt dristigt Kongebrev 164. Stolkongen - et Ord fra Sagasproget - er Navnet paa Kristus som Kongernes Konge 117, 129, 241, 298, 366. Det sidste Sted hedder det:

Hvor Herrens Hus staar ret i Fod
Paa Hoved-Hjørnestenen,
Med Stolen rød af Lammets Blod
Derover Palme-Grenen -

Her er det ny Jerusalem,
Stol-Kongens Stad heneden,
Her er de Lykkeliges Hjem,
Som Naaden gav Guds-Freden.

Lige saa stor Frugtbarhed udfolder Digteren i sin Udnyttelse af Ordet Folk; herhen hører Kristenfolk, Helgenfolk, Gravfolk, Folkeand, Folkegavn, Folkebod, Folkehaand, Folkehjem, Folkering, Folkerække, Folkehav, Folkestamme, Folkeven, Folketunge.

Til dette sidste slutter sig andre Samsæt: Barnetunge, Engletunge, Flammetunge, Luetunge, Salmetunge. Foruden Tungebaand og Tungemaal bruger Grundtvig en enkelt gang Tungeslag 304. Udpræget grundtvigsk er: paa Aandedrættets Vinger 42, 81, 135 om Guds-Ordets Forplantelse, og Guds Aandedræt om Helligaanden 378. Digteren har, som venteligt er, flere ejendommelige Ord dannede i Forbindelser med Tone og Sang, saaledes Tonehav, Tonesky, Tonemøde alle i 198, samt Toneflugt, Tonestige, Tonevinger, tonesat 332, og i Efterleddet: Engletoner, Himmeltoner, Helligaftenstoner og flere andre, der ogsaa er forbundne med -Sang. Dette er kun Forled i faa Tilfælde: Sanglyd, Sangklokker, Sangmester, Sangværk.

Værd at mærke er Grundtvigs dristige og udstrakte Brug af H e l - g e n - i sit poetiske sprog. Han har aabenbart ladet sin skabende Fantasi raade uhæmmet og uden Tanke for, at man maaske vilde raabe Papisteri efter ham. Han som frydede sig daglig over de Helleges Samfund og kvad om Helgen her og Helgen hisset, kunde nok tillade sig at overhøre sligt. I Salmebøgerne findes kun otte Samsæt, hvoraf de syv tilhører ham: Helgenfolk, Helgengrav, Helgenkirke, Helgenkor, Helgenkuld, Helgenkæde, Helgensamfund. Men i S. V. findes mange flere: Helgenben, Helgendrot, Helgenfest, Helgenfjeld, Helgenliv, Helgenminde, Helgenprøve, Helgenslægt.

Med en lignende Skaberglæde bruger Digteren Ordet K i r k e til sit Formaal, skønt mange vilde ønske det afløst af det mere enlydige men usmidige Menighed. I Salmebøgerne findes mere end 35 Samsæt med dette Ord, de fleste temmelig farveløse, men Grundtvig

har sin egen Række, der er særpræget nok. Kirkebue, Kirkeby, Kirkestad, Kirkebjerg, Kirkefjeld, Kirkefolk, Kirkeliv, Kirkehøjsangen, Kirkeguld, Kirkekar, Kirkenavn, Kirkeord, Kirkesol, Kirkesvale, Kirkeværge, Kirkens Spejl, Kirkens Volde, Kirkeaanden. Alene i Salme 282 findes følgende andre ord: Kirkesti, Kirkesæder, Kirkevejen, Kirkesommer, Kirkevaar, Kirkevang, Kirkeaar. En mærkelig Brug gør Grundtvig af Kirkegaard i 65 og Præstegaard i 68. Ordene betyder her Kirkens Hus og Præsternes Hus. - Paa forskellig Maade søgte Digteren at gengive Kirkens gamle Hædersnavn katolsk. Han har Udtrykkene Almind-Kirke, 136, det rædsomme Allemands-Kirken 45 og Fælles-Kirken 46, samt Almenigheden S.V.3, men kun almindelig er brugbart. I sin Note i Krønike-Rim til Ordet siger han: Katolsk er taget af Græsken og betyder "almindelig", som den kristne Kirke kaldes, fordi der er kun en og den samme ægte Kristendom alle Vegne og til alle Tider. Siden Reformationen er imidlertid hos os "katolsk" af Vankundighed blevet et Skældsord, som om det betød pavelig eller papistisk.

Blandt mange andre fyndige Samsæt skal kun henvises til de i Skjaldens Sprog særprægede, hvori Tidsskifterne Dag og Nat, Morgen og Aften og især Nyaar indgaar. Grundtvig bruger ikke alene Morgen- og Aftenrøde, men ogsaa Dag- og Natrøde. I sammensæt som Nyaars-Gaver, Nyaars-Livet, Nyaars-Ny, glade Nyaars-Sange tænker Skjalden ikke alene paa det borgerlige Tidsskifte, men paa det aandelige Tidsskel, som Nyaars-Morgens Frembrud havde skabt i hans eget Liv, og som han ventede i Menighedens Liv.

Et mærkværdigt Samsæt har fremkaldt forskellig Ordstrid. I Salmen Op dog Sion heddet det: Kæmpe-Skridt vi gør opad - til den hellige Guds Stad. Man har drøftet, om Skjalden virkelig har ment, at Kristenlivet skulde medføre saadanne Kræftytringer, og foreslaaet, at Ordet kun skulde betyde kæmpende Skridt. Forklaringen findes allerede i S.V. 242 og 245. I den første Salme besynges Kristi tre Kæmpe-Skridt, fra Guddoms-Herligheden til Barnesvøbet i Betlehem, fra Jordens Blomster-Tue til Helveds Mørke-Stue, og endelig fra Dødsriget til Himlens Kongestol. I 245 tales atter om disse Kæmpe-Skridt, som Englene synger om, og som vi selv paa Smaa-Folks Vis skal efterligne. Dette er et Yndlingsudtryk, som Grundtvig ofte benytter, ogsaa om Folkelivet, saaledes i Indledningen til Nordisk Mytologi s.22, 24, 48.

Til sidst skal kort omtales et Ord, der ogsaa hører til de af Skjalden stærkt udnyttede, og som han vel var glad ved, fordi det

havde en lydlig Tilknytning til hans eget navn. Han bruger i sine Skrifter Samsæt med Grund- i stor Mangfoldighed og Afvexling. Man maa derfor beundre, at han i Sang-Værket udviser megen Maadehold, og foruden Grundvold, Grundsten og grundfast kun bruger de to noget søgte Samsæt Grund-Herren 158 og Grund-Solen.

I sine Noter til Krønikerim har Skjalden udnyttet dette Ord i en fin Tolkning af to ellers uoversættelige Fremmedord: *I d e e n* eller Grund-Tanken og *I d e a l e t* eller Grund-Skikkelsen af enhver Ting, som Vorherre tænkte sig og skabte dem. --

Mærkeligt er det, at Grundtvig ikke synes at benytte Samsæt med saa ypperlige Rodord som Fælle, Hu, Helse i Sang-Værket. Allerede Kingo har brugt Helse, og i Bjovulf har Grundtvig saare smukt Samsæt med Hu: Konge-Hu, Kæmpe-Hu, Venne-Hu.

Foruden ved Samsæt har Grundtvig ogsaa andre Maader til at skabe fyndig Virkning i sin Stil, saaledes ved forstærkende Gentagelse af det samme Ord: Længe leve Kongen ny - Sions Konge barnebly. - Konning est du af Arten bedst, - Aanders Konge blev Støvets Gæst. - Kæmper, I som Borgen værne - Borgen over Kors og Stjerne. - Stigen rejst til Engle-Gang - Tone-Stigen fra vor Tunge. Eller Fred kom til Jord - Himmelens Fred med Guds Ord. Derfor smiler, Sions Døtre smaa - Smiler sødt igennem Taare-Duggen. Dette stiltræk er ejendommeligt for Psalmerne i det gamle Testamente.

Ved Siden af Navneordene skal kort omtales Tillægsord og Udsagnsord. Ogsaa i Brugen af dem kommer Skjaldens store Ordglæde tilsyne. Tillægsord, der betegner Farve, Lys og Glans har især hans Yndest. Saaledes de nationale Farver, hvid og rød, forstærket højrød, snehvid, liljehvid og rosenrød. Dernæst blaa, himmelblaa, lyseblaa, sorteblaa, svovelblaa lo, gylden i flere Samsæt: Gyldenaar (alt kendt fra den middelalderlige Bibeloversættelse), Gyldenhøst, Gyldensol - guldræmmet Sky. Hertil hører ogsaa de smukke lysvaagen, lyslevende, indlysende, aabenlys, højlys, gavmild, gæstmild som ægte grundtvigske Kærneord.

Mange andre Samsæt viser Skjaldens Mesterskab: barnebly, barnegod, englemild, engleren, klarøjet, soleklar, sjæleglad. Forstærkelser med fuld- og høj som første Led: fuldgod, fuldvis, fuldtryg, højhellig, højrøstet, højbaaren, begge brugt indtil Overdrivelse: fuldmajestætisk 209, højstrimeligt 77. Andre Forstærkelser er stendød, stenhaard, rundhaandet, splinterny 400, bidhvasse Ord 79.

Af enkle Tillægsord hos Grundtvig maa nævnes prud og grand, dunkel, sval, lønlig, brat, lun, mageløs, munter, liflig, livsalig, og Maadesord som mindelig, frydelig, yndelig.

Med stor virkning mægter Skjalden at udhæve almindelige ord ved et forstærkende: den dybe, den dejlige Pagt 50, den dybe den hellige Daab 210 eller: skær og blid, bold og blid, lys og blid, mild og blid.

Blandt U d s a g n s o r d e n e er oplyse, oplive grundtvigske Hovedord. Dertil mindes, dages, times, aares, rinde, oprinde, ynde, huge, kvæde, mæle, nynne, ymte, husvale, raade, rime, skaade, kime, tykkes, takkes, tvistes, yppe, nemme, mage, vinke, vifte, himle, hige, lyse, lyste og mægte. Flere Steder optræder Udsagnsordene parvis, ofte med Stavrim: blomstre og frugte, dø og daane, fejde og frede, frelse og frede, korse og krone, volde og virke, kime og kalde. Om Skjaldens overlegne Sprogkunst i Brugen af disse Ord bærer mange Salmer Vidne, især saadanne, der er oversatte, eller som gengiver bibelske Sange: Hyggelig rolig, Giv mig Gud en Salmetunge, Blomstre som en Rosen-gaard. I Salmen Stod med Krist vi op af Døde gengives et kendt Skriftsted i Kolossenserbrevet saaledes: Rigelig bo Kristi Tale - med al Visdom i vort Bryst. - Lad os lære og husvale - som med Ynde, saa med Lyst.

Varsle, minde, love, prise
Smukt med Salme, Kvad og Vise.

I Lad vaje højt vort Kongeflag formaar Skjalden yderligt at variere dette Udtryk: Lad flyve Korsets Banner - Spred Vinge, Korsets Banner. Og i Pinsesalmen I al sin Glans nu stråler Solen hedder det på lignende Vis:

Det aander himmelsk over Støvet,
Det vifter hjemlig gennem Løvet,
Det lufter liflig under Sky ...

Undertiden kan Skjalden overlasse et Vers paa denne Maade og opnaar dog en gribende Virkning, saaledes i denne Strofe af 211, hvor han i tre Linier bruger syv Udsagnsord til at afmale, hvordan Synderinden

Rødmer, blegner, føler Vaanden,
Eftergør det alt i Aanden,
Sukker: Herre, ynkes, spar!

FOLKELIG UDTRYKSFORM

Ingen har som Grundtvig mestret den folkelige Udtryksmaade i Salmesproget. Han kunde med Rette sige: ja, tal nu sandt om smaat og stort - og jævnt om alt det høje. Hans Bøn til Helligaanden

Værdiges til os at dale,
Om Guds Storværk med os tale
Paa vort jævne Modersmaal

skulde gaa i Opfyldelse gennem hans Digtning.

Salmen Hyggelig rolig - Gud, er din Bolig er et ypperligt Mønster paa, hvilken overlegen Kunst Grundtvig øvede i Brugen af de Midler, der tilsammen skabte hans folkelige Stil. Et enkelt Vers er endda tilstrækkeligt til at vise dette:

Lykkes og trives,
 Styrkes, oplives
 Skal dine Smaa,
 Voxe i Kræfter,
 Stige derefter,
 Højeloft naa,
 Himle, hvor Øjet, som græder ej mer,
 Gudernes Gud i sin Herlighed ser.

Folkelig Fynd røber sig strax i Brugen af de fire Udsagnsord i Lidform, hvormed Verset indsynges. Af disse er Lykkes og trives et gammelt Ordpar og findes alt hos Hans Thomissøn. Men Grundtvig formaar endnu stærkere at øge spændingen i den Kristenlivets Opgang fra de jordiske Kaar til den himmelske Herlighed, han besynger: voxer i Kræfter - stiger derefter - Højeloft naa. Efter dette poetiske Udtryk fra Folkevisen gaar han med stor Dristighed til at bruge det djærve Hverdagssprog: h i m l e, d.e. naa op til Himlen, for at betegne Himmelfangens sidste Trin. Og hans Dristighed faar da sin Løn. Ingen vil kunne laste dette Ord, da Skjalden har formaaet at hæve dets poetiske Værd ved de Omgivelser, hvori det er indsat, det trøstefulde: Øjet som græder ej mer, og det ophøjede bibelske: Gudernes Gud.

Ogsaa andre folkelige Udtryk bruger Digteren i denne skønne Salme: I Himmerige tør han i n d k i g e, T r a p p e du bygger, Sjælen a f b y (d.e.hjemmefra) over Stjernerne for. Afby er et Ord fra vore Landsmaal. Ligesom de to forekommende svage Rim: Fugl-Skjul ligne-dine, forhøjer de det mageløse Samspil af det jævne og det ophøjede, som findes i denne Salme. Værd at mærke er som nævnt Digterens Brug af fyndige Udsagnsord og tillige af fine og funklende Tillægsord: inderlig skøn, gæstmild, gyldne for Kød, vingede Ord, salvede Smaa. Mindre mærkelig er hans Udnyttelse af Navneordene, især af det Middel hvormed han ellers ofte opnaar en enestaaende Fyndighed: nemlig Samsæt af Navneord. Her findes kun et enkelt Stor Herre bold. I de andre ypperlige Gengivelser af Davids Salmer, der i Sangværket hører sammen med Hyggelig rolig: Giv mig Gud en Psalmetunge, Paradis-Gaard og Folke-Vang, Lovsynger Herren, min Mund og Mit indre, er dette Middel rigelig taget i Brug. Alene i den første af dem ses fem saadanne Samsæt: Psalmetunge, Aften-Klokke, Lærke-Vinger, Guddoms-Vælde og Hjerte-Skud.

Fremdeles optræder her en lang række Stav-Rim: Uden Skrømt og Svig, Mand paa Mark, Ny og Næde, Gavn og Glæde, Værk-Vidunder, Visner i sin Vaar, m.fl. Ogsaa platte Ord træffes: Fjender styrte, før de rave, Lad det Basunes blandt Hedninger ud, Blæse med Afgude-Vrimlen. Han som forlader i Skok dine Synder. Det sidste Udtryk staar i Lovsynger Herren, min Mund og mit Indre, den storladne Gengivelse af Davids lo3 Ps., der er fuld af sproglige Vidundere og Skønheder. - Særegent for disse Salmer er det, at der her ikke optræder den almindelige, men uheldige Omstilling af Ejestedord og Navneord, f.Ex. Riget dit, Legem mit. -

I en af Grundtvigs senere Salmer, Helligaanden trindt paa Jord, staar der, at Guds-Folket selv midt i ørken ikke savner Mad og Drikke, men l e v e r h ø j t ved Herrens Bord. Det er i S.B. rettet til m æ t t e s. Et lignende folkeligt Udtryk har derimod hævdet sin Plads i Lad det klinge sødt i Sky - L æ n g e l e v e Kongen ny. En af Digteren yndet Talemaade er: ringe for Øre 81,180. Det er mest kendt fra Salmen Apostlene sad i Jerusalem

Da brat for Øren det ringed dem
Som tusinde Klokker kime.

Apostlene mærkede heraf, at der taltes om dem i Himmerig, og i Salmens ældste Form har Digteren indsat en Samtale i fire Vers mellem Gud Fader og Jesus om Udsendelsen af Hellig-Aanden. Den er udeladt i S.B., men ved den malende Talemaade har man ikke kunnet røre.

To saa djærve Udtryk som: Alt betales paa eet Bræt 132 - og stak i Sky paa Ørnevinger 326 har været omtvistede, det sidste er bleven mildnet til steg i Sky, det første har man maattet lade staa. I Velkommen igen Guds Engle har Rollingerne maattet vige for Puslinger, med Urette - thi de sidste vil nærmest sige Nisser eller Genfærd, og ikke Menneskebørn. Holberg bruger i Julestuen: Rollinger, og Grundtvig har det ogsaa andensteds i S.V.155.

Fra Folkemaalene har Grundtvig hentet ikke faa Udsagnsord, der dog ikke forekommer hyppigt: gjenne, heje, hinne, høde, krøje, lente, skaade. Udtryk som Bægt (Bagværk) 95 og Ævret-Nætter (sene Høstnætter) lo3 samt Tillægsordet de voveste 146 er ogsaa taget derfra, ligesom Formen Føden og Klæden i Lille Guds Barn. Saare virkningsfuld er Digterens Brug af Kønsformen i det personlige Stedord: Natten hun er nu omme, Natten hun blev nu til Morgen, Glæden hun er født idag, Naaden hun er af Kongeblood. Guds Fred er en Dronning, Sejervindersken paa Jorden. Dette er hentet baade fra ældre dansk og fra Folkemaalene.

Indtrængende og inderligt lyder ogsaa det Slutnings-Ja, hvormed adskillige af Salmerne klinger ud: Ja, Sandheds-Aand, forvis os paa 30, Ja, lad saa virke dit Bad og dit Bord 134, Ja, jeg tror paa Korsets Gaade 232, Ja, bed for Babel 400. -

ÆLDRE DANSK-FOLKEVISER

Det skønneste Islæt i Grundtvigs Sprog stammer fra hans store Kærlighed til Folkeviserne og det ældre danske Sprog. Det var ikke tilfældigt, at det blev hans Søn, som genoplivede Studiet af de gamle Viser, men Skjalden havde i forvejen selv udgivet et folkeligt Udvalg af dem. Ogsaa af Ordsprogene udgav han en Samling og han paatænkte, som man ved, en Udgivelse af Rimkrøniken, hans Yndlingsværk i vor ældre Skriftverden.

Intetsteds har Skjalden truffet den gammeldanske sprogfarve finere, mere yndefuldt og fortroligt end i Dagvisen fra 1826. De sproglige Virkemidler er her taget i Brug med stort Mesterskab, dæmpet og stille rinder Ordene og føjer sig sammen til en lang Række henrivende Naturbilleder: Solopgangen, Mark og Lund, Fuglelivet, Aaen og Bækken, Engen og de grønne Linde, Majløvet i Kirkestolen, Fædrenes Grave - ledsaget af en stille Tale om Livets Vilkaar for Lysets Børn, for Gamle og Unge, for dem som sukker og venter paa en ny Morgen, alt mens Højtidsdagens Toner af Tak og Pris til Gud klinger sagte igennem, til Aftenen falder paa, og Udsigten aabnes til den sidste store Rejse. Hvor hjemligt lyder ikke de troskyldige Mindelser fra Folkeviser og Bondemaal: Natten h u n er nu omme, Lærken h u n er en lille Fugl, - eller var s a a hvert Blad en Tunge, tusinde Aar henrunde, Mag = Eng, Made. Hvor fint er ikke Skjaldens Valg af Udsagnsord, Maadesord og Tillægsord: lysne og gløde, klare op, risle og rinde, mæle lydt, hige mod Lysets Kilde, det dages paany -- frydelig, mindelig, snild, prud og grand, gylden. Mærkværdig er det Maadehold, Digteren her viser i Benyttelsen af tunge Navneord i Samsæt og af ordsproglige Vendinger, Midler hvormed han skaber mægtig Fasthed og Fynd i mange af sine Sange. Stavrim udnytter han ikke faa af, og i sidste Vers viger den danske Tone for nordiske Klange fra Hedenold, idet Digteren fra Vølvens Spaadom henter sit Forbillede for Skildringen af Himmelborgen:

En Sal ser hun staa,
 mere fager end Solen,
 tækket med Guld,
 paa Gimle.
 Der skal skyldfri
 Skarer bo
 og i al Evighed
 nyde Lykke.

Allerede længe før har Grundtvig i Digtet Odin og Saga sunget om denne Borg, og i Salmen Sørger ej for dem som sove vender han tilbage til Tanken og Hjemfærden ad Kongevejen til den Sal, som synker ej.

Som intet andet Kvad er Den signede Dag blevet det danske Folks store Højtidsang baade paa kirkelige, folkelige og fædrelandske Festdage og Mindedage. Tre Ting har medvirket til denne Yndest: det forunderligt liflige Sprog, Skjaldens storartede Tolkning af Livets Grundmodsætninger, Lys og Mørke, Liv og Død, og Weyses skønne Melodi.

En lige saa dansk Sprogfarve findes i det næsten samtidige Julekvad Velkommen igen, Guds Engle smaa. I en fuldkommen Sprogdragt fremtryller Digteren de yndigste Billeder af den danske Julehøjtid, af Vinterlandskabet, den fattige Hytte, Børnenes Juleleg og Juledrømme, Julemorgens Kirkegang og Salmesang, Englenes Færd til og fra Jorden. Det er Digterens Kærlighedserklæring til Julen, som han siden gentog i Kvadet om Kirkeklokken. Her møder os et rigt folkeligt Ordforraad: klingrende Frost - godt Aar I spaa, udbærende vor Jul, ganger ej vor Dør forbi, tælle mer ej Timer. Smukke gammeldags Udsagnsord: volde Kvide, drages til Minde, med Hjertet rimer, staar sammen med Folkevisseudtryk Himlens Borgeled, en fin Nydannelse som Salmens Tonestige, Vers fem er et hyggeligt og djærvt Børnebillede: Med venlige Øjne himmelblaa - i Vugger og i Senge - vi Rollinger har i hver en Vraa - som Blomster gro i Enge. Saadan var det i Datidens Præstegaarde og Lærerhjem. Grundtvigs ven, Lærer Rasmus Sørensen fortæller, hvordan det dengang gik: Vi har Huset fuld af bare Rollinger, i Forhold til hinanden baade i Længde og Lyd som Orgelpiber - det er den rette Orgelmusik i en Skolelærers Hus. -

Folkevisernes Sprog har Grundtvig udnyttet i stort Omfang til at give sin Digtning gammeldags Præg. Ligeftrem Efterligning af deres Stil som Sthen foretog, brugte Grundtvig mest i de bibelhistoriske Kvad, mindre i Salmerne. Her indskrænker det sig til Brug af Omkvæd: Saa liflig vi lege for Herren. Men hans Omkvæd kan ogsaa

stamme fra gammel-kirkelig Sang, som i Krist stod op af døde, Nu bede vi den Helligaand og Lovet være Du Jesus Krist. Den angelsaxiske Kæmpeviser om Nedfarten til Dødsriget har i Grundtvigs Gen-givelse et stærkt nordisk Sprogpræg, men ogsaa Udtryk fra Folkevisen findes deri: De lured om Dag og de lured om Nat, I raade for Himmel, I raade for Jord, ham fulgte saa faver en Skare. Yndede Former hos Grundtvig er røden Guld, sorten Muld, den vildene Hede - og Udtryk som Strengen er af Guld, da randt for os Guldterning. Til hans faste Ordskat hører: Abildgaard, Aftensvale, Axle sit Skrud, Fruerbur, Jomfrubur, Højelofte, Strengelæg, Tilje, rinde af Rode.

En Række af andre Ord og Udtryk som Grundtvig har optaget i sit Salmesprog hører ikke særlig til Folkevisernes Omraade, om end de er af gammel Oprindelse: Balk, Baune, Bul, Dimmel-Uge, Dyd=Kraft, Konge-Æt, Odel, fra Old til Old, Sule, Syld, Jord-Klimp. Eller malende Talemåder som Guld i Mund, der ogsaa er kendt fra Kingo-Ordet er en Forklaring af Morgenrødens latinske Navn Aurora, af aurum in ore, e.d. Guld i Munden - og imellem Bark og Træ at gaa 162 (jfr. S.V.4,168), om det der vil splitte og adskille. - Udtrykket Død og Liv i Kredsen gik 235 er hentet fra Tvekamp, hvor de kæmpende optræder paa et indkredset Omraade. Jfr. 263: Det var en Tve-kamp underfuld - da Liv og Død de brødes - og Kredsen skreves under Muld - hvor Riget var de Dødes. Et gammel juridisk Udtryk: bryde Staven (over den Dødsdømtes Hovede) findes i 400

Saa bed og du for den store Stad,
Til Selv Han Staven bryder.

Om Vaarens Frembrud og de gamle Majsikke minder flere Steder i Salmerne; ikke alene i den signede Dag. I Salmen O havde jeg Vinger, 11, hedder det: med Lovsang i Munden - sig majer da Lunden og Klipper end smelte i Nord. I 390: Lad Pinse-Maj af Bøgeskov - i Kirken plantes dig til Lov. En Salme begynder: Sjunger alle Fugle, sjunger - i det grønne Maj-Palads 395.

BIBELSPROGET

Grundtvigs Salmesprog er i høj Grad bygget paa Bibelsproget og særlig paa Salmernes Sprog. Han har selv vidnet, at den kristne Digtning maa laane Aand og Ild og Kræfter af Sions Heltensang. Men han har ogsaa som ingen anden dansk Digter tillige tilegnet sig den

bibelske Poesis sproglige Dragt. Mange Særegenheder i Grundtvigs Salmestil og Ordforraad skyldes hans store Ærbødighed for Bibelen, der ikke alene var ham kendt og kær i Grundsprøgene, men ogsaa paa de nyere Sprog og fremfor alt paa vort Modersmaal i forskellige ældre og nyere Gengivelser. Men ret ofte ynder han at oversætte Skriftsteder paa sin egen Maade, og ikke sjældent sker det, hvor man mindst venter det, at der foreligger en skjult Hentydning til et Bibelsted eller en usædvanlig Gengivelse af det ved Digterens Haand. Ingen nyere Kirkedigter har som han søgt til denne Kilde for poetisk indaandelse og sproglig Fornyelse, og man maa gaa helt tilbage til Oldkirkens og den østerlandske aandelige Digtning for at finde en lignende brug af den. -

Tidligere er fremhævet, hvorledes Grundtvig gerne indsynger sine Salmer med et kærnefuldt Bibelord:

Denne er Dagen som Herren har gjort
Herrens Røst var over Vandet
Sin Vogn han gør af Skyer blaa

og mange andre. Billedet af Gud som styrer sin Vogn over Himmelbuen kunde synes at være Laan fra den nordiske Mytologi, men det stammer fra den lo4. Davids Salme, hvor det hedder om Gud:

Han hvælver sine Sale i Vandene,
Han gør Skyerne til sin Vogn
Han vandrer paa Vejrets Vinger.

Denne Salme er et storslaaet Naturmaleri med Billeder af Menneskelivet og Dyrenes Færden og Guds Forsyn i alle Ting; det vidner om en levende Natursans, der ogsaa var forbilledlig for Grundtvig.

I den forekommer et andet Billede, der er stærkt udnyttet i kristelig Poesi: Herren udspænder Himmelen som et Telt. Kingo synger - som siden Schiller - om Himlens Stjernetelt. Grundtvig synger: himmelblaa ere hans Telte, og kalder endog Kirkens Hvælvinger Ordets Telte 145. - Vejrets vinger i denne Salme er ogsaa et af Digteren hyppigt brugt billede. Derimod stammer Billedet af det vingede Ord fra Prædikerens Bog 10, 20.

Davids Salmer har skænket Grundtvig flere andre poetiske Billeder, som man vilde tiltro anden Oprindelse. Hvem tænker sig, at den navnkundige Salmeindgang *S o m D u g p a a s l a g n e E n g e* hører hjemme i Bibelen. Man vilde paa Forhaand tro, at den hidrører fra vort Folkevisesprog. Men i Ps. 72,6 tales der om den retfærdige Konge, og om ham hedder det:

Han stige ned som Regn paa den slaaede Eng -
som Draaber, der væde Jorden.

Ved Draaber har Digteren aabenbart tænkt paa Dugdraaber. Allerede i sin Bibelkrønike tyder han dette Billede om Kristus - og i sin Gengivelse af Ps. 72 i S.V.: Kronprins i Himlen og Konge paa Jorden skildres han: Liflig som Duggen i dejligste Fald - ja som den sildige Regn over Enge.

Tanken om de syngende Træer i Skoven (Den signede Dag) er helt bibelsk, Ps. 96,12. Og andensteds manes Frugttræer og Cedertrær til at synge Guds Lov, 148,9.

Mange andre træffende Salmeord skyldes Davids Salmer. **K r o n e - d e D a g e** er et Yndlingsudtryk hos Grundtvig og er af ham dannet efter Ps. 65: Du kroner Aaret med din Grøde og Ps. 34, hvor der tales om at leve og se gode Dage.

I det navnkundige Vers om det apostoliske Tungemaal 332 kaldes dette: blødt som Olie og hårdt som Staal, hvilket er en Genklang af Ps. 55,22.

"At føre det store Ord", som Grundtvig bruger i sin Omlavning af Brorsons Op al den Ting 17 stammer fra Ps. 12,4. I Ps. 59 og 94 tales der om dem, der udgyder Ord og fører fræk Tale. Dette bliver hos Grundtvig 114 til Ordgyder-Pesten.

I en af hans græske Oversættelser 334 bruges Udtrykket at fæste med Kærligheds-Snore, der aabenbart maa udledes fra Ps. 16, hvor det hedder: Snorene faldt mig paa de liflige Steder. Dette Billede brugte Digteren senere i den skønne Salme Dejligt er Synet og lifligt, hvor Brødrene bygge efter Ps. 113.

I en Salme kalder Grundtvig Jerusalem det kristne Folke-Hjem, hvilket Navn stammer fra Ps. 102,26 og Ps. 126. Tidligere er omtalt hans Yndlingsord de Levendes Land, der stammer fra Ps. 27 og a.St.

Betegnelsen Gudernes Gud er ganske bibelsk Ps. 136. Den Gamle af Dage som Navn paa Gud findes ikke i Salmerne, men hos Profeten Daniel 7.9. I Salmen Halleluja for Lysets Drot hedder det i sidste Vers: Lovsynger "Gud med os"! Dette hentyder til Kristi profetiske Navn Immanuel, der betyder Gud med os. En anden Benævnelse paa Kristus er brugt af Digteren i Salmeindgangen: Himlens Morgenrøde, hvilket hentyder til Zakarias Lovsang hos Luk. 1,78: Sol-Opgangen fra det Høje har besøgt os.

Det skønne Billede: Under dine Vingers Skygge findes flere Steder i Salmerne, Ps. 17 og 63. Den dristige Indgang til en græsk Salme: Herren af Søvnne opvaagnet, opsprang hidrører fra Ps. 78,65. Hermed kan sammenlignes: springe over Grave, der aabenbart skyl-

des Ps. 18,30: Ved min Gud springer jeg over en Mur. Nogle faa Gange bruger Grundtvig Ordet livegen - en livegen Stamme, der er hans Gengivelse af Udtrykket din Arvs Stamme i Ps. 74,2.

Profeternes Sprog var en ikke ringere Inspirationskilde for Grundtvig. Især Profeten Esajas. Et Udtryk som Trængsels Ovn 365 stammer fra denne Profet, Kap. 48.10. Ligesaa Hjernespind 201 efter 59,4-5: De taler Løgn... og væver Spindelvæv. Jfr. For dig, o Herre som Dage kun: De vises kunstige Hjernespind henvejres som Spindelvæve. Indgangen til de græske Himmelfartsvers: Hvi er dine Klæder saa røde hentyder til Esajas 63,2: Hvorfor er der Rødt paa dit Klædebon, dine Klæder som Vinperserens? Bekendte er hans kraftige Skildringer af Livet i Gyldenaaret Kap. 35 og Fredsriget Kap. 7-9, som Grundtvig har tolket med sit kærnefulde Sprog i de to Salmer Blomstre som en Rosengaard og Hedenskabets Galilæer. I den første lovsynges Immanuel: Herren kommer, Gud med os - Troen paa ham bier. -- Skæres for den sorte Stær - skal da Øjne mange - Døve Øren fjern og nær - høre Frydesange! - Som en Hind da springer Halt - Stammer, som for maalløs gjaldt, - løfter klart sin Stemme! Ordet Stammer vil sige: den stammende. I et senere Vers gentages det saaledes: Lydhør bliver da hver Døv-Stamihak en Taler!

I udmalingen af Fredsriget 148 er der samme Humør som i de gamle Kalkmalerier i Kirkerne:

Bjørn og Ko er Perle-Venner,
 Lege smukt skal deres Smaa.
 Fare om skal Børne Hænder
 Lystig mellem Øgler graa,
 Ja de Spæde kækt til Væg
 Trille Basiliskens Æg.
 Fryder eder alle!

Børnelegen med Basiliskæggen er den danske Digtters snilde Udnyttelse af Grundskriftets simple Skildring: Det diende Barn skal lege ved Øglens Hul, det afvante Barn stikke sin Haand i Basiliskens Hule

En Hentydning til Esajas 19,15 findes i Salmen Lyksalig det Folk, som har Øre for Klang Vers 6: Med Palmernes Dyd (Kraft) i et Skud af Siv, hvor Palme og Siv modstilles som det højeste og det ringeste.

I Salmen Helgen her og Helgen hisset tales der om Ønskelandets Palmestad. Ønske-Landet er det forjættede Land, Palmestaden er et bibelsk Navn paa Jeriko 5.Mos.34, Dom.1,16.

Af det nye Testaments Skrifter er der hos Grundtvig stadig Mindelser. Ordsprog som Afsi ej med Omhu Myggen, - mens Kamelen slu-

ges hel stammer, som man ved, fra Matth.23,24. I det græske Judas-kvad hedder det:

Du maatte ønsket med Sten til din Krave
Før var du sænket i dybeste Elv -

en rammende Fordanskning af Stedet Matth.18,6.

I den førnævnte Salme 40 Verden er som man den tager er en Hentydning til Matth.23,25:

Først forinden saa foruden
Huset først derefter Ruden,
Det er Herrens gyldne Raad.

Det velkendte Omkvæd Evig glade vi skal være i Alt staar i Guds Faderhaand, har allerede Digteren til den skønne Afskedssalme Om Himmeriges Rige vi tales ved hos Hans Thomissøn brugt:

Og Døden kan der ej skade,
Derfor værer evig glade.

Grundtvig har ogsaa i Paaskeliljen, og det hidrører vel fra den apostoliske Formaning: Glæder eder i Herren altid! Phil.4,4.

Et Par mærkelige Skriftsteders Tolkning er det værd at se nærmere paa. I Fadervorsalmen 90 gengives den fjerde Bøn:

Giv idag os dagligt Brød.
Med den Trøst det ingen Nød,
Have skal i Morgen!

En lignende Tanke udtrykkes i S.V. 3,224: Fader, sluk med Livets Brød daglig Næringssorgen - saa idag vi ingen Nød - lide for i Morgen. Denne Gengivelse stammer fra en gammel Opfattelse (Hieronymus og Bengel) af det dunkle græske Ord (artos) e p i u s i o s som "Brød for imorgen". Grundtvig sammenstiller da begge Oversættelser for at være paa den sikre Side. Paa det sidste Sted synes han endog at tænke paa en tredje Gengivelse af Ordet "det oversanselige Brød" om Nadveren. Den nyere Opfattelse er, at Ordet betyder "nødvendig", det vi har nødig, og Romerkirkens Bibeloversættelse Vulgata derfor gengiver det rigtigt ved d a g l i g t (nødvendige) Brød: panis quotidianus.

I Himmelfartssalmen 267 har den latinske Grundtext i 4. Vers en Hentydning til en Note ved Slutningen af den 2. Del af Davids Salmer (Ps.72): Her har Davids, Isaajs Søns Bønner Ende:

Jam finem habent omnia
Patris Davidis carmina.

Men denne lidt prosaiske Note har Grundtvig ikke villet bruge, hvor-

for han i Stedet sætter de messianske Ord fra Ps.110 paa fyndige Vers:

Nu er opfyldt Kong Davids Sang:
Hans Søn paa Tronen sig opsvang.

I det fine og storladne angelsaxiske Kvad om Undfangelsens Løndom: Sanddru og Fredegod 158 prises Jomfru Maria som Himmelporten, Porta Coeli paa gammelkirkelig Vis, men der hentydes ogsaa til den gyldne Port eller Fyrsteporten i Templet, som omtales hos Profeten Esekiel 44,1-2:

Om dig en stor Profet
Syn har i Aanden sat,
Spaaet langt tilbage:
Spærret med Bom og Slaa
Porten af Guld han saa,
Prægtig uden Mage.

Der, sagde Julebud,
Ikkun vor Drot og Gud
Gennem-Gang skal finde,
Færdes skal sikkert ej
Kækt paa den Konge-Vej
Kæmper nogensinde.

I Talsmand som paa Jorderige 393 siges der om Helligaanden, at han

I et Kys kan alt udtrykke
Hvad for evig gør vor Lykke.

Dette Kys er faldet mange for Brystet, skønt det ikke er ubibelsk (et helligt Kys Rom.16,16 - Kærligheds Kys 1.Pet.5,14 jfr. Ps.85,11). I denne Salme har det dog ikke bibelsk Hjemmel. Men Grundtvig bruger det andensteds. I Lyset og Livet er Tvillinger bolde 139 hedder det om Guds Søn og Guds Aand, at de

Lære med Kys og Formaninger milde
Hvad der er Glansen og Kræfternes Kilde:
Evheds-Lyset i Kærligheds Dyb.

Saa skønt udnytter han Kysset om den hellige Nadver. I Nyaars-Morgen, Forspil V.9, taler Skjalden om, hvorledes Aanden tugtede ham og førte ham op i Kirkekoret og gav ham Daaben

Og han som os købte
Fra Død med sit Blod,
Han skænkede mig Livet
Som ham det er givet
med Kysset i Kærligheds Kalk.

Ligesaa siges der i 78 om Gud: Indlemmede i Ordet - han kysser os ved Bordet. Omvendt hedder det i 73, at vi kysse ydmyg ham paa Haand i Salmen og i Bønnen.

Advents-Kvadet Kronprins i Himlen og Konge paa Jorden er en Gengivelse af Ps.72, hvis Indgang lyder

Gud, giv Kongen dine Domme,
Og Kongens Søn din Retfærdighed.

I Skildringen af Kongesønnens eller Kronprinsens Retvished tales der om, at han ser til de Smaa og de Ringe i Naade - men lader Blod-Igler ske deres Ret. I Grundtexten staa der, at han knuser Voldsmanden. Men Blodiglen eller Blodsugeren er hentet fra Ordspr. 3o.15.

En anden dristig Salmeindgang er 145: Vingaards-Røgt og Ager-Dyrkning - skaffe Mennesker paa Jord - Leve-Brød og Hjerte-Styrkning - fremfor alt paa Herrens Bord. Udtrykket er laant fra Ps.1o7,37, hvor der tales om Guds Miskundhed mod de fattige Ørkenboer, der tilsaar Marker og Planter Vingaarde, og Gud velsigner deres Høst.

Grundtvig bruger i flere Salmer Ormegaarde om Dødsriget. Ordet er vel nordisk, men Forestillingen om et Pinested fuldt af Slanger og Øgler er kendt ogsaa i Gl.Testamente. Es.14.11. Lad hvisle kun i Ormegaard, at Riget er lagt øde har tydelig Henblik paa Ps.58,4-5.

I Salmen Var I ikke Galilæer 24 synger Skjalden:

Sandelig, det var Guds Finger
Som gav Bruden Ørnevinger,
Midt i Ørken Hus og Gaard.

Dette peger hen paa det kendte Syn i Aabenbaringen 12, som Luther brugte til sit Kvæde om Kirken, der er fordansket af Grundtvig: Guds Kirke, hvor du er mig kær. I Salmen Guds Huses Dør er i vor Daab hedder det, at Herren

Sig kalder selv en Konge-Ørn,
som bær paa Vinger sine Børn
Op til sit høje Stade.

Heri er der henvist til 2.Mos.19, hvor Gud paalægger Moses at minde Israels Børn om, at han har ført dem paa Ørnevinger ud af Ægypten.

Udtrykket: g l o e n d e K u l i Herren han har besøgt sit Folk, 23 lastes af Rønning (I Biografien 3,2,17o) som taktløst, men det har god bibelsk Hjemmel, Rom.12.2o. Ligesaa det af Skjalden ofte brugt r ø d o g h v i d, der alt findes i Højsangen 5.1o, og ikke behøver at være et Forsøg paa at sætte national Farve paa en Salme. Det samme er Tilfældet med Ordet Kongevej, der bruges et Par Gange i 4.Mos. (2o,17-21,22). Grundtvig synes undertiden at bruge Udsagnsordet l u t r e med Henblik paa Luther, men et Ordspil behøver ikke at foreligge, da dette Ord alt har bibelsk Hjemmel (Ps.18,31: Herrens Ord er lutret o.fl.St.).

Et mærkeligt Symbol paa Opstandelsen er brugt af Grundtvig i Tag det sorte Kors af Graven. Ligesom Liljen skal plantes i Stedet for

det sorte Kors, skal Palme-Fuglen sættes i Stedet for Askekrukken. Palmefuglen er et andet Navn for Fønix-Fuglen; det græske Ord foenix betyder Palme. Jøderne overførte Sagnet om denne Fugls vidunderlige Foryngelse til Ørnen. I den 103, Ps. priser David Herren som mætter hans Sjæl med det Gode, saa han bliver ung igen som Ørnen. Ogsaa hos Grækerne var Sagnet kendt og Herodot siger, at det Billede han i Ægypten saa af Fuglen mest mindede ham om en Ørn, Grundtvig var meget optaget af dette Sagn, og han udgav 1840 som man ved en Fordanskning af det ypperlige angelsaxiske Kvad om Fønis-Fuglen. Tillige fulgte forskellige selvstændige Digte om den, især det skønne Der ligger et Rige i Østerland med Omkvædet: Raa-der I vel de Runer?

I hans kristelige Kvad bruger Grundtvig forskellige andre Navne end Palmefuglen, saaledes Sol-Fuglen i sin Gengivelse af den nævnte Ps. 103 Lovsynger Herren, min Mund og mit Indre. I Nyaars-Morgen kaldes den Støv-Fuglen. I sine Noter til Krønike-Rim udtaler han sig saaledes om dette: Fønix-Fuglen, som lever et Herre-Liv i tusend Aar, brænder saa sig selv i en Rede af al Verdens Krydderi, og kryber endelig ud af sin egen Aske som en Glimmer-Orm, der efterhaanden forvandles til Fugl Fønix den anden, er den dejlige ældgamle Spaadoms-Mythe om **M e n n e s k e - A a n d e n**, Oldtidens store Fugle-Konge, som hensmeltede i Middelalderens søde Tøne-Flamme, fandtes som en Bog-Orm i Skolestøvet, og genfødtes forklaret til Fugle-Konge i Nyaars-Tiden.

BIBELSK OG HISTORISK NAVNEBRUG

Ejendommelig for Grundtvigs Salmestil er hans udstrakte Brug af Navnestof fra Bibelen og Historien. Dette sker ikke alene i de saakaldte historiske Salmer og i hans bibel- og kirkehistoriske Kvad, men ogsaa andensteds. Mindesange og Heltekvad findes der ikke i Davids Salmer. Hverken Moses, Abraham eller andre af Fortidens Stormænd besynges i Salmerne. Davids Levnedskvad hører ikke til den egentlige Salmesamling. Alligevel var man i den gamle Pagts Tid vant til at synges om de gamle Helte og Troskæmper. Et storslaaet Kvæde af denne Art er Sirachs Lovsang, som Grundtvig har fordansket i Sangværket til den danske Kirke-Skole 56:

Kom, lad os prise de herlige Mænd,
 Forfædrene vore fuldgæve!
 Kongernes Konge de havde til Ven,
 Det lysted ham højt dem at hæve!

Hele Sirachs Sang omfatter flere Kapitler i hans Bog (44-50), og det rummer saare skønne Vers:

Helte og Vismænd de gange paa Rad,
 Profeter Guds Raad aabenbare,
 Konstig og rører sig Pennen paa Blad,
 Mens Toner til Tankerne svare.
 Stakket er Livet og Lykken paa Jord,
 I Graven der glemmes saa mange,
 Men af Guds Folk der med Æren gaar Ord,
 De leve i Minder og Sange.

Efter at Sirach derpaa har besunget Fortidens Konger og Helte Patriarker og Profeter slutter han med en straalende Skildring af Løvhyttefesten og især af Musiken og Sangen:

Hallelujaet fra Præsternes Kor,
 Med Drønet af hundred Basuner,
 Stiger til ham som alene er stor,
 Genlyder i Jakobs Pauluner.
 Salmerne søde fra Sangernes Kor
 Guds Miskundhed stille for Øje,
 Hoveder alle da synke til Jord
 For ham som er god i det Høje.
 Ypperstepræsten med Mund og med Haand
 Velsigner den knælende Skare,
 Folket sig rejser i Fædrenes Aand
 Med Ansigter milde og klare.

Det er Genklangen heraf, der gaar igennem Grundtvigs Digtning, thi han var indaandet af den samme Ildhu for Fædrene, som fyldte hin gamle Vismænd. Salmesangen er Lovsang til Pris for Gud og ikke for Mennesker, men Skjalden digter fuldtud i Bibelens Aand, naar han rundt i sine Sange mindes Fædrene ved Navn og stiller deres Forbillede os for Øje. Det samme gjorde ogsaa de nytestamentlige Forfattere, saaledes som det fremgaar af Hebræerbrevet 11, hvor de gamle Troshelte nævnes og deres Levned og Lidelser mindes.

Ved Siden af vore første Forældre, Adam og Eva, Patriarker, Konger og Profeter, Abraham, Moses, David og Salomon er det hos den kristne Digter især Johannes Døber, Herrens Moder Maria og hans Apostle, hvis Navne faar Plads i Kirkesangen. Dernæst de mindeværdige Steder Betlehem, Nazaret, Jerusalem, Sion og Golgata, der alle udnyttes symbolsk, samt enkelte andre bibelske Stednavne som Libanon, Jordan, Antiokia. Af Navnene fra den ældre Kirkehistorie forekommer kun faa, Kejser Konstantin og Johan Huss tilligemed Rom og Byzanz, Vest- og Østkirkens Hovedsæder, der danner en navn-

kundig Trehed med Jerusalem i Spidsen og gerne fremtræder i høj-nordisk Sprogdragt Jorsal, Rom og Maglegaard 118. I dette mærkelige Kvad: Vaagner op I Folk som sove giver Digteren et Overskue over hele Kirkehistorien. Foruden disse Stæder nævnes her Sion og Hellas, Ambrosius' og Augustins Byer: Majland og Hippo, og der hentydes til den engelske Kirke paa Vesterhavets Ø, og de protestantiske Kirker ved Østersøens Bredder. Her nævnes da ogsaa Digterens Helt Morten Luther som Morten Bibelskjald. I Læredigtet 34 forherliges Barnetroen og fremfor alt Morten Luthers Barnetro. Og i den store Mindesang om Luther toner strax Reformatorens Stad frem: I Wittenberg i Saxenland, og det morer aabenbart Skjalden at afmærke Evangeliets Sejersgang med de mest malende Stednavne ved dens Ydergrænser: Donau og Dovrefjæld-Bloksbjerg og Hekla. I en anden Salme 328 vises Kristenhedens Grænsepæle ved Maglegaard og Thule. Mange andre Steder er Luthers Navn nævnt i Sangværket, og det forekommer ogsaa hentydningsvis: saaledes i Tillægsverset til Fra Himlen kom en Engel klar:

End toner sødt den Efterklang
 Af Engle-Skarens Julesang.
 Gud! glæd hans Sjæl i Himmerig,
 Som sang for os saa frydelig.

I Festsalmen fra 1826 Tusind Aar stod Kristi Kirke mindes Skjalden med Tak til Gud hvert Kuld af kristne Fædre, alle Salmesangerne og alle som med Flid løftede Røsten i Naadens Tid:

Tak, vor Fader, for dem alle,
 Fra Ansgarius til Balle.

Men han går i samme Kvad langt videre i Brugen af Navne og hentyder baade til den gamle Kongestamme og Kongehuset i Nytiden, ja hele Sproget i denne Salme er saa patriotisk farvet som ingen anden af hans Sange. Her tales om, at Kirken i tusind Aar har været vort Dannevirke mod al Fjendens Frygt; og Kristenfolket kaldes Danne-Mænd og Danne-Kvinder. Det sjette Vers lyder saaledes:

Tak for mange Konger gode,
 Som blev under Kronen graa,
 Ja for hver en Skjold og Frode
 Igenfødt du lod opstaa,
 Siden Daab og Kristendom
 Med Kong Harald til os kom.
 Tusind Tak for C h r i s t j a n - S t a m m e n
 Groet af dem alle sammen.

Der er heri udtalt Skjaldens Begrundelse for hans patriotiske Tone I Salmen, thi det var Grundtvigs overbevisning, at Modersmaalet,

naar Aanden har genfødt Menneskelivet, først ret vil blive forynget til at bære Lovsangen, og da vil alle dets Udtryksmidler, især dets Billedsprog helt igennem egne sig til kristeligt Brug. Da skaabes det apostoliske Tungemaal - frigjort fra alle Hedninggriller, blødt som Olie og haardt som Staal, hjertelig med Kraft omgjordet. Paa denne Maade staar Skjold og Frode genfødt frem som ædle Forbilleder ogsaa for kristne Konger. Men det maa siges, at Grundtvig dog ikke dermed mente, at dette var et Maal for Evigheden. Salmen slutter tværtimod med et Udsyn til hin Tid, hvor det forkrænelige er opslugt af Evigheden, og hvor alle Modersmaal sammensmeltes til eet:

Til i dit Jerusalem,
Hvor vi glemme Kødets Hjem,
Nyaars-Salmen kristne sjunge
Alle med hverandres Tunge.

DYR OG PLANTER

I et særligt Skrift har Prof. C. Raunkjær gjort Rede for "Planterne i den religiøse Digtning" og heri fremsætter han tillige Oplysninger om Dyrenes Forekomst og Dyrenavnenes Udnyttelse i dansk Salmedigtning. I det følgende er dette Skrifts Redegørelse vedrørende Grundtvig delvis benyttet.

De i Salmerne og Salmebøgerne kendte Plante- og Dyrenavne er væsentlig taget fra Bibelsproget. Da Grundtvigs Stil er den billedrigeste af alle vore Salmedigtere, er han ogsaa den, der hyppigst bruger Billeder og Symboler fra Planternes og Dyrenes Verden. Raunkjær paapeger interessant, hvorledes dette Billedsprog var svagt udnyttet i Reformationsaarhundredet, voxede derpaa med Kingo og Brorson, men blev saa stærkt tilbagetrængt i Oplysningstiden, hvorefter det paany fik et stort Opsving med Grundtvig og Ingemann.

Naar der i det poetiske Sprog bruges langt færre Dyrearter end Planter, skyldes det de Bitoner, der knytter sig til mange flere Dyrenavne end til Plantenavnene og særlig, at flere Dyrenavne ligefrem bruges som Skældsord. I Almindelighed vil man opfatte Planteriget og især Blomsternes Verden som den mest poetiske. Af Dyrenavnene er langt det største Tal hentet fra Bibelen, medens der bruges ikke faa Plantenavne, der ikke har Hjemmel i Bibelsproget.

Som Billeder paa Kristus og Menigheden er Lammet og Faaret de mest brugte Dyrenavne. Løven bruges baade som Symbol paa Kristus

og Djævelen, men det egentlige symbolske Dyr for Djævelen er Slangen, der hos Grundtvig snart kaldes Snogen i flere Samsæt, eller Hugormen som i ældre Dansk. Det viser sig nu, at man i Salmebøgerne mere og mere forlader disse Navne, og i det Hele mildner Ordbrugen her. I Reformationstiden sagde man rentud Djævelen, siden Satan, men i 19. Aarhundrede er Helvede den mest gængse Betegnelse.

I det nævnte Skrift er Undersøgelsen foretaget paa Grundlag af den forkortede Udgave af Grundtvigs Salmer. Efter Sangværket vil nogle enkelte Ting kunne tilføjes, uden at det forandrer Udfaldet. I Salmen Dig rumme ej Himle indfører Digteren Bæveren som Billede paa Mennesket, naar det kun bygger Paladser for Jord, og ikke for Guds Ord. Græshopper bruger Grundtvig et Par Steder 185, 392 som Billede paa Menneskets Usselhed, ligesom i 4.Mos.13,33. Mider bruger han om Guds Fjender: Saa mæled de Mider - hans store Højtider - afskaffede vi lo, 394. Ligesaa Krage og Ravn lo, Falk og Høg 393.

Af alle Dyr er Fuglene dem, der staar Skjaldens Hjerte nærmest. Derom siger han i sine Noter til Krønikerim: F u g l betyder i Billedsproget A a n d, og er dertil vidunderlig skikket, da al Forskellighed og Strid i Aandens Verden virkelig spejler sig hos Fuglene i Luften; og det følger af sig selv, at S a n g - F u g l e n bliver Skjaldens Billede. - Til digterisk Brug gaar Nattergalen maaske fremfor alle andre hos Grundtvig, men i S.B. forekommer Duen, Hønen og Hanen, Lærken, Spurven og Ørnen hyppigere. Rørende er hans Brug af Agerhønen, hvis spæde Kluk høres baade i Ny-aars-Morgen og i Salmerne.

Blandt de o. 70 Plantenavne, der er iagttaget i vor religiøse Digtning er Vin, Rose, Palme og Tjørn de hyppigst forekommende. Derpaa følger Lilje, Oliven, Hvede og lidt senere Bøg. Ligesom ved Guds-Lammet som Kristus-Symbol, saaledes skyldes Vinens Forrang vel dens Brug i Nadveren som Kristi Blod. Ogsaa lacryma Christi, Kristitaare-Vin forekommer 371. Rosen er ikke stærkt hjemlet i Skriften, men den er fra gammel Tid taget stærkt i Brug, baade i hedensk og kristelig Kultus. Som Modtræk mod den romerske Kirkes Brug af den som Symbol, blev den - ligesom Liljen - trængt tilbage i Reformationstiden. Dog findes baade Rose og Liljegren i Gengivelsen af Dies est lætitiæ, og Samsættet Rosensblod hos Hans Thomissøn. I Grundtvigs Digtning har Rosen den største Hyppighed, dernæst Bøgen, den sidste dog ikke i Salmerne. Mange er de Samsæt, som Skjalden glæder sig ved at indfatte i sine Vers: Rosengaard,

Rosenkrans, Rosenkæde, Rosenkind, Rosensky, rosenstrøet, rosenrødt, rosenfingret.

Palmen som Sejrens og Fredens Tegn forekommer hos Grundtvig i flere Samsæt af megen Virkning. Fadervor er et Palmetræ - Ønskelandets Palmestad om Jeriko, de dejlige Evigheds-Palmer, Sejrens palmestrøede Vej, Palme-Fuglen, et Navn for Fønix-Fuglen. Det samme er Tilfældet med Lilje: Liljevaand, Kors-Lilje, Pinselilje-Tid, liljehaandet (efter Øhlenschlägers Liljehænder), liljehvid. To mærkelige Tillægsord til Paaske- og Pinselilje har han dannet i Digtet Til min Moder, hvori han siger, at han aldrig bliver blomsterklog, thi hans hele Urtebog er hans Faders gamle Have. Men sin Moders Blomsterhær ved han næppe Navne paa:

Kun Fioler og Kærminder
Paaskegult og Pinsehvidt,
Rosen med de runde Kinder,
Kirsbærtræet som et Kridt,
Ambrastilk og Valnødblod,
Krusemynt og Hjertensfryd.
Kender jeg igen saa glad.
Priser jeg som Havepryd.

Adskillige andre ikke-bibelske Planter bruger Grundtvig dog i sine Salmer og aandelige Digte, saasom Evighedsblomst, Jomfru i det Grønne 103, Laurbær, Lyng, ja endog Mistelten og Valmue. Men mærkeligst af dem er den Blomst Kærminde, hvis Navn ellers er Forglemigej. Dens højpoetiske Navn Kærminde, der var saa yndet af Romantikerne, er ikke ældre end 1793, hvor det blev foreslaaet af Botanikeren E. Viborg. Ogsaa for Grundtvig blev det et Yndlingsord, i hans Poetiske Skrifter forekommer det efter Rose og Bøg som det hyppigst brugte Plantenavn. Skjalden elskede det saa højt, at han dannede Tillægsordet kærmindelig dertil.

Til Planteriget og Dyreverdenen hører et Par sjældne Navne, som her tilsidst skal nævnes; Himmel-Byg 66, en Slags sexradet Byg, og saa kaldet Himalajabyg, og Jomfruhonning 344 om ren, fin Honning. Satirisk bruger Grundtvig Gaase-Øjne 54:

I Aandens Kraft et vinget Ord
Vel Prisen vinde tør paa Jord
Igen fra Gaase-Øjne!

Det samme Udtryk bruger han i Nordisk Mythologi 121: Saalænge man nemlig ser med Gaase-Øjne, synes man naturligtvis, at Aandens Vingler er af Penne-Fjer (jfr. S. 48). - Allerede i Nyaars-Morgen bruger han denne Vittighed om Gæssene.

Undertiden har man gjort Ophævelser over Grundtvigs naturhistori-

ske Viden, som naar han i Sov sødt Barnlille taler om en Madike-Tunge. Den faldt Ferd. Fenger for Brystet, men Skjalden bemærker at han ikke bryder sig om slige Indvendinger mod hans poetiske Udtryk, uden for saa vidt det kan være Hindring for en god Salmebog (Brev til P.A.Fenger 1844). I S.V. 3.271 bruger Grundtvig Navnet Aftenbakke som Benævnelse for en Ulykkesfugl, men man maa være i Tvivl om, hvorvidt han mener en Mursvale eller en Flagermus. En uheldig Brander giver han til Bedste i Sangen Hjerter, du som græd i Nat: Det er Svale allerbedst - Vaarens Fugl til Paaskefest - Hjerternes H u - S v a l e.

DANSK OG NORDISK

Det nye Billedsprog mestrede Grundtvig fra tidlig Tid, og det sætter sit Mærke paa hele hans Digtning, ikke mindst paa Sangværket. I det skønne digt om Juletræet 194 Der knejser et Træ paa Norges Fjæld (fra 1823) indbyder Digteren hver Søn af Fredegod og hver datter af Danebod til en Pilgrimsrejse til det hellige Land. Skibet, der skal føre dem til Østen, ligger alt færdig i Issefjorden, det er selve Gudernes Skib, Skibladner, der nu har Dannebrog, Korsflaget, i Toppen.

Flaget og Landets Navn udnytter Grundtvig rigelig til at fremkalde den danske Farve: Vaj nu Dannebrog paa Voven - Hil dig vor Fane, Korsbanner hvidt, Lad vaje højt, vort Kongeflag, lad flyve, Korsets Banner, Flagets Farver, rød og hvid, er hans Yndingsfarver. Danmarks Navn omskrives gerne lidt: Daners Mark 17 eller Mark alene: Tak for alle gode Gaver paa vor Mark i tusind Aar 15, 16, 390. Ogsaa Daneland 390, Dane-Vang 25 bruges. Dertil kommer Daners Hjerter, Daners Tunge 390.

Paa denne Maade kan ogsaa Digteren bruge forskellige Stednavne, der for ham faar en dybere Betydning, om han end stundom ikke undgår at misbruge dem og laver daarlige Ordspil med dem. Saaledes naar han synger lo6:

Som Vinden rejser Bølger,
Skønt Øjet ser den ej,
I Tale-Strømmen dølger
Sig Aandens Konge-Vej.

Dog gennem Øre-Sundet
Er Aanden nær forbundet
Med Hjertets Konge-Dyb.

Øre-Sundet var Grundtvig især glad ved. I Randnoterne til Krønike-Rim siger han: Øre-Sund har en rar Tvetydighed, som i Ordspro-

get: der sker mangt et Slag i Øre-Sund, som man ikke ser Spor af; og jo friere det m u n d t l i g e Ord om alt menneskeligt kommer at røre sig omkring Øre-Sundet, des fornøjeligere vil Tvetydigheden blive.

Sjælland omtaler han i samme Noter saaledes: Sælland kan betyde det lykkelige Land, og har sagtens givet Fønikerne Anledning til Sagnet om de "lyksalige Øer", hvor Heltenes Sjæle efter Døden levede. - Andetsteds overfører han Navnet til Danmark - det kaldes rettelig i Billedsproget de lyksalige Øer. - Sælland udlægger han saaledes hverken af Sjæl eller Sæl, men af Tillægsordet sæl, savig eller lykkelig. I Nyaars-Morgen 255-256 forherliges Sjælland paa denne Vis, og Issefjorden, der gaar ind til Lejre og Roskilde, siges at bugte sig fra Sjællands Isse til dets Barm eller Hjerte (257). Hvad den gamle Kongestad betød for ham, vidnede han om i sit Roskilde-Rim, i hvis indledning han priser Hellig Korsens Rosenkilde, og udmønter Navnet med rig Afvexling.

Et Navn som Himmelbjerget maatte med Nødvendighed indgaa i Skjaldens Ordskat, og han vender atter og atter tilbage til det. I Kvadet om Guds-Ordet 81 hedder det, at Aanden holder Kirkestævne paa Himmel-Bjerget og i det angelsaxiske Himmelfartskvæde 245 synges der:

Med vort Legem for han op
Over Himmelbjergets Top.

I Sangen 65 bruges baade Himmel-Bjerg og Himling-Høj. Billedlig forekommer ogsaa Dronning-Stolen S.V.3,192 og i Nyaars-Morgen, og Brattingsborg og Flakkebjerget i Fordanskningen af Phønix-Fuglen og i S.V.2. I Salmen Helgen her og Helgen hisset synges der:

Sammen bo vi i Guds-Haven
Skilt kun ved det lille Belt,
Til at flyve over Graven
Vinger laaner os vor Helt.

Stedet er i Salmebøgerne urigtig rettet til et lille Belt. M. Pontoppidan har oplyst, at Stedet skal forstaas billedligt: det store Belt er Overgangen fra Døden til Livet, som er foretaget af Kristus. Det lille Belt er Overgangen fra Livet til Døden, som endnu er tilbage. Udtrykket er Grundtvigs Gengivelse af det engelske *narrow stream*.

I Salmen 87 tales der om Løngangs-Stien til Guds Fader-Favn, der findes ved at gå til Herrens Hus. Nogle Aar senere er det nærmere bestemt i Kvadet Den danske Kristendom, S.V.2,129 som et lille Løngangs - Stræde, der kun kan opfattes som Vejen til Vartov-Kirke!

Den nordiske Farve i Salmesproget var helt ukendt før Grundtvig. Brorson havde ganske vist brugt til Huro baade Hel og Jætte i sin Goliatvise og Kingo: Fjederham. Men først med Grundtvig indføres i større Tal Minder fra den nordiske Mytologi i Salmerne. Vi paa Gud Alfader tror hedder det i S.V.43. Evigheds Alfader i 158, og i 1848 digtede Grundtvig Fædrelandssalmen Alfader, du hvis Navn i Nord - kan aldrig gaa af Minde. De angelsaxiske Digte er rige paa disse Mindelser: Hugormen og Helvedes Ulv, Hel-Hanen; Ilddragen. I Kvadet om Babelstaarnet 27: Saa mæled de Jætter, Helvedes Hunden, den Død-Bider stærk.

I De Levendes Land minder den hvælvede Bro over Dybet om Bifrost, her tales ogsaa om Halvgudelivet i Dødningsal. Gudernes guldtakte Sal eller guldprude Borg hentydes der til i Den signede Dags Slutvers og i Sangværkets sidste Salme: Gildes-Færd ad Kongevej til den Sal, som synker ej. Mange andre Udtryk kunde nævnes; foran er omtalt Gudernes Skib, Orme-Gaard - endvidere Sød-Dragen lo, Hel-Hjem 47, Mørkhjems-Drotten 229, Herrens Tordenkiler 8, Glad-Hjem i Rimet om Paradis.

Herhen hører ogsaa den stadige Brug af Drot om Kristus, Brugen af Lur, Brynje o.a. krigeriske Udtryk. I Læredigtet Bogen over Bøger alle kaldes Antikrist den falske Udgaards-Krist. Mærkelige gammelnordiske Udtryk er Nid-Mørket (i Salmen Godt og Ondt og Lys og Mørke og D æ m e s a g e (Fabel, Eventyr) i Læredigtet Sover du, hvor kan du sove?

I S.V.3 finder vi Dellings Æt 127, som allerede Ingemann ytrede sin Utilfredshed med og i Salmen Lyslevende fra Himmerig bruger Digteren baade Bautastene og Runeskift samt Helhjems Port foruden Dronning-Stolen og Fugl Fønix (Himmelfugle-Reden).

En særlig Forkærlighed har Digteren for Sæmmensæt med Arild - Arilds Bjerge 359, Arilds-Hæder 7, Arilds-Kirken 141 og Arilds-Snogen eller den gamle Slange lo3.

Sæmmensæt med Havfru- yndede Skjalden ogsaa: Havfru-Sale, Havfrusang 55 og 297 samt Nyaars-Morgen. Havfruen var hans Billede paa Danmark (og England).

To af Grundtvigs skønneste nordiske Yndlingsord er Sol-Bjerg og Sol-Hverv. Begge udnyttede han i dobbelte Sæmmensæt: Solbjergs-Lag, Solbjergs-Skær. Storslaaet er det Sæmmensæt med Sol-Hverv, han har dannet i Mindekvadet om Thorvaldsen:

Tids-Aldrene har og en Nyaars-Dag,
Naar Solhvervs-Aander svæve over Jorden.

SPROGRENHED

Ingen dansk Forfatter har skrevet et saa purt og rent dansk Sprog som Grundtvig. Uden at være Sprogrenser som f.Ex. H.C.Ørsted var det, førte hans dybe Kendskab til vort Modersmaal gennem alle Tider og hans Evne til at føre det i Pennen naturligt med sig, at Sprogets Kernekræfter kom til at præge Salmedigtningen langt stærkere end før hans Tid. Især forsvinder en stor Del af det tyske Præg, der før var over adskillige af vore Salmer, og som tildels stammede fra Bibeloversættelsen.

Hos Grundtvig er der ikke mere Brug for den Mængde af de kedelige, farveløse Ord med de tyske Forstavelser an - be - bi - er - for - ge -. Annamme, beængste, beskære og Snese af andre af disse Ord er næsten udgaaet af hans Ordbog. Undtagelsesvis holdt han paa det af alle Romantikere yndede Ord: Gestalt. Mærkelig er det at se, hvordan det næsten lykkedes ham at undgaa det upoetiske Ord g a n s k e. I Stedet sætter han hel eller fuld, det sidste i utallige Samsæt, f.Ex. fuldvist, fuldtrygt (d.e. ganske trygt). Et tysk Tillægsord som fro, der ellers til vor Tid har haft en fast Plads i det poetiske Ordforraad, men er et livløst Papirord, undgaar han ogsaa gerne. Mærkværdig er hans Forkærlighed for Ordet i m m e r, som han ogsaa brugte i Samsæt som immerfrisk og immergrøn, og i det uheldige Navneord Immer-Dag 313 d.e. Evighedsdagen.

Man har Grund til at tænke med Tak paa, hvorledes Skjalden i ikke faa Tilfælde undlivede andre Ord, der skæmmer vort religiøse Sprog, saaledes Ordet Nødtørftighed; i Stedet derfor bruger han hyppigt det gode danske: Tarv. Ligesaa fyndigt er det, naar han i St. for Vandel bruger Færd, og for Hemmelighed eller Mysterium bruger Gaade: Korsets Gaade, Daabens Gaade; undertiden ogsaa Løndom.

Latinske og græske Ord i vort Kirkesprog lod Grundtvig ellers sædvanlig urørte. Selve Ordet Kirke ønskede han ikke at afløse med Menighed, og han var utrættelig til at udnytte alle de Muligheder, som dette gamle smukke Ord frembyder. Underligt er det, at han ikke var i Stand til at danne et dansk Ord for Evangelium, thi det af ham skabte: Julebud dækker ikke det græske Ord. Det samme kan siges med Hensyn til Ordet Discipel, som han stundom afløser med Lærling eller Svend, men det løjerlige Fremmedord har stadig holdt Stand i vort Sprog. Grundtvig brugte gerne Ordet Højhed om Guds Majestæt. Men det pompøse latinske Ord indsatte han engang i en menneskelig Forbindelse, og skabte derved hint uforglemmelige Udtryk i Stavrim: Mildheds-Majestæten om de alderstegne Kristen-Kvinder.

PLATHEDER - LUNE OG LIV

Overgangen fra det djærve og folkelige Sprog i Grundtvigs Salmer til det Borgstuesprog med platte og uædle Udtryk og Talemaader, han ofte er bleven lastet for, sker gennem Brugen af en lang Række lidt for friske og dristige Ord og ordsprogsagtige Vendinger, der ikke hører hjemme i Salmesangen, men vel har sin Berettigelse i Læredigte og episke Kvad. Dette maa ogsaa siges om de egentlige platte og smagløse Udtryk, som man kan finde Sidestykker til i Bibelen og i senere Tidens Prædikenlitteratur. I ikke faa Salmer bruger Grundtvig som sine Forgængere Kingo og Brorson saadanne Udtryk, men som Regel har det ikke været vanskeligt ved en let Retelse at fjerne dem. Men for en stor Del findes disse Ord og Vendinger i hans Læredigte, i Reglen kun stedvis - men i stor Mangfoldighed til Fryd for Ordbogsudgivere, der har deres vigtigste Kilde til det folkelige Sprog just i Grundtvigs Skriftverden.

At Grundtvig dog kunde skrive selv meget lange Læredigte uden Brug af særlig drastiske Udtryk er der flere Exempler paa. Saaledes det store og prægtige Kvad om Gudsordet 81, der udmærker sig ved sit friske fyndige Sprog og sin fine Versbygning. Det er i 42 femlinjede Vers. Vilh. Andersen fremhæver med Rette, at ingen har parodieret Grundtvig saa godt, som han selv har gjort. Men et af ham som typisk nævnt Exempel er næppe holdbart. Det er Kvadet om den danske Kristendom, der staar i S.V.2,129, og altsaa ikke er nogen Kirkesang. I Guds Rige skildres den lille Hovedstad som om det var København. Paa Torvet staar Guds Badekar, i Hallen hans Gæstebord, og Vejen til Paradis gaar gennem et lille Løngangsstræde eller Vartov rent ud sagt. Digtet er paa 24 Vers og ikke egnet til Sang; ved Oplæsning vil næppe nogen finde de fremhævede Ord stødende, saalidt som naar Digteren i en Salme om Brylluppet i Kana taler om Badekarret og Drikkekruset (S.V.3,163). -

Lignende noget barnagtige, men uskadelige Udtryk findes ofte i S.V. Munden som i Baglaas gik 92, Blindebukke 265, Bogorme 114. I dyre Domme, Enevoldsdrot af Guds Naade 83, vor Mening gør ej til, ej fra, den Tanke mig gotter, i mange Herrens Tider 308, Livet hængte i et Haar 257, et moderligt Kluk 304, Kребsegang 304, Sneglegang. Mod i Bringe 394, Pattebarn med Rosenkind 276, Put den under Kaaben 103, Røverkøb 141, Skumpelskud 101, samt forskellige Udtryk for Djævelen: den gamle Skælm, den gamle Ræv 257, Afgrundens Trolld, Arildsnogen. - Værre er forskellige platte Ord og Vendinger

tildels fra Gadesproget, der stedvis forekommer: Arme Djævle 54, tryk ej paa den ømme Byld 89, et Degne-Amen 73, Fjas af Abekatte 74, Fil og Dirke til Laas for Mund og Kirke 80, ind ej fares i Gallop 44, Bestig den høje Hest 125, Den stakkels lille Jøde - er Guds enbaarne Søn 180, efter eders Kaagebog 238, Pind til Talens Ligkiste 71, saa mæled de Mider 10, alle vore Pantebreve 278, en plaget Mand 46, raaber han lydt: Helvede, Pyt! 239. Nogle af disse Talemaader gør et komisk indtryk; ligesom Min Dyd ej hjalp mig for et Haar, - den var ej værd en Hægte 257, Dyd i Dynd og Dyd paa Straa - Dyd paa Tvers og Dyd paa Skraa - og Dyd i Pyramider 238, Den store Fraadser (om Døden 263), endt er Spasen med Bileams Asen 79. I Haandværksstil er 4. Vers i Paa Jerusalem de ny:

Marmor godt har Kongen købt
 Huset staar, som det var støbt,
 Liv og Aand er Balken,
 Trængsler gaa for Rasp og Fil,
 Blanke-Tøj er Engle-Smil,
 Alt forener Kalken.

Ordspillet med Kalken som Bindemiddel bruger Skjalden ogsaa i Kva-
 det 27: Kom, lad os bygge paa Slette en Stad. Undertiden forekom-
 mer meget skruede Vendinger: Men vil kun Mand fra drømte Bjerge-
 toppe - neddale til sin Bedstemoders Skød 185 (d.e. fra indbildt
 Storhed blive som et lille Barn). Lavværge god haver Lyskongens
 Enke 355 om Helligaanden i Forhold til Kirken. Men lige saa hyp-
 pigt mejsler Skjalden uforglemmelige Billeder med sine Kamptoner
 og Kraftudtryk:

Smaapiger rejse Torden-Brag,
 De røre Kæmpe-Trommen 209.

Sinai, du Skræk-Udbreder,
 Golgatha dit Lyn afleder 280.

Saa han sprang fra Blomster-Tuen
 Dristig ned i Mørke-Stuen 242

Kun altfor tit du gæster
 Den Verdens Kirkegaard,
 Hvor Lysterne er Præster,
 Og Gud bag Døren staar. 65.

Herrens Bog var lagt paa Hylden,
 Æventyr i Kirken lød --
 Læs af Løgn som Bjerg at skue
 Vælted Biblens Myre-Tue. 4.

D ø d og P i n e i Daarers Mund
 Lyder som Dansetriller,
 Indtil naar i en bange Stund
 Benraden dertil spiller ---

D ø d og P i n e i Kristnes Mund
 Taler med Jordskælvs-Tunge,
 Indtil naar i en salig Stund
 Englene for dem sjunge. S.V.4,284.

De sidste Vers er visselig dristige, men Billedet af Jordskælvs-Tungen er af samme stærke Virkning som Istep-Haanden i Afskedskvædet. H. Brix bemærker om dette: Denne Vers-Iklædning af den historiske Oprindelse til Udtrykket Død og Pine falder unægtelig for Brystet, men oftest har Grundtvigs Indførelse af Folkeudtryk i Salmesproget den friske Smag af sød Kerne.

Som en Egenhed ved Grundtvigs folkelige Stil maa nævnes de Elementer af direkte Talesprog, der undertiden indføres. Stundom giver de Indtrykket af Troskyldighed: For jeg lod mig Daare, desværre i Nedfartskvædet; men ak desværre ej faa - til Doms kun opstaa 234; Kærlighed til denne Jord - ser du, ak, er saare stor 348. Hertil hører ogsaa de livfulde Tidsbetegnelser som Ja, i Søndags Himlens Gud talede og sagde 136, Imorgen kommer han paany 267, Ved Opstandelsen imorgen 217.

Til de svageste Sider ved Skjaldens Verskunst hører, som det ofte paapeges, de falske Ordbetoningener, der ikke sjældens skæmmer hans Digte, og virker uhjælpsomt, naar de oplæses. Ogsaa vulgære Rim træffes, i flere Tilfælde er de dog Mindelser om gammel Udtale: flyve - krybe, skabe - lave, styre - Hyrde, fortvivle - smile, Djævle - Æble, Guds - Blus, Fugl - Jul, Chris(t)ne - visne 5.

Naar alt er sagt, hvad indvendes kan mod Grundtvigs Sprog og Stil, bliver dog tilbage uforglemmelige Indtryk af Friskhed og Fynd, Lune og Liv, som hans Salmesprog i saa rigt Maal ejer:

Min Gaade er et Guddoms-Ord
 Som skaber hvad det nævner,
 Som fylder Dale trindt paa Jord
 Og Klipperne udjævner. 1.

Med det jeg skaber gode Kaar
 For mine Kæmper lave,
 Saa de kan le ad Bane-Saar
 Og springe over Grave. 1.

Læs af Løgn som Bjerg at skue
 Vælted liden Bibel-Tue. 4.

Ej med Ferle, ej med Ris
 Lære Børn vi Herrens Pris. 23.

Vi ledig stod den hele Dag,
 Til Tidsfordriv vi sov i Mag,
 Naar ej vi laa i Fejde. 67.

Med Troens Skjold og Haabets Hjelm
 Til Skamme gør den gamle Skælm.89.

I Barndom vel vi selv kan gaa,
 Men det just takkes Aanden. 107.

Her lavt er alt, og sent det gaard,
 Som Hjertet sidder, Hjertet slaar.

131.

Alt betales paa eet Bræt,
 Fjenden sker sin Fulde Ret,
 Folket times Naade. 132.

- O du blinde Farisæer,
Ser ej Skoven du for Træer? 40. Dermed og Haabet voxer bedst,
Men det er Søndags Klage,
Hvad man gør, og hvad man læser, Den tit er en Marie-Fest
Verden er som Vinden blæser. 40. Kun efter Marthe-Dage. 137.
- Himmel skabte Gud og Jord Lyset fra oven og Livet i Trolde
Ej med Pen i Haanden. 42. Kun til hinanden bær dødeligt Had.
- Er Aand kun Luft, er Ord kun Lyd, Guds Søn, den lille Hvid og rød
Og Skrift et Tvistens Æble. 54. Han ligger nu i Jomfru-Skød. 160.
- I Krybbe lagt, i Klude svøbt Kom da kun, Langfredag rød,
En Himmel-Seng du mig har købt Store Allehelgen-Prøve,
193 Paaske-dagen i dit Skød
Sang-Fluer vi gør med Fjederham Slumrer som en bjergfødt Løve.
Som Stemme kan faa efter Haanden 313.
194.
- Hen i Vejr hans Ord man slog, I det Blanke og det Bolde
Men vor Frelser blev han dog. 205. Ægte Skønhed sig udfolde. 359.
- I Helvede skinned Guds Herligheds Ægte Guld og evigt Ry
Glans, Findes kun i Herrens By. 361.
Guldfarved de Djævle kulsorte.
243. Korset farvet med hans Blod
Er en Torden-Leder god. 384.
- Med vort Legem for han op Over Himmelbjergets Top. 245. Verdens Vismænd længe grundet
Paa om Aand var mer end Luft.
394.
- Thi fej den gamle Surdej ud, Thi fej den gamle Surdej ud,
Bag Paaske-Brød, du Kristi Brud. 264.

SKJALDEN OG PROFETEN

Om Poesien har Grundtvig udtalt sig saaledes i en Note til Krønike-Rim: Poesi er et græsk Ord, som betyder Skabelse: og skønt de Lærde er meget uenige om, baade hvad og hvordan en ordentlig, rigtig Poet skal skabe, saa lære de umyndige dog snart at skelne det døde fra det levende, og det morsomme fra det kedsommelige, paa Rim saa vel som i daglig Tale, og dermed har de Grund-Begrebet om Poesi, der naturligvis som alle Gaver kan bruges baade ilde og vel. Skulde jeg imidlertid give en Slags Beskrivelse af Poesien, vilde jeg sige: det er Skabelse af Billed-Legemer, hvori det aandelige, som er usynligt i sig selv, kan betragtes i en Lignelse med Liv og Lyst. Samtidig siger han, at Fuglen i Billed-Sproget betyder Aand, og Sang-Fuglen er Billede paa Skjalden. Sit Krav om levende og morsom Digtning fandt han opfyldt af Homers græske Kvad,

om hvilke han siger, at de er saa livlige og tro Skildringer, at man ligesom ser for Øje, hvad de beskrive, og de mere derfor lige saa meget, som de fleste andre saakaldte Heltedigte kede. Odysseen fandt han tillige er den bedste Læsebog for Børn, der nogen Tid er skreven.

I sin Fuglevise 1840 taler Grundtvig om det folkelige Skjaldskab i Udtryk, der passer lige saa godt paa Kirkedigtningen.

For Bønder Himlens Fugle mer	Og Skjalden er af Fugle-Art,
End for de Store sjunge,	hans Tanke-Ring har Vinger:
Som heller le ad Fuglens Fjer	Som Fugl i Luften skyder Fart,
End lytte til hans Tunge.	Han lukt i Sky sig svinger.

Her har han rørt ved to Hovedsider af sin Sang, dens ofte mærkelige ukunstneriske Form, som de kloge Folk ler ad og spotter, og den Mangel paa Afgrænsning og den evige Gentagelse, som den har tilfælles med Fuglens Sang. Ogsaa den har mange naturligvis ikke kunnet forstaa. Men begge Dele er det saare vigtig at mindes, naar man skal forstaa den store Skjald ret. Som Sangfuglen har han ladet sin Røst høre fra Gry til Kvæld, Gud til Lov og Ære. Strømmende og uafbrudt som Fuglesangen lød ogsaa hans Salme-Tunge. Som i Fuglens hastige Triller er der stundom ikke megen menneskelig Mening i de mange gentagelser, der baade findes i hans verdslige Sange: Modersmaalet. Jeg gik mig ud en Sommerdag, og i hans Kirkesange og Læredigte, bl.a. det store Ordkvæde S.V.81. Men de er som de evige Hallelujasange og Hosianaraab, de gamle Mestre forstod at klæde i udødelige Toner, og her spørger man ikke om Maal eller Mening, men lytter henført til Ordenes og Tonernes Himmelsklang og Englelyd: Klangene af den evige Sang herovenfra, som kun Herrens Folk har Øre for. Grundtvig var her ingenlunde uden store Forbilleder. Og allerede imellem Davidssalmerne findes Kvad som det 119, hvori Sangmesteren i lange Rækker af Vers priser Guds Lov og Guds Ord i rigt vekslede, men for Nutidens Øre trættende Udtryk, og de storslaaede, men meget lange Lovsange lo4, lo5 og lo6.

Alt fra Ungdommen af var Grundtvig klar over sin Sangerevnes Grænser. Engang havde han drømt om at blive en rigtig Digter, men den Drøm svandt snart hen, som han udtrykker det i Kvadet til Faderens Jubelfest 1810:

Lavrbærkransen har jeg bejlet til,
Men ej mer jeg tragter den at vinde:
Hvad er vel et broget Farvespil.
Hvad en Krans som Mennesker kan binde?

Hvad er Kløgt og hvad er alt paa Jord
 Mod det rene, klare Guddoms Ord.
 Derfor skal min Sang nu ene tone
 Til hans Pris, som steg fra Himlen ned,
 Som os vilde med vor Gud forsone,
 Skænke os en evig Salighed.

I det dejlige Digt Udby Have har han skildret den Tid, hvor han havde glemt den gamle Salmetone, de gamle kære Salmer var som gemt hen i et Fængsel, men der kom det Øjeblik, da Gud gav ham Tonen igen, det var

da Herrens Lyn slog ned
 med et Brag jeg ej kan nævne,
 gennem Dørens brede Revne
 Fangerne udgik med Fryd:
 brat fornam jeg kendte Lyd,
 Ordene mig laa paa Tunge,
 i mig tyktes det at sjunge:
 Fra Himlen højt komme vi nu her.

Det var dette Herrens Lyn, der gjorde ham til Skjald og Profet, hvad han ikke sjældent vender tilbage til. Men han var klar over, at nu skulde han være Guds Tjener med sit Skjaldskab, og at han dermed maatte opgive at vinde Verdens Gunst. I Digtet Skjaldekaar fra 1814 maner han sine Digterbrødre til ikke at blive Døgnets Trælle og finde Behag i at kvæde efter Verdens Øre, ligegyldige for, hvorhen Hjerterne vendes, og hvilken Lue der tændes af Poesien. Og han sætter det højeste Maal fremfor dem:

Fryd dig bævende, o Skjald.
 Som dit Kaar er og dit Kald:
 Gennem dig sig skal afbilde.
 Hvad du saa i Livets Kilde.
 Gennem dig skal i det brede
 Rosenduftten sig udsprede:
 Du er Livets kaarne Spejder,
 Du er Herrens Medarbejder.

Men han indser godt, hvor svært det er at følge dette Kald, og han føjer til:

Hvem fik Skjaldskabs Ædelsten.
 Billedvæv og Silketen.
 Som sig ej maa dybt nedbøje,
 Med det Kaar og Kald for Øje,
 Synge Tak og Sukke drage,
 Synge, sukke alle Dage:
 Hvo tør sig vel dygtig kalde
 Til det Værk, som eger Skjalde.

Et Par Aar senere ligner han i det skønne dramatiske Digt Paaske-Liljen sin Digtning med denne Bondeblomst fra Landsbyhaven uden Duft og Pragt og Skær. Vel kalder Danmark ham en Skjald og lytter

til hans Tonefald. Det er Saga, som har givet ham en Sangertunge, og han ved, at han har et Sangerkald, om end det ikke glimrer for Verden:

Vinterstorm og Hagl og Regn
 Suser, bruser over Jorden:
 Men jeg stander som et Tegn
 For en Blomstertid i Norden.
 Nægte man mig med Foragt
 Rosenduft og Sommerpragt -
 Lige godt, naar den jeg fryder
 Som har kær, hvad jeg betyder.

Det er ikke alene savnet af den naturlige Ynde, Kritikere og Spottere laster hos Skjalden: Rosenduft og Sommerpragten. Det knudrede og platte i hans Stil og Sprog er Genstand for deres Foragt. Næsten ingen forstod eller skønnede paa den levende Tale, det brogede Liv, som fandt Udtryk deri, for at Folket kunde opvækkes derved. Endnu i 1819 skrev han til Ingemann:

Til Anskrig fik jeg Bringe,
 Men intet Bryst til Sang:
 En Klokke kan jeg ringe,
 Men Lut ej laane Klang.

Og han mente, at Ingemann bedre var i Stand til at skrive Sange, som kunde vinde Øre ved deres liflige Klang:

Giv du dem Kapper fine
 Med Kors af røden Guld,
 Giv du dem Fuglefjere,
 Som veje kan i Sky.

Men i Nyaars-Morgen 1824 varsler Skjalden allerede om det, som skulde komme, den nye Sangens Tid, som han synger om i gammeltestamentlige Toner:

O, nu faar vi Sommer!
 O, nu Har vi Dag!
 Nu voxer der Blommer
 Paa Fjeld og paa Tag!
 Nu voxer der Palmer
 Som Rosmer paa Straa!
 Nu klinge der Salmer
 Hvor Leerne gaa.
 Nu synger det Døde!
 Nu blomstrer det Øde.
 Nu Bjergene springe med Fryd!

Og snart skulde Menigmand lære at lytte til Kvad og Kæmpeviser, og den barneglade Skjald opnaa sin største Fryd, naar hoppe kan ved Sangens Lyd selv bare Ben paa Gade, og Folkets Sange løber rundt i Danevang, naar Pigen Negen binde. Og Nordens Aand, Be-

driftens Aand og Kampens Aand fulgte stadig Skjalden og greb ham vældigt:

lagde Kæmpe-Sprog i Munden,
over Stok og Sten mig drev,
ja som end i denne Time
byder: rist som Skjalde rime.

Ogsaa de Mindelser af det nordiske, man udlagde som hedenske, der gaar igen i hans Salmedigtning, forargede mange i Samtid og Eftertid. Men mere end alt det nævnte var det dog det dunkle og ufattelige i mange af Grundtvigs Digte, der frastødte Folk og lagde Spottegloser i Munden paa hans Fjender. Hans store Digt Nyaars-Morgen er i den grad gennemtrængt af dunkle Tanker og vanskelige Billeder, at almindelige Læsere ikke kan forstaa det, selv med den grundige Tolkning, H. Begtrup har forsøgt at give af det. Dette højst mærkelige Træk ved hans Digtning hører nu ikke alene sammen med, at han er Skjald. De gamle nordiske Kvad er som man ved fulde af Dunkelheder. Men hos Grundtvig hænger det sammen med, at han er en profetisk Natur, at han er en synernes Mand, og i den Henseende staar han ikke tilbage for Israels gamle Profeter.

Allerede tidligt var han optaget af Aandens Indgivelse, og den lønlige og sære Stemme, der lagde ham Ord paa Tunge, som han ikke selv forstod. I Roskilde-Rim tolker han dette saaledes:

Naar fra oven lyst det lyner,
Synes Himlen halvt opladt.
Dunkelt skimtes høje Syner,
Svæve os forbi saa brat.
Læben røres, Øjet stirrer,
Hjertet smelter, Taaren dirrer,
Staven rister som den maa.
Ve den Skjald som vilde stride!
Seende vi ikke vide,
Om vi Synerne forstaa.
Glød dig Aand i dine Syner,
Bøj dig dybt, naar saa det lyner!
Lad i Lignelse det staa,
Hvad i Lignelse du saa!

I Verdenskrøniken 1814 skriver han et Sted om den hellige Skriffs Indaandelse og siger ved den Lejlighed: Skjalden er i sin Begejstring ikke uvirksom eller livløs, men netop i en Tilstand, hvor han føler Livet i fuldere Kraft og Varme end ellers. Han skuer, hvad der stilles ham for Øje, og synger, hvad han skuer: men det ved enhver Skjald, at skulde han paa Eftertankens Vej udgrunde Billederne, da forsvandt de eller blev kun til Skygger.

Om hele dette Spørgsmaal har Grundtvig udtalt sig udførligt og med mærkelig Klarhed i et Brev til Ingemann (Dec. 1824), der hav-

de beklaget sig over hans Hang til det dunkle, hvorved han krænker de saakaldte dannedes og oplystes Forfængelighed og gør dem dumme i deres egne Øjne:

Om jeg kunde være skikket til i en enkelt Retning at frembringe noget, der var værdt at gemme, det ved jeg ikke, og tvivler næsten derom, da jeg aabenbar er en Blanding, en Gæring, der mister Livet, saa snart den vil klare sig. Men det ved jeg, at mit Kald er det ikke: mit Kald er at udtrykke Gæringen saa kraftig levende og dog i Grunden saa kærligt som muligt, udtrykke den som det den er: Virkningen af den liden Surdej, som Guds Rige lignes ved, og som syrer hele Dejen, hvoraf Mennesket er dannet. -

Gud gav mig et poetisk-historisk Øje, hvormed jeg i Herrens Lys skuer ud over det store Kaos, som den menneskelige Virksomhed paa mer og mindre vilde Veje udgør; jeg ser en vidunderlig Sammenhæng i det hele, men i det meste skimter jeg den kun dunkelt, og mine Læsere skimte tit kun dunkelt, hvad der staar klart for mig og se da kun idel Mørke, hvor jeg skimter dunkelt. Det er et urimeligt Forlangende af mig, at det skal være anderledes; men det er ogsaa et ubilligt Forlangende af mine Læsere, at jeg skal udtrykke noget klarere, end jeg ser det, eller fortie, hvad stort eller vidunderligt, jeg ser, fordi det er, hvad det nødvendigt maa være: dunkelt, og uagtet det klarede sig aldrig, hvis det ej fremtraadte af Mørket i sin nødvendige Dunkelhed, til Betragtning af dem, der føle, det er dog mer end Luftsyn: er dog udsprunget af en historisk Virkelighed der efterhaanden maa kunne oplyses. -

Naar man nu oven i Købet vil forbyde mig at bruge det eneste Billede, hvori jeg kan fremstille Synet med nogen Klarhed, nemlig mig selv, og fordyber sig heller i den ørkesløse Betragtning over, hvor store Tanker jeg vist har om mig selv, end i den saare lærerige: hvad Mennesket i sin Personlighed dog har vidunderlige store Ting at betyde og betegne, naar han ser sig skabt i Guds Billede, - nu, saa kan jeg vist nok aldrig gøre mig forstaaelig for saadanne Læsere, men maa vente paa et bedre Sæt (af Læsere), som med Guds Hjælp ogsaa fødes; thi i alt Fald, naar vi er døde, blive Læserne dog ikke staaende ved Tanken om, hvad vi troede om vor lille Person, men smile, hvis de synes, vi havde Indbildninger, og tænke saa efter, hvad Ordet med eller uden vort Vidende betegner og udtrykker. -

Du mener, jeg kunde nok synge klart og synes, det er tilstrækkelig bevist derved, at jeg virkelig har sunget saa. Men Tingen er den, at med temmelig Lethed kan jeg tilegne mig en Del historiske Sangformer og deri sige min Mening, mine Tanker: men da er jeg ikke begejstret: saa snart jeg er det, da briste alle de Former, jeg kan tilegne mig, da griber jeg Brudstykker af dem alle og betegner derved hieroglyfisk, hvad jeg derigenem umulig kan udtrykke. Siden, naar Synet efterhaanden har klaret sig, da kan jeg i en livlig, halv skæmtende Tone udvikle det og være paa en Maade min egen Kommentator: men det er noget andet og gælder naturligvis kun det mindste og nærmeste, jeg saa', hvad jeg saa at sige kan faa Fingre paa. -

Mit poetiske Tungemaal maa jeg da enten se til at glemme, eller tale saa dunkelt, knudret og tit skurrende, som det nu engang er; og da det første nu i det mindste for mig selv vilde være et Tab, som det af Livet, gælder det kun om, at jeg kan blive taalmodig: høre taalmodig paa, at man kalder mine Rim formløse, meningsløse, smagløse osv., ja finde mig i, at selv

poetiske, venlige Læsere ryste paa Hovedet, - taale det, uden enten at harmes eller tabe Modet; thi i begge Tilfælde taber jeg, dog mest i sidste, thi da taber jeg Begejstringen. -

Du kan tro, jeg slaas tit nok med mig selv om en klar og takkelig Form: thi hvem ønsker ikke, at hans Sang maatte takkes og forstaas! Men altid har jeg kun Valget mellem Liv og Død, og slaas jeg for længe, ikke engang det, saa i den Henseende er jeg lovlig undskyldt. Saaledes er det ogsaa med Axels Drape og med et Rim til Grev Danneskjolds Ihukommelse, som jeg længe har syslet med: vil jeg lade det gaa i sine egne Klæder og i sin egen Tummerumme, op og ned, fra Fjæld til Fjæld som Gensen, og lukt over Havet som Slepner, da gaar det, saa Hjertet hopper mig i Livet; og finder jeg: nej, det er dog for galt, der maa dog være Maade med, da staar det og lader mig al Magt til at udgrunde, hvor jeg vilde hen, i Fald jeg kunde komme. -

At nu mine tøjlesløse Udsvævelser ej kan takkes dig, det er i sin Orden; men at jeg ret inderlig ønskede, du syntes, de dog i Grunden ikke klædte mig saa ilde, og havde adskillige gode Følger i uadskillelig Forening med sig, det er ogsaa i sin Orden, og derom er ej mer at sige end: hvem der er skabt til Sælandsfar, blir aldrig Jyde, og hvem der er skabt til noget af begge, og noget af et tredje, bliver ingen af Delene.

I en Prædiken om det kristne Haab vender Grundtvig kort Tid efter tilbage til disse Tanker, som ikke var meget forstaaelige for Datidens Mennesker. Han siger deri: Saaledes forsvare vi Dunkelheden i vor Tro og vort Haab ved at vise, den er kun hvad Sagens Natur forudsætter: under de i vore Dage herskende Begreber om Oplysning bør det idelig indskærpes, at over aandelige Ting kan al Dunkelhed umulig forsvinde for os, saalænge vi vandre her, hvor Lys og Mørke kæmpe, saalænge Aanden maa betragte alt i Skyggen af sit mørke Hytte-Tag, og vi maa flittig forsvare Dunkelheden i de Kristnes store Haab, især fordi alle Hoveder er ikke lige lyse, og alle Hjerter har dog samme Savn og trænge til den samme, evige Trøst, og det er en Fuldkommenhed ved de Kristnes Haab, som aldrig maa glemmes, at derfra er igen udelukt, det er for de Læge som for de Lærde, for de Enfoldige som for de Vise, og det beror ingenlunde paa Graderne i Kundskab og Indsigt, men kun paa dem i Tro og Kærlighed, hvor kraftigt og levende, hvor sødt og glædeligt Haabet skal være os. - Nu mener Grundtvig hermed ikke, at Verdens Vise kan lægge ham denne Tale om Haabets Dunkelhed til Last:

Thi tusind Gange klarere og mere tydelig kan vi dog tale om alle aandelige Ting end Verdens vise Mestre, som altid klage over, at hartad slet ingen forstaar dem. Ja, skønt vi, selv en vidunderlig Dunkelhed, vandre i Støvets skyggefulde Land, vandre med Herren kun i Troen, ej i Beskuelsen, o saa er dog et stort Lys oprundet for os, og gennemstraaler sine Venner, saa at de alt her forvandles fra Klarhed til Klarhed af Herren, af Aandenkige stedse dybere i Spejlet, hvor Lignelserne staa af det i Støvet Usynlige, som det er vort Haab, vi hisset skal beskue, betragte og erkende, Ansigt til Ansigt.

I sine Salmer og Læredigte kommer Grundtvig ofte ind paa disse Tanker og giver dem ophøjede Udtryk. Glimtvis er det os givet alt hernede ved Helligaanden at faa Klarhed over Menneskelivet og Kristenlivet, det dunkleste af alt, paa samme Vis som Himmelklarheden straaledede over Betlehems Marker i Frelserens Fødselstid. Men det sker dog kun glimtvis under vore kæmpende og lidende Kaar i denne Syndens Verden.

Men naar Han kommer i det Blaa
Er Kristnes Kamp til Ende.
Hvad Troende i Spejlet saa,
Skal Salige erkende.

Saadan udtrykker Skjalden det i det første Kvad i Sang-Værket. I et af de sidste, Almindelig er Kristi Kirke, hedder det med andre Ord:

Thi al Erkendelse herneden
Af Livet i Guds Himmerig,
Den gælder ej for Evigheden,
Er dunkel kun og billedlig,
Forsvinde skal den som en Skygge,
For Glansen hist, hvor vi vor Lykke
Skal med vor Herres Øjne se.

Og i den dejlige Salme Barne-Livets favre Dage tænker han paa den Herlighed, det kristne Barneliv byder os: Og Barnet tyder nu i Vang, hvad David dunkelt saa og sang, idet han siger:

Dunkle er vel Herrens Veje,
Mens de gennem Støvet gaa,
Verdens Klarhed, Arv og Eje
Lære dog vi at forsmaa,
Thi i Jesu Børnehjem
Skinner, som ved Betlehem,
Under Midnats-Julesangen
Himlens Klarhed over Vangen.

Men selv om det var Grundtvigs stadige Bøn: Gud-Helligaand, o kom - med Klarhed fra det Høje. - driv Sorgen fra vor Sjæl - og Taagen fra vort Øje - og Hellig-Aand, vor Sorg du slukke - al vor Dunkelhed gør klar - fandt han at maatte afvise den Tanke, at Skjalden selv skulde kunne tolke alle vanskelige eller dunkle Steder i sine Kvad. Det hændte, at Vennerne ønskede Oplysning om saadanne Ting, og saa af ham fik det Svar: Da jeg digtede Sangen var der god Mening deri, men nu kan jeg ikke sige, hvad det betyder. Dette plejer de, der ikke er Beundrere af hans Digtning, gerne spotvis at fremhæve. Men Grundtvig har selv svaret disse i et af sine sidste dunkle Kvad Kristenhedens Syvstjerne, i hvis Indledning han siger:

Vel havde jeg tænkt baade herom og om mange mindre bekendte Enkeltheder at tilføje endel smaa Oplysninger i Bogstav-Orden, ligesom ved mine Krønike-Rim, men det vilde blive for vidtløftigt, og vilde dog egentlig kun næret den falske Forestilling, at man, for at have Gavn og Glæde af et Skjalde-Kvad, maa kunne gøre sig Rede for alle Enkeltheder, skønt det er mere, end Skjalden selv kan, og mer end han engang ønsker i Ytringens Øjeblikke, da han har den største Glæde af Synet.

Kristenhedens Syvstjerne, et kirkeligt Sagakvad, er bygget over de syv Sendebreve i Johannes Aabenbaring, der vel havde saa stor Tiltrækning for Grundtvig ved sine dunkle Syner og sit Billedsprog. Den samme Tiltrækning havde alle Bibelens profetiske Skrifter, og hans Fantasi drog naturligvis ogsaa Næring af Nordens gamle, dunkle Eddakvad og mytiske Digtning. Med sit profetiske Sprog er store Dele af Grundtvigs Digtning utilgængelig for fremmede Folk og lader sig ikke overføre til fremmede Tungemaal. Maaske stammer herfra ogsaa det forhold, at Skjalden ikke har fundet videre Forstaaelse og Værdsættelse i Sverige, hvis Aandsliv præges af æstetisk Forfinelse og er afvisende overfor al Uklarhed, efter Digteren Tegnér's Ord: Det dunkelt sagte er det dunkelt tænkte.

Digteren C. Hostrup er en af de første, der søgte at særtægne Grundtvigs Digtterejendommelighed. Han hævder, at Grundtvig ikke er nogen Kunstnernatur som de samtidige store romantiske Digtere. Paa ham passer bedre Betegnelsen Skjald; derom siger han:

Derfor maa Grundtvigs Skjaldskab vejes med en anden Vægt end den æstetiske fra dette Aarhundrede, den som hos os nærmest kunde kaldes den heibergske, da det dertil baade er for tungt og for let. Det er for tungt, som Kød og Brød er for tungt til at vejes paa samme Vægtskaal som Krydderier, for tungt paa Grund af sit Livsformaal og Læreindhold. Det er for let, da den heibergske Æstetik ikke kan faa fat paa Poesien, hvor den strømmer, men kun hvor den har formet sig i Kunstværker. Og skønt Grundtvig visselig ogsaa har skrevet flere afrundede og formfuldendte Digte, ligner han i det Hele i formel Henseende mere en Folkeskjald end en Kunstdigter.

Men naar man indrømmer, at det er de store Syner og Evnen til at fremlokke Modersmaalets Kraft og Sødne, der skaber den store Skjald, saa indrømmer man ogsaa, at Grundtvig hører til vore største, og at han som lyrisk Digter neppe har nogen Overmand i vor litteratur. De, som overhovedet har Sans for det, man kalder Folkepoesi, de vil hos Grundtvig netop finde de samme Fortrin, som udmærker den fremfor Kunstdigtninger, ja ogsaa meget af det, som Æstetikerne kalder dens Mangler: den samme Bredde paa nogle Punkter, men ogsaa den samme Kraft og slaaende Fynd paa andre, det Strømmende, der er i Natursangen, saa at den kan blive ved som Fuglene fra Morgen til Aften uden at gaa istaa, men ogsaa det Oprindelige, som er dens Mærke.

Man har ofte klaget over Dunkelhederne, som er i Grundtvigs Digte, og de hidrører vel tit fra, at Læserne ikke er inde i hans Tankegang og det Billedsprog, som han bruger, men vel ogsaa

stundom deraf, at den ædle Malm er ham vigtigere end alle de fine Smykker, som kunstfærdige Hænder kunne forarbejde af den; han giver den helst, som han finder den, uden at give sig syn-derlig Tid til at udrense den. De allerfleste af dem, der have haft et poetisk Syn og have prøvet at bearbejde det, have ogsaa erfaret, at om det end ved den omhyggelige Udførelse kan have vundet i en vis Klarhed, det har ogsaa tit tabt noget derved, saa at det der kommer ud deraf tilsidst, er mindre og fattigere, end hvad der fra først af foresvævede dem. Grundtvig, som alle Folkedigtere, giver det første Syn i dets Storhed og Klarhed i Hovedsagen og vil ofre saa lidt som muligt deraf paa Udførelsen, og mange af hans Digte gøre derfor paa de æstetisk Dannede Indtryk af, at de ikke ere rigtig færdige. Men deres Fortrin ligger paa et andet Punkt: i de store Syn, hvoraf de ere udgaaet, i Stemningens friske Inderlighed...eller i Udtryk-kets Fynd og Fylde paa enkelte Punkter, hvor det ofte former sig til Ordsprog eller i faa Ord gemmer en hel Livsanskuelse...

Alle hans Fortrin som lyrisk Digter have aldrig aabenbaret sig fuldere end i hans "Sangværk" til den danske Kirke" og hele den derpaa følgende Salmedigtning. Her er han ikke blot nærmest ved at fyldestgøre de kunstneriske Fordringer, men der er en saadan Forening af Inderlighed og Kraft, af Klarhed og Dybde, af Jevnhed og Flugt i den grundtvigske Salmesang, saa at de, som eengang have faaet den kær, ikke fuldt ud kunne tilfreds-stilles ved nogen anden; og selv om de ikke tør sige, at han er den største Salmesanger, dog i Grunden have den Overbevis-ning, at han aldrig er overgaaet, og at han har gjort den dan-ske Menighed til den sangrigeste, som findes.--

Denne smukke Værdsættelse stod som Indledning til Svend Grundt-vigs lille Udvalg af Faderens Digte 1869. En af Samtidens smaa Poeter, Erik Bøgh, der i høj Grad beundrede Grundtvigs folkelige Stil med de "tankedybe, blomsterløse, guldvægtige nordiske Fynd-sprog" og Kraftudtryk, der i hin pæne Tid syntes yderst ubehøvle-de, spaaede i sin Omtale af Bogen, at der vil komme en Tid, i hvil-ken tusinde Stemmer vil synge den grundtvigske Vise i Skov og Mark, mens den øhlenschlægerske Romance kun bliver udført som Solosang ved Klaveret. --

I det foran gengivne Brev til Ingemann forklarede Grundtvig og-saa sin Stilling til de kunstneriske Krav. Mange Aar senere, i 1837, vexler Vennerne Brev om denne Sag paany, idet Ingemann i milde Ord laster Skjalden for ikke at værdsætte Aanden i den bil-dende Kunst. Herom siger han:

Et vigtigt Fænomen i Menneskeslægtens Udviklingshistorie tror jeg dog du miskender eller undervurderer; det er den bildende Kunst med Aanden og Livet i dens Værker. De blotte Bogstavers Død maa jeg naturligvis indrømme dig; men naar du hævder det levende Ords Virkelighed og Værd, ser det undertiden ud, som du ingen Aand og intet Liv erkendte i Litteraturen. Vi har talt derom før; men paa dette Punkt kommer jeg altid i Vildrede med dine Synsmaader, og det synes mig, du raader Skribenterne fra at skrive og Læserne fra at læse, idet du dog selv baade læser, skriver og vil læses.....

Havde du med mig staaet i Florens og Rom, vil den Aand og det Liv, den dybe Religiøsitet og Begejstring, der udstrømmer fra den florentinske og romerske Kunstskoles Værker, ogsaa fra Medicæernes Tid, have slaaet dig med Beundring, og du ville neppe nogen Sinde have fordømt slige Mindesmærker om Menneskeandens højeste Flugt til det historiske Helvede. I dette Stykke maa du billig lade mig som Øjenvidne, og netop fordi jeg ikke saa med Kunstdommerbriller, men med ligefrem aabne Menneskeøjne, have en Stemme med. Til Bod for, hvad du har sagt om den italienske Kunst, burde du gøre en Pilgrimsrejse til Rom, og jeg er vis paa, du sang endnu paa dine gamle Dage en begejstret Romervise om Aanden, Livet og Hjertet i hine Billeder, som alene Aand, Liv og Kærlighed med kristelig Fromhed og Begejstring har kunnet gøre udødelige.

Alle Rafaelers mundtlige Veltalenhed skulde kun hjulpet os lidet, naar ikke Aanden og Livet hos de Godtfolk have fundet Udgang gennem Fingerenderne. Hvert mundtligt Ord fra Saxos og Shakespeares Tunge er jo som dødt, og usagt for os, medens det Liv og den Aand, der har rørt sig i dem, endnu taler levende til os fra hvert Blad i deres Bøger.

Jeg kan ikke forstaa, at vi herom virkelig kunne være af nogen forskellig Mening. Udtrykker jeg mig maaske tydeligere i Vers, saa sig mig, om du er enig med mig i Meningen:

Tegn og Billed

For Aanden har Aander udødelig Røst
De gennem Aartusinder sjunge.
End Ordet har Liv fra Profeternes Bryst
Og fra Patriarkernes Tunge.
Dog Brystet af Ben og Tungen af Kød
Ej Livsflammen ene bevarer:
Men Sjælens Tanker, fra Verden blev fød,
Hvert Aandernes Tegn aabenbarer.

Hvert Bogstav er dødt, men hvert Ord har dog Liv,
Naar Aanden kan Sifrene stave.
En Verden af Sjæle opstaar ved dens Bliv
Fra Skjaldes og Kunstneres Grave.

Er Kødøret døvt og Kødtungen stum,
Dog Livets Apostler ej døde:
Hvor Sjælen har Øre og Aanden har Rum,
de flammende Tunger end gløde.

I sin Middelaldershistorie havde Grundtvig talt nedsættende om den italienske Kunst. Til Bod derfor havde Ingemann ytret, at Skjalden burde gøre en Pilgrimsrejse til Florens og Rom, og han var vis paa, at kunde han staa ved Grundtvigs Side der, vilde han blive slaaet af Beundring for den Aand og det Liv, der strømmede ud af Værkerne fra hine to Byers Kunstskoler.

Men Grundtvig fastholdt naturligvis sit Standpunkt, at Aanden ikke er i Bogstaverne og Kunstværkerne, men at tværtimod megen Aandløshed har trivedes sammen med høj Blomstring af Kunst og Literatur:

Mit Forhold til Historien i det hele og til Bibelen især maa jo borge for, at jeg ingenlunde tvivler om, endsige nægter, at Skrift i Aandens Tjeneste er et stort og uundværligt Middel til at forbinde Aandens Virkninger i Tidens Løb, og at Aanden, hvor den findes, med stor Fornøjelse genkender og vedkender sig sine forrige Virkninger, saa derom er vi aldeles enige. At nu ogsaa Aand lader sig spore i Haandens Kunstværker, indrømmer jeg gerne, selv i højere Grad og videre Udstrækning, end mit Øje er skabt og skikket til at opdage; men her begynder dog allerede vore Synsmaader kendelig at adskille sig, da du lægger langt mere Vægt, end jeg kan billige, paa Aandens Spor i Bygninger, Malerier og Billedstøtter.

Dog, hvad der egentlig støder dig, er min Paastand om det mundtlige Ord som det eneste levende og virksomme Udtryk af Aanden.... Altsaa, naar jeg taler om Aandens Virksomhed og Forplantelse, da forstaar jeg ved Aand: Kraftytringen af en højere Synsmaade for Livet, det timelige og haandgribelige og skelner derfor skarpt mellem Spor af Aand eller Tegn dertil og det levende Udtryk deraf, paastaaende derhos, at det eneste under Solen, hvori denne højere Betragtning af Verden og Livet kan levende udtrykke, forplante og meddele sig, er det mundtlige, lydige Ord. Dette paastaar jeg nu dels som en Erfarings-Sandhed, og dels som en Naturlov, saa det er mig umuligt at tænke anderledes.....

Hvad nu først Erfaringen angaar, da viser hele Universalhistorien, saa vidt jeg kender den, at en begejstret Røst var aldrig magtesløs, men at alle Kunstværker og selv de saakaldte aandfuldste Bøger bestandig var det, saa der herskede det største Barbari og den grueligste Aandløshed med de ypperste Kunstværker for Øje og de aandrigeste Bøger mellem Hænderne; ja, Historien viser, at naar Aanden ej mer havde levende Røster til sin Tjeneste, da blev Hyldingen af Kunstværker til Afguderi med det haandgribelige, og Beundringen af skriftlige Mesterværker det mest aandsfortærende Bogstavvæsen, hvad især Jøders og Grækere Historie ret forbavsende oplyser.

Da Grundtvig aabenbart ikke ønskede at bedømmes som Kunstner, kunde man blive staaende ved Hostrups Opfattelse, at han alene bør værdsættes som Folksskjald, og at ingen overgaard han som saadan. Vi skal dog høre, hvorledes man fra æstetisk Synspunkt i Tidens Løb har bedømt den store Digter. En vigtig Dom foreligger her fra Sigurd Müllers Haand (i Begtrups Tidsskrift 1907):

En Undersøgelse af Grundtvigs Forhold til Digtekunsten netop som Kunst begynder naturligt med en Indrømmelse: den, at han i sin Formbehandling, denne set under eet, led at store Mangler. Han var paa dette Omraade saa ujævn som tænkelig. Aldrig til at lide paa; i det ene Øjeblik Mester, i det andet daarlig Dilletant. I Dag et Digt, der fra først til sidst fryder Øret, lige saa vist som det rører Hjertet, lifligt i Klengen, uendelig friskt, stærkt og naturligt samtidig med, at det til det yderste fyldestgør alle de Krav, al Verdens Metrikpedanter har opstillet, - i Morgen en Bunke Vers saa knudrede, slæbende og ildelydende, at de maa virke pinligt paa hvert blot nogenlunde musikalsk Øre, Digte, hvor store Partier er af højeste Værd, andre helt maadelige som gjorde af en evneløs Aabenraapoet. Her maa sondres, understreges, udslettes; unnlader man det, gør man Uret mod den,

man maaske tror at hædre ved at tage alt, hvad han har gjort, for god Vare; man handler med ham som med et Barn, der ikke kan taale, at man gaar i Rette med det eller kasserer dets daarlige Arbejde. -----

Meget i Grundtvigs Digtning er Formkunst af allerypperste Rang. Men hvor megen Vægt skal der saa paa den anden Side lægges paa, at der mellem hans Digte findes saa meget værdiløst, saa meget slet formet? Her bør vistnok siges: saare liden. Thi af, hvad en Digter har frembragt, er det i Virkeligheden kun det gode, der væsentligt vedkommer hans Folk som saadant; det slette har højt regnet Betydning i historisk og psykologisk Henseende eller i Henhold til den uheldige Indflydelse paa Læserens Smag og sunde Sans, som det kan øve i Kraft af Frembringerens Autoritet. Digternes, endog de allerstørstes, værdiløse eller vanskabte Arbejder bør uden Barmhjertighed og misforstaaet Ærbødighed "kastes - for at bruge Grundtvigs Ord - ud i Historiens Helvede, som er Glemselen", holdes ude af de Bøger, der er indrettede til Brug for de mange, og kun gemmes som "Dokumenter".

Forfatteren gør opmærksom paa, at der ikke er nogen paaviselig Udvikling i Grundtvigs Kunst. "Fra saa at sige enhver Periode er der daarligt byggede og formskønne Digte blandede mellem hinanden". Ingen overgaar Grundtvig, naar han er bedst.

Sigurd Müller nævner som et Hovedkrav til Digtningen især den episke, at dens Økonomi skal være istand. Økonomien med de kunstneriske Midler og Indholdets Udformning: Enhed, Sammenhæng, Sluttethed. Digteren maa give til at Læserens Opmærksomhed og Interesse uafbrudt kan fastholdes. Men han maa ikke give for meget - eller for lidt. Som Exempel paa det sidste nævner han ROSKILDE RIM. Men som Prøve paa det udmærkede: Folkeviserne (vel lange, men ikke langtrukne), Indskriften paa Oddens Bautasten og det bibelske Kvad om Ruth, som han nærmere gennemgaar og sammenligner med Bibeltexten.

I Digtet Ruth (II,45) finder Sigurd Müller en streng Økonomi gennemført, hvad der er en Forudsætning for, at et Storværk kan fødes: Her er den store Knaphed og Klarhed tilstede. Og Digteren har dog nærmest kun sat Bibeltexten paa Vers, maaske bortskaaret et Par forstyrrende Enkeltheder, men ikke tilføjet noget. Dets maleriske Virkning og henrivende Klang er mageløst. Og Skjaldens almindelige Formfejl er her blæst bort: rytmiske Fejl og falske Ordbetoningers samt slette Rim. Hans Rim er i dette Digt fulde af al den Malm, vort Sprog raader over. - Hiater er næsten helt undgaaet. Dette Digt var Grundtvig særlig kært, fordi Ruth var Stammoder til Israels store Salmesanger og til Verdens Frelser. Det sidste Vers klinger med al Orglets Vælde:

Thi Ruth hun fødte en Søn i Sal,
 Farfader fin,
 Til ham som kæmped i Egens Dal
 Med Slynge sin,
 Til ham som kaldes den Dag idag
 En Kæmpe efter Guds Hjertelag,
 Til Mesteren for den Salmesang,
 Som faar kun i Sky sin fulde Klang:
 Og Ruth til evig Ære
 Vil Herrers Herre bære
 Sit Navn som Davids Søn. -

Forfatteren siger om Roskilde-Rim, at dette Digt er stort i bedste Forstand, rigt paa mægtige Syner og dybe Tanker, men det kan kun nydes ved stærk Beskæring. Han stemmer her overens med forskellige andre, der har udtalt sig om dette navnkundige Digt og om Nyaars-Morgen. Mærkelig nok er de mest kritiske Domme om Roskilde-Rim baade fra meget gammel og temmelig ny Tid. Chr. Molbech talte om, at Grundtvig havde "druknet en Del Poesi i utallige Rim" i dette Digt, men værst er dog H. Helwegs Dom fra 1918, der lyder: Bortset fra de enkelte letfattelige Perler - Bisp Vilhelm og Kong Svend, Ole Vind og flere mindre Partier - er Læsningen af Roskilde-Rim da ogsaa en Ørkenvandring, hvor de dybsindige og poetiske Tanker, der forekommer, næsten forsvinder i en Strøm af Ord, evigt rindende Ord og Rim, der synes uden tydelig Plan og Hensigt. Man får uvilkaarlig det Indtryk, at Ordet og Pennen løber hurtigere end Forfatteren og hans Tanke. -

Naar denne Forfatter kalder Roskilde-Rim en Ørkenvandring er det let at forstaa, at han finder Molbechs gamle Dom saare træffende. Han støtter sig iøvrigt til en nyere Forfatter. Grundtvigs Biograf F. Rønning, der saa noget mere kritisk paa hans Digtning, end det hidtil var Skik i grundtvigske Krese. Om Sang-Værket siger han saaledes, at "det vidunderlige" og det "underlige" her staar Side om Side, og det rammende følges i Hælene af det udtværede, at adskillige Salmer smagte mere af belærende Foredrag end af Sang, og der var kun faa Toner, som bar i sig Suk fra et bedrøvet Hjerte. Især Sang-Værkets første Hefte mener han maatte berede Digterens Venner Skuffelser. Rønning gengiver Gang paa Gang en Udtalelse af P. Hjort i et Privatbrev til Mynster fra 1838 om Sang-Værket, som han trods Ensidighed paa visse Punkter dog finder mærkværdig rammende. Den lyder saaledes:

Har De haft Tid til at se paa Grundtvigs "Sangværk"? En ægte grundtvigsk Bog! Genialske og sær, høj-poetisk og høj-svulstig, ofte uforstaaelig eller i det mindste dunkel, ordrig og opfyldt

med ufødte Tankefostre, trodsig og selvraadig, især i den skammelige Vilkaarlighed, hvormed herlige danske Sager ere omgjorte, - et kærnefuldt dansk Sprog, nationalt indtil Koketteri! Og dog er der saa faa "Salmer" deriblandt mange flere lyriske Digte. Grundtvig er ikke ydmyg nok til at skrive egentlige Salmer; Poeten og Hierarken og Patrioten komme altfor meget frem.

Denne flotte udtalelse staar i et meget mærkeligt Lys, naar man ved, at dens Ophavsmand samtidig bad Grundtvig om at maatte optage adskillige af hans Salmer i en Samling af aandelige Sange, og fik hans Tilladelse dertil, hvad vi senere skal høre nærmere om.

I Modsætning til dette bør fremhæves Kritikerens H.S. Vodskovs Ord om Grundtvigs Digtning i Spredte Studier 1883, der stammer fra en Mand, der ikke delte Skjaldens kristelige Syn; han kalder

Nyaars-Morgen og Roskilde-Rim sande levende lyriske Floder, hvis Friskhed og strømmende Fald man ikke kan blive træt af at beundre -- Lige over for alle disse Digtets fuldstændigt rene Sprog og ædle Stil er det underligt at tænke paa, at Poul Møller engang skal faa Grund til at tale om Grundtvigs "Træskogang", og at Paludan-Møller i de berømte Strofer i Adam Homo med fuld Ret kan lade Danmarks Genius klage over, at man nu endogsaa vil berøve ham hans Sprog og hente ham et nyt

Fra det Kinungagab, det underjordiske,
Hvor Kragemaalet er det Gammelt-Nordiske.

Over for H. Helwegs og andres uforstaaende Fremhævelse af Grundtvigs uhemmede Frembringelsestrang, hans ubændige Lyst til at væve, kan det maaske være berettiget at minde om, hvad Skjalden selv i Roskilde-Rim skrev om sin store Forgænger, hvem man var tilbøjelig til at foreholde noget lignende, og hvis Salmer har maattet beskæres mindst lige saa kraftigt som Grundtvigs:

Thomas Kingo, o du gæve,
Lærte dig din Farfar saa
Tæpperne med Kunst at væve,
Som vel sent skal Mage faa,
Tæpperne, som nu man vrager,
Men dog skinne skal i Kor,
Naar hver Modens Tæppemager,
Smuldrer med sit Væv i Jord.

I en tydelig Modsætning til P.Hjorts Dom staar i vore Dage H. Brix' Bedømmelse af Sangværket i sin Bog Danmarks Digtere. Han finder, at Grundtvigs ypperste Salmer ikke er i Sangværket, men mellem hans mange nyere Salmer. I Almindelighed lyder Brix' Dom saaledes:

Langt det største Tal af de tusinde Salmer, han har digtet, er litterært set ikke særlig værdifulde. Den vigtigste Egenskab, de besidder som Lyrik, er en Tone af Hjertelighed. Naar de bæres af Orgelmusikken og Menighedssangen, gør deres Overbevisning sin Virkning. Men uden de ydre Støttemidler bliver kun til-

bage en bar og haandgribelig Tydelighed, den stærke Lyd af Sandheds Meddelelse. Sproget er dagligt og uden Ynde, Billederne af simpleste og sædvanligste Art, og han gennemfører hyppigt disses allegoriske Indhold paa en saa forstokket Maade, at deres Poesi lægges øde. Det væsentlige er for ham det jævne kristelige Foredrag, der benytter Rim og Rytme som Midler til at hamre Indholdet fast.

Meget smukt siger Brix, at de fremtrædende Dyder ved dette Salmeværk er: først den mandige Overbevisning, der overalt dækker Ordet og svarer for Indholdet. Til denne Mandighed føjer sig den kristelige Følelse, der virker som et mildnende, kvindeligt Element deri. Det er dog kun et Faatal af Salmer, hvori den grundtvigske Sjælekraft skaffer sig en stærk og ren Udfoldelse af Værdighed, der undertiden stiger til Storhed og Fylde. Og der gives nogle ganske enkelte, hvor en sjælelig Følsomhed folder sig fint og skælvende ud. Man maaler sig ikke fuldt, hverken med Kingo i tragisk Vælde eller Brorson i oversanselig Ynde. Men ingen kan være saa gribende ærlig som han. Og ingen meddeler det Himmelske saa velgørende naturligt som han.

Denne forfatter fremhæver ikke Grundtvigs fremragende sproglige Særegenheder eller hans poetiske Billedsprog. Dette kommer mere frem i den betydningsfulde Værdsættelse af Grundtvig som Skjald, Edv. Lehmann har givet i sit Værk, idet han slutter sig til Hostrups Syn derpaa. Lehmann udtaler derom:

Mættet af Kraft, myldrende af Billeder og tung af Tanker er denne Poesi. Kraften kan virke som buldrende Skjoldegy, men ogsaa ramme som Sværdhug.: Billeder kan være fjerne og søgte, Fantasiens yppige Vildskud, men de kan ogsaa udfolde sig til skønne Helheder, som gennemføres med sikker Haand og behersker Stemningen. Tankerne kan være dunkle, undertiden ubegribelige, udtrykt med bibelsk eller mytologisk Lærdom, som ikke enhver har Nøglen til; men de er saa vægtige saa rigt tilstede, at mange Digte og Salmer bliver som en Skatkiste, hvori man til sin Overraskelse ideligt gør nye Fund. -

Den nyeste Skildring af Grundtvig som Skjald og Profet er af I. P. Bang i Bogen Grundtvigs Arv. Heri vil man især finde en udførlig og god Redegørelse for Skjaldens Forhold til Dunkelheden i Menneskelivet og Aandens Liv, og om hans Syner og Billedsprog.

I forbindelse med Omtalen af Grundtvigs Skjaldskab vil det tilslut være nødvendigt i Korthed at gaa ind paa Spørgsmaalet om hans Forhold til Naturen, hans Naturfølelse.

NATURFØLELSE

I Grundtvigs Salmer er Danmarks Natur og det danske Landskab optaget paa en ny og vidtfavnende Maade, der ikke kendtes i den ældre Digtning. Dette har medvirket til, at den festlige Tone i hans Salmer er taget stærkere og mere glansfuldt end forhen. Hos Sthen, hos Kingo og Brorson er Naturtonen ogsaa tilstede, men indenfor snævre Grænser. Hos Grundtvig samler sig til eet næsten alle de Træk af Naturfølelsen, der er kendt fra gammel Tid ogsaa i Salmesangen.

Allerede Kong David sang om Spurven og Svalen, der byggede Rede ved Herrens Alter og lagde sine Unger deri. I sin Omarbejdelse af denne Salme 84 Hyggelig rolig eftersynger Grundtvig saare skønt den gamle kongelige Sanger, men han har ikke taget Fugle-Ungerne med. Davids Salme 104 er et mægtigt gribende Naturmaleri, hvis Si-destykke neppe træffes i den kristelige Digtning. I Hyrdesalmen 23 og flere andre er der fine, idylliske Naturbilleder. Middelalderens religiøse Digtning fattes heller ikke Naturfølelsen. Vi kender det fra Morten Borups friske Vaarsang: In vernalis temporis, Naar den unge Foraarsdag - kommer med sin Ynde, eller fra en Salme som Mundi renovatis: Verdens Igenfødelse, som Grundtvig har gengivet:

Ser du op til Hvælvingen,
Skyerne sig klare,
Lytter du til Bølgerne,
Blidelig de svare,
Mellem begge morgenglad
Tumler sig med muntert Kvad
Hele Fugle-Koret.

Endnu mere dragende Forbilleder havde Skjalden i den gammel-danske Digtning, i Folkeviserne og i en Salme som Den signede Dag, der fik saa afgørende Virkning paa hans Salmesang.

Det er kendt nok, hvorledes hans Gendigtning af denne Salme medførte, at dens danske Stedpræg blev gjort endnu stærkere. Strax ved Indgangen ændrede Grundtvig Billedet af Dagens Komme:

Den signede Dag med Fryd vi ser
af Havet til os opkomme.

Her er Landskabet dansk. Men i den gamle Text hed det mere almindeligt:

Den signede Dag som vi nu se
Ned til os af Himmelen komme -

Ligesaa gøres Billedet af de Strømme, der rinder saa frydelig op under de grønne Linde, end mere tydeligt: nu tales der om de Bække smaa, der risle fort og rinde,

Saa frydelig sno de sig fra Eng
Op under de grønne Linde.

Og endelig føres Naturen ind i selve Kirken. Det er Pinsetid, og Unge og Gamle henter Majløv fra Skoven, som er "Daners Have":

Da plante vi Maj i Kirke-Stol
og Blomster paa Fædres Grave.

Vilh. Andersen fremhæver, at Sprog billedet i hans Salmer er mere dansk end i Kingos og Brorsons, og Landskabet deri er det sjællandske:

Hans Salme om "Livets Vej" begynder med Brorson i Jerusalem: Op dog Sion, ser du ej - Sejrens palmesmykte Vej, men ender her paa Øen: Der er Gammen, Fred og Ro - der vi skal for evig bo - gaa som under grønne Lind - til vor Herres Glæde ind. Og saaledes altid, det er Grundtvigs Kirkevej eller Kirkesti. Man kan give en Forestilling om det sjællandske i hans Salmer ved at udhæve den Plads, Kirkestien har deri, Genvejen til Kirken over Markerne, uforglemmelig for et Landsbybarn, med Himlen over og Kornet paa begge Sider. En saadan Marksti var engang - ved Hjemkomsten til Udby i 1811 - hans Damaskusvej. Ligesom den gamle Dagevise i Norden er bleven sunget af Kirkefolket, der gik til Kirken med Fakler Julemorgen, er der Salmer af Grundtvig, der klinger bedst under aaben Himmel. Saaledes Julesangen Velkommen igen, Guds Engle smaa. Det er Kirkevandringen i Julenatten - under Sky paa Kirkesti - paa Sne ved Midnatstide, men Stien ender ved "Borgeleddet" til Guds Rige. I Efteraarlys ses den samme Sti i et dejligt Digt om Barnetroen S.V.lo3:

Hyrder, som paa Marken her
Over Hjorden himmelkær
Nattevagten holde,
Tælle trindt om Davids By
Under Høsttids vaade Sky
Ævrednætter kolde,
Lytte til den lille Fugl,
Der end kvidrer smaat i Skjul,
Om hvad Nat mon volde.

Foraarssynet fra Kirkestien giver Bibelvisen om Disciplenes Gang til Emaus

Luk Øjet op, al Kristenhed!
Se hist, hvor Fuglen synger,
Sig Bakke op og Bakke ned
End Kirkestien slynger.

Den snor sig over Mark og Eng
Imellem Korn og Blommer
Forbi saa mangan Lærkeseng,
I Vaar og tidlig Sommer

I Pinsesalmen dufter Stien af Sommerens Varme og Væde og mest, hvor den er lavest og Glemmigejerne mylrer omkring Gangbrættet over Bækken:

Det aander himmelsk over Støvet,
 Det vifter hjemligt gennem Løvet,
 Det dufter liflig under Sky
 Fra Paradis, opladt paany.
 Og yndig risler ved vor Fod
 I Engen Bæk af Livets Flod. --

Ingen har som Grundtvig prydet Salmesangen til Kirkens Højtider med Billeder fra Naturen, hvis Rigdom han forstod at udnytte, alt som Aarstider og Fester skifter: Vinter og Jul, Vaar og Paaske, Sommer og Pinse: i Salmer som Velkommen igen, Kimer, I Klokker, Som den gyldne Sol, Tag det sorte Kors af Graven, Som Foraarssolen morgenrød, I al sin Glans nu straalere Solen, Vaj nu Danebrog paa Voven, Du som gaar ud fra den levende Gud. Og i Sine Salmer og Sange om Menneskelivet under alle Kaar forhøjer han den glade eller alvorsfulde Stemning ved sine Naturbilleder: Lille Guds Barn, hvad skader dig, Sov Sødt, Barnlille, Kirkeklokke, Som Dug paa slagne Enge. Disse Kvad tilligemed Grundtvigs store Digt De Levedes Land viser bedst hans Evne til at give henførende poetiske Billeder fra Naturen og indsætte dem i Salmernes Ramme.

Hvor mildt og blødt smelter ikke Livets og Dødens Alvor sammen med Naturen i den danske Sommer i disse fine og skære Strofer:

Som Sol gaar ned bag Lunden
 I Havet lyseblaat,
 I Sommer-Aftenstunden,
 Mens Fugle kvidre smaat:
 Saa gaar den Sjæl til Hvile
 I Færd med sødt at smile,
 Som føler i sit Ord
 Hos os vor Herre bor.

Som let vort Legem gyser
 I Sommer-Morgengry,
 Mens Morgenstjernen lyser
 Og lover Dag paany,
 Mens Sommerdagen gryer
 I hvide Morgenskyer
 Saa er med Livets Lys
 Vort sidste Kuldegys.

Det sidste skønne Billede har Grundtvig tidligere brugt i Nordens Mytologi, hvor han taler om Aanden, som den højere Livs-Kraft, og alle som indser det, vil kende, hvor "underlig det bedager sig, saa der svæve hvide Morgen-Skyer over Erkendelsens Land, som Dag-Skjærets Spejle og Solens Herolder".

Det mærkelige er nu, at hans Digtning ikke er indaandet af romantisk Naturstemning, Natursværmeri eller Naturdyrkelse. Her er hverken Jesu Kristi gentagne Liv i den aarlige Natur, som Oehlen-schlæger digtede om, eller Heibergs Gudstjeneste i Naturen. Og idylliske Naturmalerier, som Ingemann saa smukt havde givet i sine Morgen- og Aftensange, satte Grundtvig ikke særlig Pris paa,

han forsøgte heller ikke noget saadant selv. Naar han hylder Oehlenschläger, saa er det ikke Digteren af Aarets Evangelium eller St. Hans-Aftenspil, men ham som sang om Hakon og Vaulundur. Den blege Efterromantiks Indflydelse paa Salmedigtningen kan man studere af Caspar Boyes Naturen holder Pinsefest. En Sammenligning mellem denne Salme og I al sin Glans nu straalere Solen viser den store Forskel.

I sine unge Aar havde Grundtvig selv haft en Dragelse mod at søge en Livsforklaring gennem Naturbetragtning og Naturstemning. Men allerede i sine Kvædlinger 1815 udtaler han, at han med sin Sang var kommen paa slemme Veje, og at han havde staaet ved Indgangen ikke til den himmelske, men til den jordiske Skønheds Rosenlund. Han mener, at hvis han var kommen længere ind til Indgangen, vilde det have været ude mands hans Sangs Betydning, thi den udvortes Skønhed og Natur, der for hver Digter er fristende Sirener, var det langt mere for ham, da det hørte til hans Øjes Beskaffenhed at se det himmelske mere i Historien end i Naturens Billede.

Grundtvig kendte altsaa godt nok Dragelse mod Naturen, men da han ikke i den, som i Historien, formaaede at se det Himmelske, kunde han afgjort vende sig imod al Naturdyrkelse, og tage sin stærke Naturfølelse i Aandens Tjeneste, bruge Billeder fra Naturen til at udtrykke Aandens Liv og Rørelser paa symbolsk Vis.

I Nyaars-Morgen har Grundtvig udtrykt sig om den æstetiske Opfattelse af Naturen:

Hvo ikkun paa Blade
Og Blomster gav Agt,
Han samler i Lade -----
Kun Skyggen af Pragt.

At samle paa visne Blade og Blomster var ingen Opgave for ham, hvis Kald det var at skabe det Værksted for Solen, hvor Aanden billedlig kunde opstaa af sin Grav.

Dr. C.I.Scharling har i en Afhandling om Naturfølelsen hos Grundtvig (i Skriftet Kirken og det humane Aandsliv) oplyst, hvorledes Skjalden udnyttede Naturens Billedsprog udfra Digtet Menneskelivet fra 1847, idethan heri først har stillet Menneskets Levned i en afgjort Modsætning til Naturens Liv - for derefter at lade dette samme Naturliv blive til Billeder paa Menneskelivets Rigdom. Digtet begynder:

Var jeg en Stjerne, som tindrende gik
Højt over Folkets og Fuglenes Hære,
Men uden Varme og venlige Blik:
Snart blev jeg ked af den iskolde Ære. -

Og han fortsætter med, at det heller ikke vilde glæde ham, om han var et Fjeld, et Hav, en Fugl eller en Blomst:

Var jeg en Blomst med den sødste Lugt,
Ren og uskyldig med Lillieblade,
Spiltdt kaldte jeg dog et Liv uden Frugt,
Svindende bort uden Spor fra sit Stade.

I Modsætning dertil stiller han Menneskelivet, fordi det har Sammenhæng og Formaal, hvad Naturlivet savner:

Er jeg en Mand, der som Blomsten maa dø,
Og mon, desværre, jeg Døden forskyldte:
Menneske-Livet paa Tidshavets Ø
Mageløst dog er i Kraft og i Fylde.

Men idet han nu skal skildre Menneskelivets Herlighed, vender hele Naturen tilbage, ikke som noget i sig selv, men som levende Udtryk for Aandens og Hjertets Skatte, baade i det naturlige og det genfødte Menneskeliv:

Solen og Maanen og Stjernernes Hær,
Blomstrende Enge og Klipper og Have,
Som de er fjerne, og som de er nær,
Til os med Ordet er Guddommens Gave.

Stjernen kender han i Øjets Lys, Klippen i Sjælens Glæde, Havet er Hjertet i Barmen. Fuglen kender han i Sangens og Tonernes Flugt og Blomsten i den elskede Kvinde, der bærer det spæde Barn paa Armen.

Man har drøftet, hvilket Naturindtryk der særlig kan siges at præge Grundtvigs Digtning. Man er vel enig om, at Kingo fortrinsvis var Morgenens og Aftenens Salmist, og at Vinteren særlig var Brorsons Aarstid. Carl Koch har i et efterladt Skrift Grundtvigske Toner skrevet en Betragtning over Sommer og Vinter i hans Salmes, idet han finder, at disse Aarstider begge særpræger dem. Herimod hævder C.I. Scharling, at Foraaret, Vaarbrudets og Løvspringets Tid er hans særlige Aarstid, Lysets og Livets Frembrud efter den lange Mørketid og Vinterens Dvale og Død. Det samme kan siges om Billedet af den gryende Dag og Solens Frembrud. Disse Billeder svarer saa nøje til hans egne Oplevelser og hans Levnedsløb i Kamp og Strid imod Haab. Og kun paa Baggrund deraf kan man ret forstaa de frodige Sommerbilleder i Grundtvigs Digtning, særlig i hans Pinsesalme:

I al sin Glans nu straalers Solen,
Livslyset over Naadestolen,
Nu kom vor Pinselillietid,
Nu har vi Sommer, skær og blid,
Nu spaar os mer end Englerøst
I Jesu Navn en gylden Høst.

Meget smukt siger denne Forfatter: Sommerbilledet hos Grundtvig faar først sin fulde Herlighed og sin rette Dybde, naar vi ser, at han kun naaede den liflige Sommer ved at stride sig frem gennem Vintermørket og leve sig gennem Vaarbrudet ind i den livsalige Sommertid. Grundtvigs Naturfølelse har gjort hans Digtning, ogsaa hans Salmesang, rig og varm og frodig. Den blev ham ikke Vejen til at forstaa Livet, men den blev en herlig Hjælp til at udtrykke den Livsforstaaelse, som han havde vundet ad Aandens Veje. ---

Men Vaaren i den enkeltes og Folkets Liv, i de Kristnes og i Menighedens Liv er Forbud og Varsel for Evighedens Vaar i Guds Rige. Om dets Frembrud under stor Ve og Smerte synger Skjalden i et mærkeligt Digt, 309

Vaar i Guds Rige, velkommen paany,
Sjæle-Opstandelsens liflige Time!
Om dig skal Lærkerne sjunge i Sky,
For dig til Pinse skal Klokkerne kime,
Af dig udspringe skal Myrthe og Maj!

Paasken om Land kommer tidlig iaar,
Kort gjorde Herren os Fasten hin lange,
Verden har Vinter, mens Kirken har Vaar,
Ørnene sukke ved Lærkernes Sange,
Stormene hyle ved Klokkernes Klang. --

Ja naar du dages, du Evigheds Vaar,
Legems-Opstandelsens liflige Time,
Da times Verden de bangeste Kaar,
Mens under Kors alle Klokkerne kime,
Verden har Suk, medens Kirken har Sang. --

GLÆDESRAB PÅ JUBELVERS -

AF JOHANNES H. CHRISTENSEN

Der skrives bunker af salmer i øjeblikket. Eller i hvert fald lyriske tekster, der kalder sig salmer, tekster, der bl.a. er lyriske, fordi de er strofiske og rimede, - til forskel fra knækprosaen, der ifølge Per Højholt bare er prosa, som flosser i højre side.

Bunker af salmer! - Uden at kende noget til statistikken vil jeg påstå, at der produceres langt flere i disse år end for lo eller femten år siden. Hvorfor mon?

Nu er poesien - poesien som sådan - jo på ny kommet til ære og værdighed. Tidligere marxistiske studenteroprørere af den mest hårdkogt bissede slags græder i dag snot i Politiken over digte af Pia Tafdrup eller Niels Frank, og det til trods for, at langt størstedelen af den lyrik, der i øjeblikket udgives er følsomt svampet, blævrende som en pulverbudding, - den rene brækprosa, som den er blevet kaldt. Selvsuttende, slatten, navlebeskuende, usanselig, uanskelig. Som uopvredne karklude lægger de fleste af tidens digte sig hen over læserens sjæl. Og det er ikke rart.

For så vidt svarer den moderne poesi i dens smægtende navlepilleri, dens selvforelskede poseren, dens splendide isolation godt til den narcissisme, der som en sot har ramt den vestlige verden efter den friske luft i tresserne.

Og en del af den poesi er salmer. Ikke den ringeste del - det være sagt straks. Går man lidt hårdhændet til værks, kan tidens salmer og salmedigtere sorteres i to grupper. For salmerne skrives jo - som i øvrigt altid - af folk, som selv er forbrugere, af præster. Af folk, som kender og er fortrolige med den kristne forestillingsverden og forholder sig positivt, eksistentielt til den. Det kommer der mange gode digte ud af. Nok lidt færre gode salmer, for salmerne er en slags poesiens Michelin-dæk: De skal kunne tåle slitage, have en ordentlig slidbane. Jeg holder mest af ting, som er mærket af brug, skrev Bundgaard Poulsen engang. Sådan har vi det med salmerne: De lever og bliver stærkere af brug. Det kan da godt være, at "Du Herre Krist" i den version, vi har lært og brugt, ikke har så meget at gøre med Sthens oprindelige tekst, men det er præcis brugen, der har gjort salmen til det, den er.

Der er altså en del præster og mennesker med aktiv kirkelig tilknytning, der skriver salmer. Karakteristisk er det, at disse forfattere ikke - eller kun undtagelsesvist - gør sig gældende som verdslige lyrikere. Johannes Møllehave, som jeg skal vende tilbage til om lidt, hører til undtagelserne. Han har som forfatter og versemager en prominent position i den offentlige bevidsthed, ikke kun i den kirkelige, mens ellers de fleste digte og salmer, der skrives af præster, cirkulerer i relativt lukkede kirkelige kredsløb.

Den anden gruppe, som skriver salmer for tiden, er velrenomerede lyrikere, der pludselig anslår salmetonen. Til dem hører Gustava Brandt og Sten Kaalø og - som noget af en out-sider - Sarvig. Hvorfor giver lyrikere af modernistisk tilsnit sig til at skrive salmer, kan man spørge. For Sten Kaaløs vedkommende er det måske naturligt nok, for så vidt som han har et livslangt og vedgået tilhørsforhold til folkekirken, og tonen i hans salmer er da også en mundret, drøj og - i ordets mest positive forstand - enfoldigt from visetone. Men så Gustava Brandt da? Og alle de andre, der af og til anslår salmetonen for at slippe den igen i anslaget?

"Lyrikken", skriver Milan Kundera et sted, "er et område, hvor en hvilken som helst påstand bliver til sandhed. Lyrikeren sagde i går: *livet er forgæves som gråd*, derefter sagde han: *livet er muntert som latter*, og han havde ret begge gange. I dag siger han: *alt hører op og falder hen i tavshed*, i morgen siger han: *intet hører op, alt varer evigt*, og begge dele har gyldighed. Lyrikeren behøver ikke at bevise noget; oplevelsens patos er det eneste bevis. - Lyrikkens genius er uerfarenhedens genius. Digteren ved kun lidt om verden, men de ord, der kommer fra ham, arrangerer sig i de smukkeste formationer, der er definitive som krystal; digteren er umoden, men hans vers ejer ikke desto mindre en profetisk endegyldighed, som paralyserer ham selv" (Livet er et andet sted, s. 175).

Kunderas signalement af lyrikeren svarer til Tage Skou-Hansens i det med rette berømmede, programatiske essay "Forsvar for prosaen" (1950), hvor der står, at lyrikkens "grundbetingelse falder sammen med selve vesteuropæerens livsvilkår: ensomheden, individualismen". Og videre: "Lyrikeren behøver ikke have noget positivt forhold til sine medmennesker, når blot han har et inderligt forhold til sig selv".

Dette er vel så sandt, som det er sagt. Når så umådelige mæng-

der af den moderne lyrik forekommer så slatten, så skyldes efter alt at dømmes, at digteren umodent stirrer sig blind på sit eget jeg, hvorpå han krammer sin indmad ud på papiret, - så skyldes det narcissismen, introspektionen, der får digteren til i benovelse at granske sin egen navle i den tro, at den er verdens centrum og ikke kun et lille nusset hul, - så skyldes det, at hvad som helst kan blive til sandhed, når bare en eller anden siger det, og sider det lyrisk, for sådan oplever nu han (hun).

I denne situation er det forståeligt, hvis lyrikeren finder det nødvendigt at skaffe sig en omverden, hvis han finder det nødvendigt med et andet kriterium, for hvad der er sandt og virkeligt end hans egne sjælelige fimrehår. Grundtvig så og løste problemet: Han stillede sig som digter i en anden og større sags tjeneste end sin egen. Han præsenterede sig sådan: Jeg er livets kårne spejder; jeg er Herrens medarbejder. Poesien i livets tjeneste: Således blev han den skjald, hvis kvad er selve rygraden i Høkskolesangbogen. Poesien som med-skaber af Guds menighed: Sådan blev han den Herrens medarbejder, hvis salmer er selve pulsslaget i Den danske Salmebog. - Og sådan findes der vel hos mange lyrikere et råb efter virkelighed, selv om de slår sig selv for munden med deres egne vers. I hvert fald forestiller jeg mig, at de her løseligt skitserede problemer kan være medvirkende til at digterne vil skrive salmer, digte, der forholder sig til noget andet end digteren selv, digte, der skal bruges og bliver virkelige, værende af brug og slid.

Begge de to samlinger af salmer, som har givet anledning til ovenstående overvejelser, er skrevet af mennesker med kirkelig tilknytning. Johannes Møllehave er præst, men også digter: Vi kender alle hans ekvilibristiske rim, hans rappe rytme. Egenskaber, der også præger hans salmer, som samtidig har en substantiel alvor, et autentisk evangelisk toneleje: "Nåden er den kærlighed, / som blev grundløst givet. / Nåden er den hverdag, / som binder dig til livet". At nåden så også er en hun, der tilmed er af kongeblood, er sandt nok, men her - som i hele det citerede digt - tales der enkelt, mundret, ligefremt - og dog med slående stærke og smukke formuleringer om, hvad nåden er. En sjælden gang glipper anskueligheden, som når Møllehave siger: "Hvis det gamle skal fornys / må der være salt og lys". OK! lyset er fornyende, men salt er, så vidt jeg ved, konserverende.

Men ellers er det fine digte, gode salmer, med det evangelisk

forankrede Møllehaveske letsind, der jo former hans teologi og forkyndelse, en oprigtig og hårdt tilkæmpet forvisning om, at menneskets fortvivlede, ensomme skrig efter accept, kærlighed og fællesskab er hørt og imødekommet i aldeles overstrømmende generøsitet af Gud selv. Stærkest virker på mig gensynet med "De tre sten" - stenen over Jakobs brønd, stenen foran frelserens grav, stenen på hans fars grav, og forvisningen om, at stenen kan flyttes og bæres, ikke er lutter dødvægt: " - selv de tungeste sten / kan bæres af kærligheden".

Om lige det digt er en salme, ved jeg ikke, men det er så smukt og ånder af stilfærdig kristen vished.

Sten Kaaløs 25 salmer bære alle præg af hans umiskendelige tonefald og jævne, selvfølgelige folkekirke-kristendom. Spurven er en lille fugl, men det fattige spurv er som bekendt inviteret med til julegildet sammen med duen - åndens og fredens fugl. Den sidder ikke altid stum bag kvist, f.eks. kvidrede de grå spurve jo for Grundtvig en nytårsaftens-dag engang i Kongens Have. Spurven er uanselig, der er ikke for mange af dem - efterhånden, men den giver glad og gerne sit pip med.

Sådan også Sten Kaalø. Hans salmer er pip fra en kirkegænger - som spurvenes kvidren under tagskægget. Og så er mange af dem virkelighedsnære, af og til rammende præcise i det poetiske udtryk, som når det om den Kristus, der går gennem storbyen, inkarneret i et hvert menneske, - hedder: " - og som en ny graffiti-dreng / han tegner himlens tanke". Sådan! Versefødderne kan af og til være både haltende og trippende, ja enkelte af Kaaløs salmer er ved at falde over deres egne fødder. - Men det forsøgsvis, det ufuldkomne i dem gør dem samtidig charmerende. De salmer, de stemmer læseren mildt, - i hvert fald når læseren er mig! De insisterer på glæden: "Syng så hver sjæl på denne kugle, / som drejer sig i Guds univers! / Syng ud som alle himlens fugle, / med glædesråb på julebelters! / Gudfaders hånd har hvælvet sig / og skærmer både dig og mig!"

- At være i Guds hånd, - som jeg kan krumme hånden beskyttende om en skræmt lille fugl og mærke dens lune, lille krop og dens vildt hamrende hjerte. Det er til at få hjertebanken af - i Guds hånd!

NIELS VIGGO BENTZON SOM SALMEKOMPONIST

AF HENRIK FIBIGER NØRFELT

Det er ikke altid, at salmepublikationer tilkendegiver til hvem og til hvilken anvendelse, de henvender sig. Sådan forholder det sig ialtfald med den foreliggende.

Flere af Niels Viggo Bentzons melodier kan uden problemer bringes i anvendelse ved fællessang - herunder menighedssang ved gudstjenester - medens andre gennem mere nuanceret rytmisk forløb og indført melodik i første række vil henvende sig til solistisk/korrisk udførelse. Ikke mindst vil melodikkens omfang i den sidstnævnte kategori sætte sine naturlige grænser med hensyn til anvendelighed - mange kirkegængere klager jo over, at der i det klassiske salmemelodirepertoire er melodier, de ikke kan synge med på. Man tror, at disse melodiers tonearter er sat for højt, medens det er melodiernes omfang (ambitus), som er det egentlige problem.

I Niels Viggo Bentzons melodier er melodik og satsernes harmoniske udformning inspireret af teksternes indhold og poetiske udtryk. Med melodierne har komponisten med sikker sans foretaget sin egen fortolkning af teksterne. Mange af satserne klinger flot for det instrument, han har et førstehåndsforhold til: klaveret.

Formalt er flere melodier holdt i stor enkelhed: af 13 melodier, hvis tekster alle er firlinjede strofer, forløber lo af disse i følgende formskemaer: ABAB (4), ABAB¹ (2), AA¹BB¹ (1), ABA¹B¹ (1), AABC (1), AA¹A²A¹ (1).

I ét tilfælde kan jeg ikke få tekst og melodi til at passe sammen, nemlig i salmen *Adventstid, december-kåbe*. Strofen er på 15 linier, men melodien omfatter kun 4 linier heraf. Hvad er der mon sket? Har man glemt at trykke en side med noder - eller hvad?

Overalt er melodierne formet med sikker sans for teksternes betoningsforhold. Nodesatsen er fremstillet som kopi af komponistens manuskript, endda i noget, som ligner blåtryk (dvs. mørk baggrund med hvide noder), hvilket sammen med komponistens momentvise gnidrede skrift ikke medvirker til at gøre nodebilleder let læseligt.

Jeg kan godt lide flere af melodierne. Om vor salmetradition med

den foreliggende samling kan tilføres nye udtryk, vil kun fremtiden kunne fortælle os. Samlingen byder under alle omstændigheder på muligheder for udvidelse af repertoiret ved kirkekoncerter, salmesangsaftener m.v.

20 salmer af Johannes Møllehave med melodier af Niels Viggo Bentzon. 48 sider. Greens Forlag, 125 kr. incl. moms.

ANMELDELSER

JENS B. OLSEN: HVORFOR SKAL VI I KIRKE?

Salmer for børn & unge. Illustreret af Lone Kabel. Forlaget Riis & Most. 1986. 44 s. upagineret. ISBN 87-88932-02-8.

Den tidligere sognepræst i Rønninge, Jens B. Olsens lille salmehefte indeholder i alt 22 numre. Alle salmetekster ledsages af noder med becifringer, og noderne er, ligesom forsidens tekst, indrammet af, i nogle tilfælde udelukkende dekorative, i andre tilfælde også illustrerende, naivistiske tegninger, udført af den tolvårige Lone Kabel, der på fortrinlig måde har løst sin opgave.

De 20 af salmerne er skrevet over tekster efter både 1. og 2. tekstrække til søn- og helligdage fordelt over kirkeåret. I fodnoter under hver enkelt salme anføres, hvilken søn- eller helligdag, tekstrække og tekst, det drejer sig om. Dertil kommer en konfirmationssalme og en kateketisk salme over Fadervor.

Melodierne til salmerne er, på en enkelt nær, hentet fra Den danske Koralbog og udgør et udsnit af nogle af de mest kendte melodier herfra. Til konfirmationssalmen, "Hen over dåbens vand", har Tom Møller Pedersen komponeret en melodi, der dels bringes trykt i bogen, unison med becifringer, dels bringes som indlæg på et løsblad i originalarrangementet.

I sit forord til heftet gør JBO rede for, hvorfor og hvordan salmerne, som han selv gerne kalder børnerim, er blevet til. Ligesom børnegudstjenesten efter JBO's opfattelse skal tjene til at indføre børnene i højmissen, er hans salmer tænkt som hjælp til indføring i Den danske Salmebog. Salmerne er skrevet til brug ved JBO's egne børnegudstjenester og i konfirmandundervisningen. Og det har været hans hensigt at genfortælle og fortolke den pågældende søn- eller helligdags evangeliefortælling.

Altsammen dokumenteres det tydeligt gennem tekster og melodivalg.

Umiddelbart kan det måske lyde overraskende, at nye salmer, skrevet specielt for børn, har til hensigt at fremme kendskabet til Den danske Salmebog, men JBO har grebet opgaven an på den måde, at han til en given søndags tekst har skrevet en salme over en melodi, hvortil der i DDS findes enten en tekstorienteret salme eller en salme, der understreger eet af tekstens temaer. Et par eksemp-

ler:til l.s. i adv., l.rk. har JOB skrevet "Det æsel på Betfage mark" over melodien til "Gør døren høj", DDS nr. 71, der også tænkes sunget ved gudstjenesten. Til 4.s.e.H.3 K., l.rk., har JBO skrevet "Vor Herre og hans venner" over melodien til "Jeg vil din pris udsjunge", der også tænkes anvendt til DDS nr. 129 "Hvad er det for en snekke". I alt 17 af JBO's salmer er således skrevet over kendte melodier og ledsages af salmeforslag fra DDS over samme melodi, ligesom der under noden er angivet melodinummer i Den danske Koralbog. Ideen med på denne måde gennem gentagelse at gøre børnene fortrolige med DDS's melodistof er ganske fortrinlig. Om så den anden del af den opgave, som JBO har sat sig, er løst, nemlig at hjælpe børnene over vanskelighederne ved at forstå de gamle salmers sprog, er et andet spørgsmål, som egentlig kun børnene og ikke en anmelder kan besvare. Man kan sikkert ved at gøre børnene nogenlunde fortrolige med melodien gennem gentagelse ved samme gudstjeneste, som JBO foreslår det, lette tilgangen til at synge salmerne i DDS. Men det er ikke umiddelbart indlysende, at en anden salmetekst, der endda i mange tilfælde i indhold og sprogdragt er fjernt fra den korresponderende salme i DDS, skulle lette forståelsen af DDS's salmer. For at lette forståelsen må man vist, også selv om man bruger af JBO's salmer, stadig benytte sig af en direkte forklaring til salmen, eller den indirekte forklaring, der kan ligge i prædikenen. Og så måske heller ikke være så angstelig for børnenes forståelse, men overlade det til dem at bruge deres fantasi og tage og forstå, hvad de kan, og lade resten hvile i hjernekisten, til forståelsen en skønne dag melder sig.

Som JBO selv gør opmærksom på, er salmerne brugslitteratur/lejlighedsdigtning. Det er ikke en digter, der skriver, men en præst, der dog er en ganske habil rimsmed, og som har haft brug for nogle salmer, der kunne fungere især ved børnegudstjenester. Der er for mig ingen tvivl om, at de *har* fungeret og *kan* fungere også andre steder end i Rønninge. Der er tale om enkle gendigtninger og udlægninger af centrale evangeliske fortællinger som Jesu dåb, Markus' dåbsevangelium, brylluppet i Kana, arbejderne i vingården, Martha og Maria, Ja-og nej-broderen. I nogle tilfælde er salmerne mindre genfortællende og mere prægede af lejligheden, d.v.s. af, hvad der formentlig har været JBO's udlægning af teksten i prædikenen på den bestemte søndag, hvortil også salmen er skrevet. Det gælder især salmerne "Det skete ved en bryllupsfest" om brylluppet i Kana,

og "En fisker har ej altid held" til Johs. 21, 15-19, l.s.e. påske, der ikke genfortæller tekstens gentagne "Elsker du mig", men er en salme om hele Peters liv, hans svigten og fornægten. I nogle tilfælde kan det måske føles som en hindring for at bruge salmerne, at man på den måde låses fast på en bestemt udlægning af teksten, men andre gange kan det nok også virke som en inspiration til at skrive en prædiken til en børnegudstjeneste.

Om salmernes sprog gælder det, at det er jævnt og ligetil, let at forstå, men til gengæld ikke præget af større billedrigdom eller fantasi. Ind imellem er der lidt rigelig brug af omvendt ordstilling. I de allerfleste tilfælde er salmerne metrisk i orden og derfor sangbare, dog med enkelte undtagelser, især i de to salmer "Jesus kom fra Guds Himmalsal" og "Konen misted' sin kære mand", begge skrevet over melodien til "Lovet være du, Jesus Krist". Et enkelt eksempel: førstnævnte salmes 2. vers, fjerde linie, må synges: "Straks blev Jesus tjener for ham". Men problemet er gennemgående i begge salmer.

Som nævnt er der udover salmerne til bestemte søn- og helligdage to yderligere salmer, hvoraf der er grund til at fremhæve den kateketiske Fadervor-salme, "Du er som himlen over alt", med et vers til hver af Fadervors bønner. Eksempelvis til "komme dit rige":

Dit rige kom til os, dengang
da vi blev døbt som spæde;
lad det iblandt os gå sin gang
med ret og fred og glæde.

Eller til "Led os ikke i fristelse":

Vor tro er altid spød og spag
og tiderne er svære;
lad os ej fristes mer i dag,
end troen den kan bære.

Med dette lille hefte har JOB givet én anvisning på, hvordan vi får gjort det, som er så vigtigt' indsundet nogle af melodierne og kerne-salmerne i Den danske Salmebog i vore børn. Han har ydermere givet os nogle salmer for børn, som både for børn og præster kan være med til at fastholde, at det ved børnegudstjenesterne drejer sig om at høre nøjagtigt de samme evangeliefortællinger som ved højmesse. Han har i sine udlægninger givet muligheder for at hente inspiration til de prædikener, der skal skrives.

Man kan så håbe, at de 22 salmer vil blive brugt, så det derigen-nem kan vise sig, hvilke der er bæredygtige.

Jette Dissing

SUMLEN

Årsbok för Vis- och Folkmusikforskning 1985. Utgiven av Svenskt Visarkiv och Samfundet för Visforskning. Stockholm 1987. ISSN 0346-8119. Musikbilag. 182 s.

Svenskt Visarkiv och Samfundet för Visforskning har med *Sumlen 1985* igen udsendt en fyldig og interessant årbog, der ligesom tidligere år inddrager hele det skandinaviske område i sin præsentation af den aktuelle viseforskning. *Sumlen* viser med sine bidrag den nordiske viseforsknings store bredde, samtidig med at årbogen i sig selv er et levende udtryk for de nordiske landes kulturelle sammenhæng og fællesskab.

Sumlen 1985 er stærkt præget af den forskning, der foregår omkring den runometriske sangtradition i Finland. Årbogen indledes med Lauri Honkos gennemgang af "Kalevalas ursprung och äkthet". Honko gør rede for, hvordan Elias Lönnrot helt bevidst ud fra en romantisk forestilling om et folkeligt nationalepos som folkets eget udtryk for sin tilblivelse og første, afgørende udvikling, samlede og redigerede de gamle runometriske sange, han indsamlede under sine årlige rejser til Øst- og Nord-Finland i årene 1828-44. Det var Lönnrots hensigt efter adskillelsen fra Sverige 1809 og under indtryk af Finlands omdannelse til et russisk storhertugdømme at gengive det finske folk dets nationale identitet. Det var Lönnrots mål ud af den stadig levende runometriske tradition at skabe et finsk nationalepos, og han havde et sådant held med sit forehavende, at man i første omgang glemte, at "Kalevala", sådan som det samlede digt foreligger i den endelige version fra 1849 i ligeså høj grad er Lönnrots konstruktion, som det er en gengivelse af de overlevede runometriske sange.

Efter Lauri Honkos artikel om Lönnrot og "Kalevala" følger Anneli Asplunds afhandling om de "Runometriska sånger". Der gives her en oversigt over den runometriske sangs fremkomst og udvikling i oldtidens og middelalderens finske kulturområde. De forskellige teorier gennemgås, og der gives eksempler på sangenes tekstmæssige (metriske) og melodiske udtryk og problemer. Runometrets verselinier, der består af 5 trokæer (eksemplet: Tuu ti / las ta / tuo ma / rik si) er udgangspunktet for en række i det store og hele ensartede, men alligevel meget varierede melodier. Efter indhold inddeles sangene i episke digte, lyriske sange og sange til bryllupper og andre fester. Sidst følger en beskrivelse af sangenes folkelige

miljø og de mest fremtrædende sangere. Alt i alt en spændende redegørelse for Finlands væsentligste bidrag til den folkelige sang i Norden.

Efter en kort gennemgang af to traditionelle nordiske folkelige musikinstrumenter "Björnflockpipa och nässelpipa" (bjørneklopibe og døvnældepibe) af Ernst Emsheimer gør Gösta Berg i "Bänkelsång" i Sverige" rede for et populært indslag i det 19. århundredes markedsunderholdning, den oprindeligt tyske Bänkel- eller Moritäten-sang, der bestod i fremførelsen af dramatiske eller aktuelle skillingsviser, samtidig med, at sangenes emne blev vist på et ophængt lærred.

"En frontsoldat i kampen om folkeviserne" beskriver Jens Henrik Koudal bispesønnen fra Aarhus, Frederik Sneedorff Birchs liv og indsats som indsamler af folkelige viser og sange. I det store og hele oversat levede Birch som en landlig boheme i Østjylland, hvor han som en af de første i nyere tid indsamlede folkelige sange og melodier.

Lennart Kjellgren præsenterer i "Så fort något af interesse händar så utkommer i regeln en visa därom" Malmø-skomageren Nils Lindström (1863-1913), der uden sammenligning blev Sveriges mest produktive forfatter og udgiver af skillingsviser. Efter forskellige tilløb fra slutningen af 1880erne og '90erne begyndte Lindström for alvor at skrive og udgive først og fremmest aktuelle viser af alle slags omkring århundredeskiftet. Inden sin død nåede Lindström at skrive omkring 220 viser. Denne betydelige viseproduktion blev grundlaget for Lindströms eget viseforlag, Malmö Visförlag, der hurtigt blev Sydsveriges absolut dominerende viseforlag.

I "Hjort Anders berättar för Mats Rehnberg" gengives indholdet af tre interviews, som Mats Rehnberg havde med folkemusikeren Hjort Anders Olsson (1865-1952) i årene 1947-50. Man får et levende indtryk af folkemusikkens miljø og af, hvordan spillemandsbestillingen gik hånd i hånd med en almindelig tilværelse som landmand i Dalarna.

I en række kortere bidrag påviser Peter Meisling, at den historiske vise om Kong Hanses Bryllup (DgF 166), Christina-balladen, er skrevet i 1530erne eller '40erne, og at den er digtet med forbillede i en nu tabt ballade om Christiern 2.s dronning, Elisabeth. Sven-Bertil Jansson skriver om Laurentius Matthiae Lalins aldrig virkeliggjorte projekt at oversætte alle salmerne i Johann Rists

"Neuer Himlischer Lieder Sonderbares Buch" fra 1651. Den eneste salme, som Lalin nåede at oversætte, er så vidt vides pestsalmen, der i Lalins oversættelse begynder "Nu döden will oss såsom fåår / Med hetzig siukdom slachta". I "Wijse och Historia=Bok" från Skåne" omtaler Lennart Kjellgren et bind med skillingsviser udgivet i perioden 1749-1854, og i "Spelar stadhusklockorna fel?" påviser Margareta Jersild, at Axel Bobergs version af "Örjanslåten", som Stockholms rådhusklokker spiller hver dag kl. 12 og 18, ikke er folkevisens oprindelige melodi-version, og derfor måske burde udskiftes med den ældst kendte, der aftrykkes i artiklen.

Efter en lang række anmeldelser af litteratur om nyere og ældre folkelig sang følger en beretning om Svenskt visarkivs virksomhed 1983/84. I en tid, hvor meget trækker de nordiske lande fra hinanden, er *Sumlen* et blandt mange initiativer til en markering af landenes naturlige kulturelle sammenhæng. Man kunne ønske en intensivering af den fælles nordiske forskningsindsats, som finder et positivt og konstruktivt udtryk i *Sumlen*. Det ville give den kulturelle debat - og identitetsforståelse - i de nordiske lande større både dybde og bredde. Der er grund til at imødesee de kommende årgange af *Sumlen* med spændt forventning.

Peter Balslev-Clausen

FORFATTERNES ADRESSER

Sognepræst Peter Balslev-Clausen, Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup

Sognepræst Johannes H. Christensen, Damgårdsvej 30, 2930 Klampenborg

Sognepræst Jette Dissing, Vestervang 9, V. lejh. 954, 8000 Århuc C

Forfatter Sten Kaalø, Overgaden over Vandet 30 B, II th. 1415 Kbh. K

Sognepræst Jens Lyster, Odden Præstegård, 4583 Sjællands Odde

Spr. og forfatter Johannes Møllehave, Avenue de L'Uruguay 11,
B-1050 Bruxelles, Belgien

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER ÅRGANG 1987

Indholdsoversigt

ARTIKLER

Christensen, Johs. H.: Glædesråb på jubelvers	s. 174
Friis, Helmut: Salmer og elektronik	s. 59
Horsner, John Wedell: Festskrift til Finn Viderø	s. 100
Lyster, Jens: In memoriam Niels Knud Andersen	s. 113
Nielsen, Carsten Bach: Jesus antager syndere	s. 80
Nielsen, Erik A.: Kingos passion	s. 3
Nørfelt, Henrik Fibiger: Niels V. Bentzon som salmekomponist	s. 178
Aarsbo, Jens: Sprogmasteren: Om Grundtvigs sprog og salmedigt	s. 115

NYE SANGTEKSTER

Biering, Gustav: Langfredag	s. 1
" " : Den tomme grav	s. 2
Glenthøj, Jørgen: Til lammets måltid kan vi gå	s. 57
" " : O Gud, i verdens ørkenland	s. 58
Kaalø, Sten: Menneskesønnen	s. 111
" " : Bebudelsen	s. 112
" " : Ordet	s. 112
Møllehave, Johannes: Den tredje bror	s. 109
" " : Lys og salt	s. 110

NYE MELODIER

Bentzon, Niels Viggo: Den tredje bror (Møllehave)	s. 109
" " " : Lys og salt (Møllehave)	s. 110

ANMELDELSER

Praise the Lord, All Nations (Peter Balslev-Clausen)	s. 47
Bøn og lovsang i fællesskab. Taizé (Peter Balslev-Clausen) ..	s. 48
Jens B. Olsen: Hvorfor skal vi i kirke? (Jette Dissing) ...	s. 180
Sumlen. Årsbok för Vis- och Folkmusikforskning 1985 (Peter Balslev-Clausen) ...	s. 183

LÆSERNE SKRIVER

Poul Grubb: Rettelse til en rettelse	s. 50
--	-------

NOTITSER

Forfatternes adresser s. 55, 106 og 185.
Redaktionelt s. 55 og 106.
Oversigt over ældre årgange s. 54 og 105.

Kvartalsskriftet

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkr. 50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
Københavns Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K, Danmark.

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K, giro 2 20 11 19. Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af Hymnologiske Meddelelser.

Salmehistorisk Selskabs Bestyrelse:

Sognepræst Peter Balslev-Clausen, *sekretær*.
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 01 62 79 27.

Professor dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, *næstformand*.
Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde. Tlf. 02 36 72 21.

Administrationschef Vagner Lund, *kasserer*.
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 02 88 48 65.

Sognepræst Jens Lyster,
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf. 03 42 62 96.

Universitetslektor dr.phil. Erik A. Nielsen,
Strindbergsvej 3, 2500 Valby. Tlf. 01 46 60 23.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt,
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf. 01 63 23 80.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende)

Henrik Fibiger Nørfelt (melodistoffet)

Vagner Lund (redaktionssekretær)

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Leif Ludvig Albertsen, provst teol.dr. Allan Arvastson, univ.lektor mag.art. Skirne Helg Bruland, pastor Helge Dahn, administrator dr.phil. Erik Dal, statsstipendiat Svein Ellingsen, biskop Johs. W. Jacobsen, biskop Johannes Johansen, professor dr.theol. Theodor Jørgensen, sognepræst Holger Lissner, sognepræst Kaj Mogensen, rektor dr.theol. Bent Noack, konservatoriedocent Ingolf Olsen, domorganist Svend Prip, univ.lektor mag.art. Torben Schousboe, pastor Jørgen Schultz, generalsekretær pastor Erik Norman Svendsen, organist mag.art. Ulrich Teuber, kgl. konfessionarius dr.phil. Christian Thodberg.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, Statens humanistiske Forskningsråd samt N.F.S. Grundtvigs Fond.